Maa- ja metsätalousministeriö

Suomen LEADER+ -ohjelma

MMM:n julkaisuja 9/2001

1 Ohjelmaan kuuluvien alueiden määrittely

Ohjelmakaudella 2000 - 2006 Suomessa toteutettavat rakennerahasto-ohjelmat ovat tavoite 1, 2 ja 3, sekä yhteisöaloitteet LEADER+, INTERREG III, EQUAL ja URBAN. Lisäksi toteutetaan horisontaalista ja alueellista maaseudun kehittämisohjelmaa, joita rahoitetaan Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahaston tukiosastosta. Ahvenanmaan maakunnassa toteutetaan omaa maaseudun kehittämisohjelmaa.

Horisontaalista maaseudun kehittämisohjelmaa toteutetaan kaikilla Suomen maaseutualueilla. Lisäksi kaikilla Suomen maaseutualueilla toteutetaan joko tavoite 1 -ohjelmaa (Pohjois- ja Itäsuomessa) tai alueellista maaseudun kehittämisohjelmaa (Länsi- ja Etelä-Suomessa). Myös tavoite 2- ja 3 -ohjelmissa sekä INTERREG III- ja EQUAL -yhteisöaloitteissa on maaseutualueille suuntautuvia toimenpiteitä.

LEADER+ -ohjelma ei ole sidottu minkään muun maaseudun kehittämisohjelman toiminta-alueeseen, toisin kuin LEADER II -ohjelma, joka täydensi tavoite 5b- ja 6 -ohjelmia vastaavilla alueilla. Näin ollen LEADER+ -yhteisöaloitetta toteuttavia paikallisia toimintaryhmiä voidaan rahoittaa millä tahansa Suomen maaseutualueella. Paikallisia toimintaryhmiä toimiikin jo lähes kaikilla Suomen maaseutualueilla, mutta vain osa näistä saa rahoituksensa LEADER+ -ohjelmasta.

Paikalliset toimintaryhmät kaikilta Suomen maaseutualueilta ovat siis voineet hakea LEADER+ -ohjelmaan tasavertaisina. Ryhmien valinta perustuu siihen, miten ne täyttävät kehittämissuunnitelmissaan luvussa 7 esitetyt valintakriteerit ja yleiset kelpoisuusedellytykset.

Kartta EU:n osarahoitteiset tavoiteohjelmat; III kannessa

2 Suomen maaseudun nykytila

Suomi on Euroopan unionin maista pohjoisin ja itäisin. Suomella on Euroopan unionin jäsenmaista ainoana yhteistä rajaa Venäjän kanssa. Rajan pituus on 1269 kilometriä. Suomen väkiluku on 5,17 miljoonaa ja pinta-ala 338 145 neliökilometriä. Suomen pinta-alasta kaksi kolmasosaa on metsiä. Suomessa on 188 000 järveä, vesistöjen osuus pinta-alasta on kymmenen prosenttia. Suomen asukastiheys on 15,3 asukasta neliökilometrillä, kun Euroopan unionin keskimääräinen asukastiheys on 117 asukasta neliökilometrillä.

Suomi kuuluu ilmastoltaan suurimmalta osin lauhkeaan ilmastovyöhykkeeseen ja kasvillisuusvyöhykkeistä laaja-alaisin on havumetsävyöhyke. Maa on suurimmalta osin alankoa. Korkein kohta on Pohjois-Suomessa sijaitseva Haltitunturi, 1328 metriä. Suomessa ilmasto on muuhun Eurooppaan verrattuna kylmä. Alimmillaan lämpötila laskee Pohjois-Suomessa jopa – 40 ºC. Kasvukausi on Suomessa muuta Eurooppaa lyhyempi. Suomessa kasvukausi vaihtelee Pohjois-Suomen 110 päivästä 180 päivään. Keski-Euroopassa kasvukausi on 220 päivästä Etelä-Euroopan yli 300 päivään.

Hallinnollisesti Suomi jakautuu viiteen lääniin; Lapin, Oulun, Itä-, Länsi- ja Etelä-Suomen lääneihin sekä Ahvenanmaan itsehallintomaakuntaan. Suomessa on 19 maakuntaa ja 452 kuntaa.

Suomi on OECD:n määritysten mukaan EU:n maaseutumaisin maa. Erilaiset alueet on ohjelmassa esitelty luokittelemalla kunnat neljään tyyppiin; harvaan asutun maaseudun kuntiin, ydinmaaseudun kuntiin, kaupunkien läheisen maaseudun kuntiin ja kaupunkeihin.

Suomessa oli vuonna 1999 työttömiä 10,2 prosenttia työllisestä työvoimasta (Tilastokeskus). Euroopan unionin jäsenmaiden keskityöttömyys oli 9,9 prosenttia vuonna 1998. Suomessa kuten muuallakin Euroopassa työttömyys on laskenut 1990-luvun loppupuoliskolla. Pahimmillaan työttömyysprosentti oli 16,6 vuonna 1994.

Koko 1990-luku oli Suomessa voimakasta sisäisen muuttoliikkeen aikaa ja sama kehitys jatkuu edelleen. Väestön muutto on kahdenlaista; maakunnissa väestö muuttaa taajamiin ja aluekeskuksiin ja Suomen sisällä väestö keskittyy muutamiin kasvukeskuksiin kuten pääkaupunkiseudulle sekä Oulun, Tampereen ja Jyväskylän seuduille.

Huolimatta voimakkaasta väestön keskittymisestä suuriin kaupunkeihin on kaupungeissa asuvilla kiinnostusta maaseudulle muuttamiseen. Maaseutuyrittäjyyden Edistämiskeskuksen teettämän tutkimuksen perusteella hieman alle kymmenen prosenttia 15-64 vuotiaista suurimpien kaupunkien asukkaista pitäisi varmana tai

Aluetyypittely	**Kuntia**	**Asukkaita** 31.12.1999	**Pinta-ala** km² 1.1.1999	**Asukastiheys** asukas/km²
Kaupungit	58	2 921 890	16 850	173,7
Kaupunkien läheinen maaseutu	84	813 299	41 870	19,4
Ydinmaaseutu	181	891 240	78 462	11,4
Harvaan asuttu maaseutu	129	544 471	200 965	2,7
YHTEENSÄ	**452**	**5 170 900**	**338 147**	**15,3**

Taulukko 1. Suomen kunnat, asukasluku, pinta-ala ja asukastiheys. Lähde: Tilastokeskus

erittäin todennäköisenä siirtymistä maaseudulle, jos heidän kokemansa taloudelliset tai sosiaaliset esteet poistuisivat. Alle 40-vuotiaille suurimmat esteet maaseudulle muuttoon liittyivät taloudelliset asioihin kuten työpaikan saamiseen. Yli 40-vuotiailla suurimmat esteet maaseudulle muuttoon olivat sosiaalisia kuten yleiset perhesyyt. (Elintarviketieto Oy, 2000)

Maa- ja metsätalouden rakennemuutos

Maa- ja metsätalouden rakennemuutos viime vuosikymmeninä on vaikuttanut erityisesti maaseutualueisiin. Työpaikat alkutuotannossa ja metsätaloudessa ovat vähentyneet rajusti. Vielä 1990-luvun jälkipuoliskolla muiden alojen työllisyyden parantuessa alkutuotannon työpaikat vähenivät viidenneksellä. Maataloustulojen osuus viljelijöiden kokonaistulosta on vähentynyt. Metsätaloustulot, tilan ulkopuoliset palkkatulot ja muut yritystulot muodostavat yhä suuremman osan viljelijöiden kokonaistuloista. Maatilojen määrä on vähentynyt, mutta viljelty kokonaispeltopinta-ala on pysynyt lähes samana.

Aktiivitilojen määrä laski Suomessa koko 1990-luvun. Aktiivitiloja oli Suomessa vuonna 1990 130 000, määrä laski vuoteen 1998 mennessä n 88 000 aktiivitilaan. Vuonna 1998 puolet viljelijöistä sai maataloudesta yli 75 prosenttia kokonaistuloistaan. (Maatilarekisteri, 2000)

Maatalouden rakenteen ongelmana pienen tilakoon ohella on viljelijöiden ikärakenteen painottuminen vanhempaan ikäluokkaan. Vuonna 1998 aktiiviviljelijöiden keski-ikä oli 47 vuotta, kun se kaikkien viljelijöiden osalta oli 53,4 vuotta. Kuvassa on esitetty aktiivitilojen lukumäärät viljelijän iän mukaan vuonna 1998. Eniten aktiivitiloja oli ikäryhmässä 50 – 54 -vuotiaat (Maatilarekisteri, 2000).

MTTL:n tutkimuksen (232/1999) mukaan aktiivitiloista 24 prosenttia oli yli 55-vuotiaiden hallussa vuonna 1996. Vuosina 1995 - 1996 aktiivitilojen lukumäärä laski kaikissa ikäluokissa. Yli 65-vuotiaiden viljelijöiden määrä laski 56 prosenttia ja 55-65-vuotiaiden aktiiviviljelijöiden määrä 21 prosenttia. Nuorten alle 35-vuotiaiden viljelijöiden osuus kasvoi hieman, vaikka heidän määränsä vähenikin. Vuonna 1994 alle 35 -vuotiaita aktiiviviljelijöitä oli 16 500 ja vuonna 1996 14 400. Tuotantosuunnasta riippumatta tilojen lukumäärä väheni eniten vanhemmissa ikäluokissa. Viljanviljelijöistä lopettaneista suuri osa eli 74 prosenttia oli yli 55-vuotiaita. Eniten alle 35-vuotiaiden osuus väheni kananmunantuotannossa ja lihanautojen kasvatuksessa.

Viljelijöiden ikärakenteessa on eroja tuotantosuunnittain. Varttuneiden viljelijöiden osuus on suuri viljanviljelyssä ja kananmunien tuotannossa. Alle 45 -vuotiaiden osuus on puolestaan suuri porsaiden ja erikoiskasvien tuotannossa (MTTL tutkimuksia 232 / 1999).

Maaseudun haasteita ovat maatalouden kannattavuuden ja kilpailukyvyn kehittäminen sekä korvaavien työpaikkojen luominen maataloudesta vähenevien työpaikkojen tilalle. Ilman korvaavien työpaikkojen syntymistä muuttoliike voimistuu. Kun työpaikkoja ei synny, toteutuu supistumisen kierre kaikessa toiminnassa. Asukaskatoa seuraa ostovoiman aleneminen, mikä taas heijastuu siihen, ettei myöskään palvelusektorin työpaikkoja pystytä säilyttämään. Kuntien veropohja kapenee ja kunnat ovat jatkuvan sopeutumispakon alaisina. (Muuttuva maaseutu - maaseutupoliittinen selvitysraportti, Raija Volk,1999)

Kun otetaan huomioon vain viljelijän tulot (ei puolison), yli 75 prosenttia maatilataloudesta tuloja saavien osuus on hieman noussut ja vastaavasti myös alle 25 prosenttia saavien osuus. Tämä viittaa siihen, että osa viljelijöistä keskittyy täystoimisesti tilanpitoon ja osa puolestaan hankkii selkeästi suurimman osan tuloistaan tilan ulkopuolelta. Puoliso on sen sijaan suuntautunut enenevästi tilan ulkopuolelle. Suurimmat tilat näyttävät viljelijöiden aikomusten perus-

11. Yksityiset aktiivitilat viljelijän iän mukaan 1998

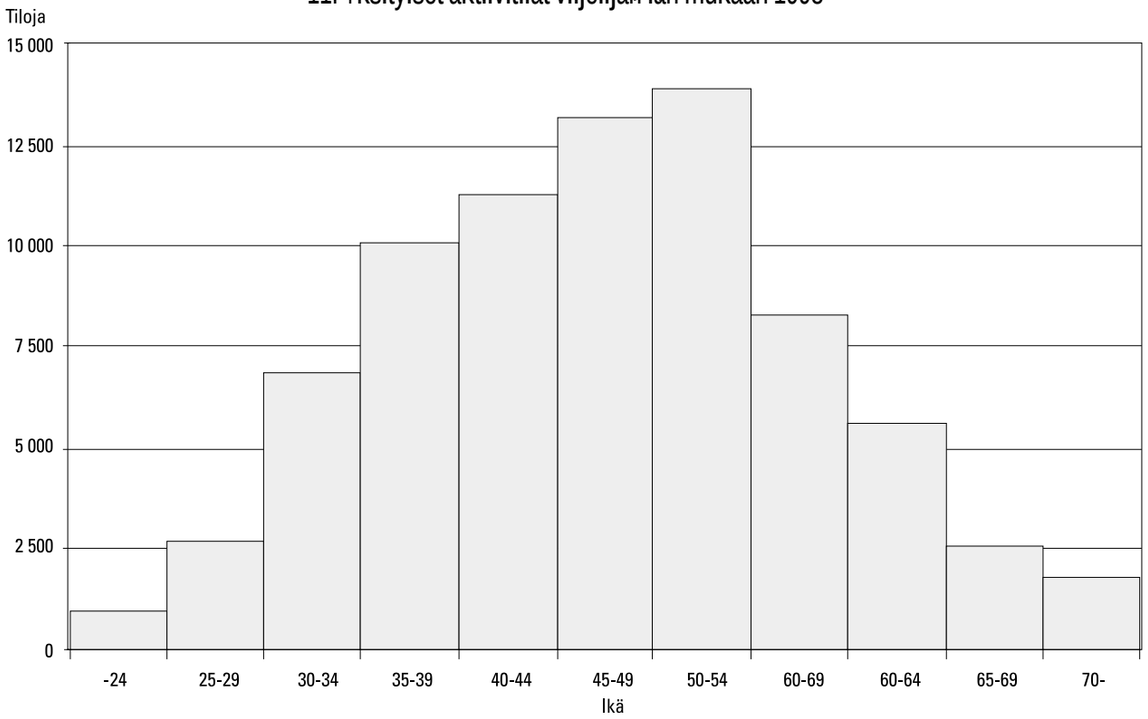

teella laajentavan toimintaansa ja pienemmät pitävän tuotannon ennallaan. (Muuttuva maaseutu – maaseutupoliittinen selvitysraportti, Raija Volk, 1999)

Maataloudellisen taloudellisen tutkimuslaitoksen mukaan Suomen maatiloista 56 prosenttia on monitoimisia ja 44 prosenttia päätoimisia. Monitoimisiksi tutkimuksessa luokiteltiin tilat, jotka saavat osan toimeentuloaan muualta kuin maatilataloudesta riippumatta siitä, olivatko muut tulot palkkatuloja vai maatilalla harjoitettavan muun yritystoiminnan tuloja. (Peltola. Päätoimisuuskriteerit suomalaisilla maatiloilla. MTTL:n selvityksiä 14/99).

Monitoimisuuden motiivina taloudelliset syyt ovat tärkeitä mutta eivät ainoita. Usein muuhun ammattiin hankittua koulutusta halutaan hyödyntää työskentelemällä tilan ulkopuolella. Kuitenkin muita töitä harkinneet päätoimiset viljelijät ja puolisot haluaisivat uusia ansioita mieluummin tilalla tapahtuvasta toiminnasta kuin tilan ulkopuolelta. (Peltola. Viljelijäperheiden monitoimisuus suomalaisilla maatiloilla. MTTL tutkimuksia 96/2000).

Maaseudun palvelut

Samaan aikaan kun maa- ja metsätalouden työpaikat vähentyivät, varsinkin 1990-luvulla, myös julkisella sektorilla työpaikat ovat vähentyneet. Työpaikkojen väheneminen on käynnistänyt muuttoliikettä ja vienyt asiakaspohjaa yksityisen sektorin palveluilta. Tästä on seurannut maaseudun palveluiden väheneminen ja infrastruktuurin heikkeneminen, mm. kouluverkkoa on harvennettu, yksityisteiden ja sivuteiden kunnossapito on heikentynyt, postin toimipisteitä ja kauppoja on lakkautettu. Palvelutasossa on suuria alueellisia eroja.

Kesäasukkailla on suuri merkitys maaseudun palveluiden säilymiselle. Vuonna 1997 kesäasukkaita oli koko maassa noin puoli miljoonaa. Kesäasukkaiden määrä koko maassa kasvoi 1990-luvulla noin kymmenellä prosentilla. Kesämökkejä Suomessa oli 1997 noin puoli miljoonaa, kesämökkien määrä lisääntyi 1990-luvulla noin 20 prosentilla. (Suomen maaseutu EU-kauden alussa – Maaseutuindikaattorit, 1999)

Työpaikkaomavaraisuus oli vuonna 1996 maaseudulla taajamia korkeampi. Mutta maaseudun työpaikkaomavaraisuusaste on laskenut ja puolestaan taajama-alueiden kasvanut. Palvelutoimialalla pendelöinti on yleisintä. Kaikista maaseudun työllisistä vuonna 1996 kävi töissä taajama -alueilla 45 prosenttia. Määrällisesti ja suhteellisesti eniten maaseudulta pendelöidään suurten kaupunkiseutujen läheisyydessä. Vähiten pendelöintiä on harvaan asutulla maaseudulla kuten saaristossa ja Lapissa. (Suomen maaseutu EU-kauden alussa – Maaseutuindikaattorit, 1999)

Maaseudun pienyritykset

Liikeyritysten määrä laski laman aikana koko maassa, alhaisimmillaan se oli vuonna 1994. Sen jälkeen liikeyritysten määrä on kasvanut sekä maaseudulla, että kaupungeissa. Liikeyritysten määrä on kasvanut kaupunkimaisissa kunnissa maaseutumaisia kuntia nopeammin, liikeyritysten määrä asukasta kohden on kaupunkimaisissa kunnissa maaseutumaisia kuntia korkeampi. Maaseutumaisten kuntien liikeyrityksistä suurempi osuus on pieniä, alle 20 työllistäviä toimipaikkoja. (Suomen maaseutu EU-kauden alussa – Maaseutuindikaattorit, 1999)

Pienyrityksillä on maaseudulla tärkeämpi rooli toimeentulonlähteenä kuin kaupunkimaisilla alueilla, koska muita työllistymismahdollisuuksia on vähemmän. Suuret yritykset sijaitsevat yleensä kaupungeissa ja taajamissa. Maaseudulla on perustuotantoon ja erilaiseen valmistukseen liittyviä yrityksiä suhteessa enemmän kuin kaupunkimaisilla alueilla. Kauppa-, ravitsemus-, majoitustoiminta- ja palveluyritysten osuus maaseudulla on kaupunkiseutuja vähäisempi.

Vuonna 1997 maaseutualueilla (maaseutumaiset postinumeroalueet) sijaitsi 61 100 alle 20 henkilöä työllistävää pienyritystä. Näissä yrityksissä työskentelee yhteensä 98 000 henkilöä, joka on noin 8 prosenttia kaikkien Suomen yritysten henkilöstön määrästä. Edellä mainituista pienyrityksistä 7 700 sijaitsi maatiloilla. Maaseudulla sijaitsevien pienyritysten keskikoko on 1,6 henkilöä / yritys, kun vastaava luku kaupunkiseutujen yrityksissä on 1,9 henkilöä / yritys. Maaseudun yrityksissä alkutuotantoon sidoksissa on noin neljännes yrityksistä (16 500). Alkutuotantoon sidoksissa olevina toimialoina pidettiin mm. koneurakointia, matkailu- ja virkistyspalveluja sekä puutavaran ja tuotteiden valmistusta. (Maaseudun pienyritysten rakennekehitys, MTTL:n tutkimuksia 245/2000).

Edelliset luvut perustuivat tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisteriin. Sen ulkopuolelle jää kaikki sellainen maatiloilla harjoitettava muu yritystoiminta, jota harjoitetaan samana verotusyksikkönä maatilatalouden kanssa. Vuoden 2000 maatalouslaskennan alustavien tietojen mukaan muuta yritystoimintaa harjoitetaan noin 22 000 aktiivimaatilalla. Tärkeimmät toimialat ovat koneurakointi (noin 9100 tilaa), matkailu- ja virkistyspalveluiden tuottaminen (noin 2300), puutavaran jalostus, energian tuotanto (noin 2300), elintarvikkeiden jalostus (noin 1100) ja käsityöt (noin 300). Kun maatalouslaskennan tuloksesta vähennetään edellä mainitut maaseutuyritysrekisterissä olevat noin 7 700 tilaa, joilla muuta yritystoimintaa harjoitetaan erillisenä yrityksenä, maatalousverotuksen yhteydessä harjoitettavaa pienyritystoimintaa on noin 15 000 maatilalla.

Maaseudulla sijaitsee noin 2 200 tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisterissä olevaa matkailu- ja virkistyspalveluja tarjoavaa pienyritystä. Näiden yhteenlaskettu henkilöstö oli vuonna 1997 noin 5100. Kaikista Suomen em. toimialojen yrityksistä noin 28 prosenttia sijaitsee maaseutualueilla. Maaseudun yritykset ovat kuitenkin keskimääräistä pienempiä. Matkailu- ja virkistyspalveluyritysten yhteenlasketusta liikevaihdosta maaseutuyritysten osuus on noin 10 prosenttia ja henkilöstöstä noin 11 prosenttia. Retkeilymajat, leirintäalueet, matkustajakodit/täysihoitolat ja lomakylät sijaitsevat valtaosaltaan maaseudulla. Näistä reilusti yli puolet

on maaseudun yritystoimintaa myös liikevaihdolla ja henkilöstöllä mitaten. Hotelleista maaseudulla sijaitsee kolmasosa, mutta hotellien yhteenlasketusta liikevaihdosta vain vajaa 7 prosenttia kertyy maaseutuhotelleilta. (Maaseudun pienyritysten rakennekehitys, MTTL:n tutkimuksia 245/2000, Tilastokeskuksen tilastot).

Sekä maaseutumaisissa että kaupunkimaisissa kunnissa olevien majoitusliikkeiden yöpymisten määrä on 1990-luvulla kasvanut, mutta kasvuvauhti on kaupunkimaisten kuntien majoitusliikkeissä kaksinkertainen maaseutumaisien kuntien majoitusliikkeisiin verrattuna. Myöskin ulkomaisten yöpyjien osuus on kaksikertainen kaupunkimaisten kuntien majoitusliikkeillä maaseutumaisten kuntien majoitusliikkeisiin verrattuna. Myös vuodekäyttöaste on kaupunkimaisten kuntien majoitusliikkeillä maaseutumaisia kuntia korkeampi (Suomen maaseutu EU-kauden alussa – Maaseutuindikaattorit, 1999)

Pääosa maatilojen yhteydessä toimivista matkailuyrityksistä sekä joukko muita pieniä yrityksiä jäävät tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisterin ulkopuolelle. Maaseutumatkailun teemaryhmä on kerännyt aktiivisesti eri tietolähteistä yritysten yhteystietoja ja lähettänyt yrityksille kyselyitä, joiden avulla on koottu erilaisia yrityskantaa koskevia perustietoja. Teemaryhmän tietokanta käsittää nyt 2081 yritystä. Luettelo ei ole kattava, sillä kaikki yritykset eivät syystä tai toisesta ole vastanneet tiedusteluun. Pääosa yrityksistä on perinteisiä mökkivuokraajia, mutta joukossa on paljon myös vailla maatalouskytkentää olevia päätoimisia matkailuyrityksiä. Teemaryhmän luettelossa olevien yritysten yhteenlaskettu majoituskapasiteetti on noin 45 000 vuodepaikka, joista ympärivuotisia noin 22 000 vuodepaikkaa. Pienten, virallisen tilastoinnin ulkopuolella olevien maaseutumatkailuyritysten majoituskapasiteetti on noin 17 prosenttia kaikkien Suomen majoitusyritysten ympärivuotisista vuodepaikoista. (Maaseutumatkailun teemaryhmä).

Tällä hetkellä investoinnit maatilojen yhteydessä olevaan yritystoimintaan ovat pieniä. Tästä voi päätellä, että pieni osa yritystoiminnasta kasvaa lähivuosina siten, että se työllistää merkittävästi ulkopuolisia. Maatilojen yritystoiminnan kasvuhakuisuuden lisääminen vaatisi aivan ilmeisesti monipuolista osaamisen lisäämistä ja riskien jakamista. Erikoistuminen on globalisaation myötä yleistynyt yritysmaailmassa. Mutta maaseudulla, jossa asiakas- ja yrityspohja on kapea erikoistuminen ei ole samalla tavalla mahdollista. Tämä pakottaa yrittäjät monialayrittäjyyteen, jossa törmätään helposti tehokkuus- ja osaamisongelmiin. (Muuttuva maaseutu - maaseutupoliittinen selvitysraportti, Raija Volk, 1999)

Maaseudun ongelma on kasvualojen pieni osuus. Maaseudun yrityksistä valtaosa on pysähtyneen tai hitaan kasvun toimialoilla. Työllisyyden kasvu riippuu koko talouden tasolla selvästi tuotannon kasvusta. Toimialat, jotka kasvavat maailmanlaajuisesti, pystyvät lisäämään tuotantoaan ja työvoimaansa. Ne alueet, joilla on kasvavien alojen yrityksiä, vetävät työvoimaa. (Muuttuva maaseutu - maaseutupoliittinen selvitysraportti, Raija Volk, 1999)

Maaseutu innovaatioympäristönä

Maaseudun elinkeinot ja yritykset toimivat maailmanlaajuisilla markkinoilla, joissa uusia tuotteita ja palveluja syntyy koko ajan. Siten maaseudun ja sen elinkeinojen kehittämisen peruskysymyksiä on ihmisten kyky tuottaa ja omaksua innovaatioita. Kyse ei ole vain teknologisista tuoteinnovaatioista, vaan myös prosessi-innovaatioista, organisatorisista innovaatioista ja sosiaalisista innovaatioista. Innovaatio voi koskea tuotantomenetelmiä, tapaa organisoida tuotantoa, palvelua ja vaikkapa markkinointia tai se voi koskea uutta yhteistyömuotoa ja yhteisöllistä toimintatapaa. Hyvään innovaatioympäristöön kuuluvia aineksia tulee kehittää tasapuolisesti. Tällaisia ovat esimerkiksi paikallisen osaamisen tunnistaminen, kehittäminen ja levittäminen. Näitä aineksia ovat myös yhteistyöverkos-

tot seutukuntien sisällä ja seutukuntien välissä. Samoin olennaisia ovat yhteydet erilaisten toimialueiden välillä. Innovaatioympäristöä vahvistavat myös innovaatioiden kaupallistamisen rahoittaminen ja uusien yritysten syntymisen ja yhteistyön tukeminen.

Innovaatiosysteemin voidaan ajatella olevan alueellisesti monitasoinen järjestelmä, jossa paikallinen, kansallinen ja kansainvälinen ovat suhteessa keskenään. Maaseudulla on alueellisen työnjakoon perustuva paikkansa kansallisessa tuotanto- ja innovaatiosysteemissä. Maaseutu voi muiden alueiden tapaan nojautua vahvuuksiinsa ja erikoistua alueellisesti. Lähtökohta voi olla alueen perinteisissä toiminnoissa, mutta se voidaan myös saada aikaan yhteistyössä ja sopimalla työnjaosta suuremman yrityksen kanssa. Suuren ja pienen yrityksen yhteistyö voi johtaa osaamiskeskittymään maaseutualueella. Tällaisesta on esimerkkejä mm. Nokia-konsernin ja osahankkijoiden välillä. Hitaasti mutta varmasti lisääntyneessä etätyössä on kysymys samasta asiasta, tässä tapauksessa työnantajan ja työntekijän välillä.

Suomen maaseutu vaatii innovaatioympäristönä ja kilpailukykynsä parantamiseksi määrätietoisia kehittämistoimia. Toisaalta edellytyksiä tuloksille on useita: hyviä esimerkkejä erikoistuneesta tuotantoalueista, kohtuullisen toimivat ja kaikkialle ulottuvat tietoverkot, lisääntyvä etätyö ja onnistuneet esimerkit suurten ja pienten yritysten työnjaosta. Paikallisten toimintaryhmien suunnitelmissa on runsaasti innovaatioympäristön kohentamiseen tähtääviä toimia. Korostetaan maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen edistämistä, painotetaan oman alueen vahvaa elinkeinoalaa, korostetaan työtapoja, joilla uusia ituja saadaan esille ja niitä tuetaan, vahvistetaan tietoteknisiä valmiuksia kouluttamalla sekä kootaan asiantuntijoista työryhmiä vastaamaan alueen mahdollisuuksien realisoimisesta. Näin toimintaryhmät täydentävät omilla työtavoillaan koulutus- ja tutkimuslaitosten, viranomaisten ja konsulttien toimintaa, joka ei aina tavoita vielä ideavaiheessa olevaa ja organisoitumatonta kehityspotentiaalia. Suomalainen maaseutu on innovaatioympäristönä lähes yhtäläistä koko maassa. Suurin ero muodostuu Pohjanmaan ja Satakunnan erikoistuneilla tuotannonaloilla.

Seuraavissa kappaleissa esitellään Suomen maaseutua jaoteltuna Pohjois-Suomen ja Itä-Suomen tavoite 1 -alueisiin, tavoite 1 -ohjelman ulkopuoliseen alueeseen ja Ahvenanmaahan. LEADER+ -ohjelman toiminta-alueena on koko Suomen maaseutu. Oheinen esittely on tehty vain alueen jäsentämiseksi, se ei vaikuta paikallisten LEADER -ryhmien toiminta-alueisiin.

2.1 Pohjois-Suomen tavoite 1 -alue

Pohjois-Suomen tavoite 1 -alueeseen kuuluvat Lapin maakunta ja alueita Pohjois-Pohjanmaasta, Keski-Pohjanmaasta ja Keski-Suomesta. Pohjois-Suomen tavoite 1-alueen muodostavat seuraavat seutukunnat: Itä-Lappi, Kemi-Tornio, Pohjois-Lappi, Rovaniemen seutu, Tornionlaak-

Pohjois-Suomen tavoite 1 -alue

Kuva 1. Pohjois-Suomen tavoite 1 -alueet.

so, Tunturi-Lappi, Ii, Koillismaa, Nivala-Haapajärvi, Siikalatva, Saarijärvi, Viitasaari ja Kaustinen. Ohjelma-alueeseen kuuluu 56 kuntaa. Alue ulottuu maan pohjoisimmista osista keskiseen Suomeen. Alueen kokonaispinta-ala on 136 574 neliökilometriä, mikä on 39 prosenttia koko maan pinta-alasta. Pohjois-Suomen alue rajoittuu kolmeen valtioon eli Ruotsiin, Norjaan ja Venäjään.

Suomen lakisääteisistä luonnonsuojelu-alueista ja erämaista yli 90 prosenttia sijaitsee Pohjois-Suomessa tavoite 1 -alueella. Alueella on mm. 6 538 neliökilometriä kansallispuistoja, 1 412 neliökilometriä luonnonpuistoja, 12 erämaalain nojalla perustettua laajaa erämaata ja vanhojen metsien suojelualueita. Kaikkiaan suojeltua maapinta-alaa on 34 020 neliökilometriä, joka on koko alueen maapinta-alasta 26 prosenttia. Pelkästään Lapin maakunnan alueella NATURA -alueita on 147, niiden yhteispinta-ala on 29 385 neliökilometriä.

2.1.1 Väestö

Alueen väkiluku oli vuoden 1999 lopussa 354 000, vajaat seitsemän prosenttia koko maan väestöstä. Alue on harvaan asuttua, keskimääräinen asukastiheys on vain 2,6 asukasta neliökilometrillä. Väestöntiheys kasvaa pohjoisesta etelään mentäessä. Varsinkin harvaan asutulla maaseudulla väestön tiheys on erittäin pieni eli 1,4 asukasta neliökilometrillä. Alueen suurin kaupunki on Rovaniemi. Voimakkaat kasvukeskukset Oulu ja Jyväskylä tavoite 1 -alueen läheisyydessä vaikuttavat mm. muuttoliikkeeseen, elinkeinoelämään ja tarjoavat koulutusmahdollisuuksia.

Väestön ikäjakauma oli 1990-luvulle asti koko alueella suhteellisen normaali. Luonnollisen väestönlisäyksen ansiosta väkiluku kasvoi. Viime vuosikymmenen loppupuolella lähtömuutto lisääntyi niin voimakkaasti, että väkiluku alkoi vähentyä laskuun ja väestö vanhentua hälyttävästi. Väestö vähenee Pohjois-Suomen tavoite 1 -alueella sekä kaupungeissa että maaseudulla.

Lapin väestöllinen erityispiirre on alkuperäiskansa saamelaiset. Suomessa heitä asuu n. 7 000 henkilöä. Pohjoisimmassa Lapissa – Enontekiön, Utsjoen ja Inarin kuntien sekä Sodankylän kunnan pohjoisosan muodostamalla Saamelaisten kotiseutualueella (saamelaisalueella) asuu n. 4000 saamelaista. Saamelaisten oikeudesta oman kulttuurin kehittämiseen on säädetty Suomen perustuslaissa. Suomessa on käytössä kolme saamenkieltä: pohjoissaame, inarinsaame ja koltansaame. Kullakin kielialueella on toisistaan poikkeavat kulttuuriset erityispiirteensä.

2.1.2 Sosioekonominen kuvaus

Kemi-Tornion seutukuntaa lukuun ottamatta kaikissa Pohjois-Suomen tavoite 1 -alueen seutukunnissa bruttokansantuote on huomattavasti alle koko maan keskiarvon. Vuonna 1997 Iin seutukunnan bruttokansantuote asukasta koh-

Aluetyypittely	Kuntia	Asukkaita 31.12.1999	Pinta-ala km² 1.1.1999	Asukastiheys asukas/km²
Kaupungit	3	82 436	1 420	68,1
Kaupunkien läheinen maaseutu	3	34 262	9 575	3,6
Ydinmaaseutu	13	62 731	7 850	8,0
Harvaan asuttu maaseutu	37	170 647	117 729	1,4
YHTEENSÄ	**56**	**350 076**	**136 574**	**2,6**

Taulukko 2. Pohjois-Suomen tavoite 1 -alueen kunnat, asukasluku, pinta-ala ja asukastiheys. Lähde: Tilastokeskus

Aluetyypittely	Väestön muutos 1996-1999	Nettomuutto 1996-1999	Väestöennuste 2030	Väestön muutos ennuste 1999-2030
Kaupungit	-975	-1 833	81 959	-477
Kaupunkien läheinen maaseutu	-372	-967	37 075	28 13
Ydinmaaseutu	-1 671	-2 734	57 752	-4 979
Harvaan asuttu maaseutu	-8 928	-10 874	155 051	-15 596
YHTEENSÄ	**-11 946**	**-16 408**	**331 837**	**-18 239**

Taulukko 3. Pohjois-Suomen tavoite 1 -alueen muuttoliike ja väestöennuste. Lähde: Tilastokeskus

den oli vain 48,9 prosenttia koko maan bruttokansantuotteesta. Korkein bruttokansantuote on Kemi-Tornion seutukunnassa, kaikki muut seutukunnat ovat selvästi alle maan keskiarvon, 82,8 prosenttia koko maan bruttokansantuotteesta.

Vaikka koulutustaso nousi viime vuosikymmenellä Pohjois-Suomen tavoite 1 -alueella, on se edelleen Suomen alhaisimpia. Lähes puolet 15 vuotta täyttäneestä väestöstä on vailla peruskoulun jälkeistä tutkintoa. Vähiten koulutettuja ovat yli 50-vuotiaat. Samoin kuin koko maassa, ovat naiset alueella hieman koulutetumpia kuin miehet. Naisilla on varsinkin korkeakoulututkintoja miehiä enemmän. Pohjois-Suomen tavoite 1 -alueella on yksi korkeakoulu, Lapin yliopisto Rovaniemellä, lisäksi Jyväskylän ja Oulun yliopistot sijaitsevat alueen lähellä. Alueella on runsaasti keski- ja toisen asteen oppilaitoksia. Erilaisia tutkimus- ja koulutustoimintaa harjoittavia laitoksia tai yksikköjä alueella on 22.

Pohjois-Suomen tavoite 1 -alueella työttömyys oli korkeimmillaan 1990-luvun puolivälissä, jolloin työttömyysaste monessa seutukunnassa oli yli 25 prosenttia. Vaikka työllisyys on vuosi-

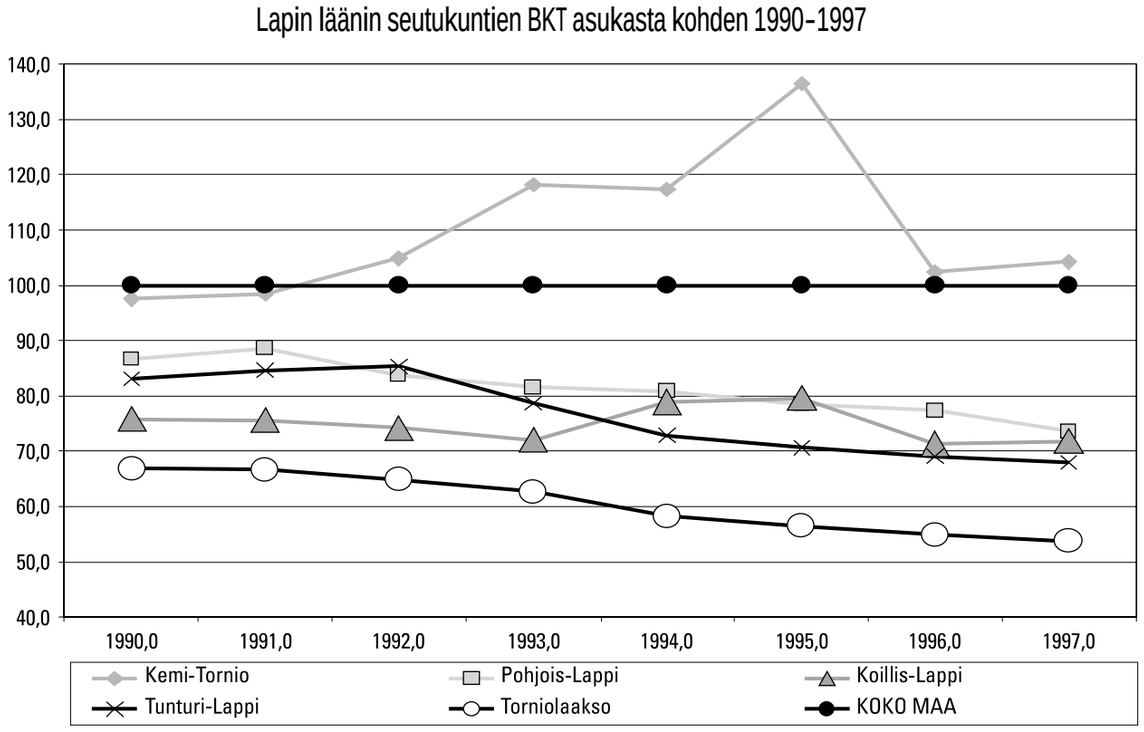

Kuva 2a. Lapin läänin BKT asukasta kohden. Lähde: Tilastokeskus

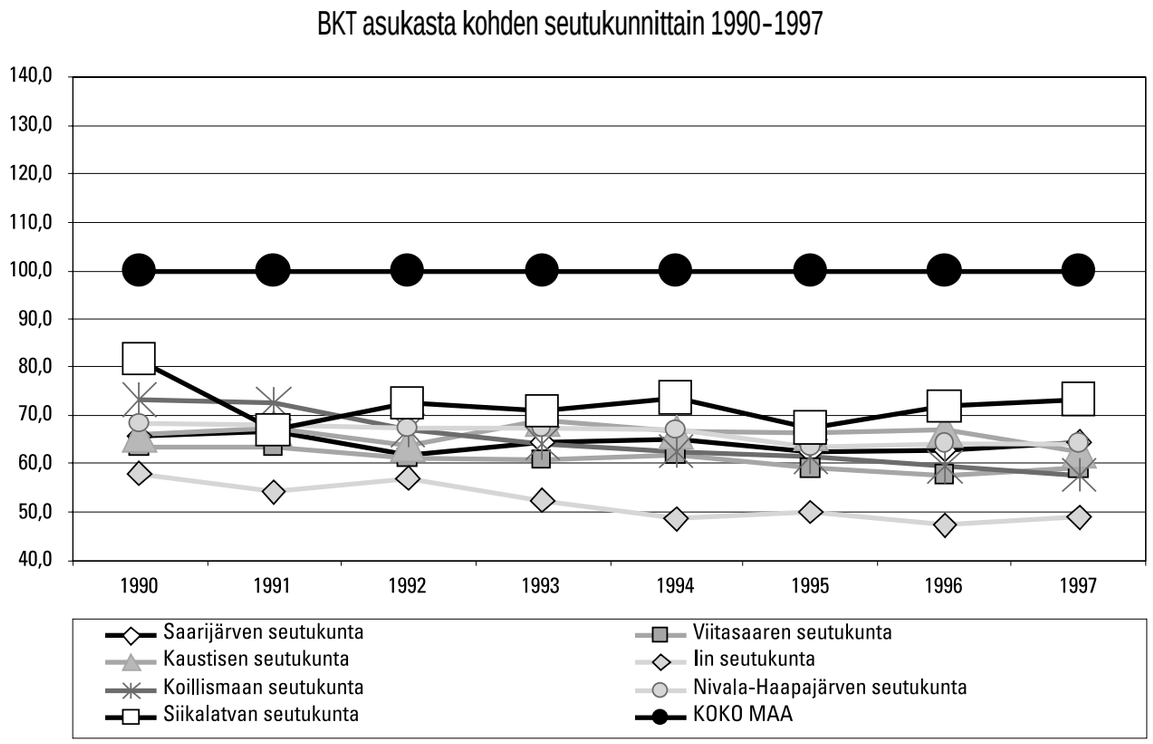

Kuva 2b. Pohjois-Suomen tavoite 1 -alueen BKT asukasta kohden, lukuun ottamatta Lapin lääniä. Lähde: Tilastokeskus

kymmenen loppua kohti parantunut erityisesti alueen eteläosassa, on työttömyysaste edelleen erittäin korkea, 20,4 prosenttia (Työministeriö). Alueelliset erot työttömyysasteessa ovat suuret. Nuorten osuus työttömistä on pienentynyt lähinnä työllisyyspoliittisten erityistoimenpiteiden ansiosta. Pitkäaikaistyöttömien määrä sitä vastoin on kasvanut jatkuvasti.

Noin 61 prosenttia Pohjois-Suomen tavoite 1 -alueen työpaikoista on palvelutyöpaikkoja. Merkittävää on julkisten palveluiden erittäin suuri osuus: palvelutyöpaikoista yli puolet on julkisella sektorilla. Jalostuksen osuus työpaikoista on 23 prosenttia ja maa- ja metsätalouden 12 prosenttia. Elinkeinorakenteen heikkouksia ovat suuri riippuvuus julkisesta sektorista

Aluetyypittely	Työttömiä 1996	%	Työttömiä 1999	%	Työttömyyden muutos 1996-1999 %
Kaupungit	9 574	24,7	8 320	21,6	-3,1
Kaupunkien läheinen maaseutu	3 708	23,7	3 187	20,2	-3,5
Ydinmaaseutu	4 875	18,1	3 875	14,7	-3,4
Harvaan asuttu maaseutu	20 643	26,2	16 470	21,9	-4,3
YHTEENSÄ	**38 800**	**24,2**	**31 852**	**20,4**	**-3,8**

Taulukko 4. Pohjois-Suomen tavoite 1 -alueen työttömyys.
Lähde: Työministeriö (Työministeriön työttömyysluvut ovat Tilastokeskuksen lukuja suuremmat johtuen tilastoperusteiden eroista. Tilastokeskuksen työttömyysluvut noudattavat Kansainvälisen työjärjestö ILO:n ja EU:n tilastoviraston Eurostat:in käytäntöjä. Työministeriön tilastot perustuvat lainsäädäntöön ja hallinnollisiin määräyksiin.)

ja ydinmaaseudulla alkutuotannon suhteellisen suuri osuus työpaikoista, koska työpaikat eivät tulevaisuudessa lisäänny näillä aloilla. Elinkeinorakenne vaihtelee myös alueellisesti. Maatalouden merkitys on suurinta alueen eteläosissa, palvelutyöpaikkoja on eniten alueen pohjoisosassa ja jalostustyöpaikat ovat keskittyneet kaupunkiseuduille. Pohjois-Suomessa sijaitsee useita Suomen tunnetuimpia matkailukohteita, matkailu on huomattava elinkeino.

Suurteollisuutta alueella edustavat kemiallinen metsäteollisuus, terästeollisuus sekä kaivostoiminta. Kemi-Tornio -alue Perämeren rannikolla on selkeästi alueen suurteollisuuden keskittymä. Yksin tämän alueen teollisuuden arvonlisäys on 13 prosenttia koko alueen bruttokansantuotteesta.

Pohjois-Suomen tavoite 1 -alueen pk-yrityksien teollisuuden keskeiset toimialat ovat puutuoteteollisuus, metallituoteteollisuus ja elintarvikkeiden jalostus. Alueella on myös kaikkien huipputeknologian toimialojen yrityksiä. Palveluyrityksistä on matkailulla keskeinen sija. Yritykset ovat pieniä ja valtaosa niistä työllistää vähemmän kuin viisi työntekijää. Teollisuus suuntautuu tästä syystä lähimarkkinoille ja vain harvoilla yrityksillä on suoraa vientitoimintaa. Alueella on kuitenkin useita keskisuuria yrityksiä, joilla on hyvät kasvunäkymät.

Matkailu on jo nyt huomattava työllistäjä Pohjois-Suomessa ja se on kasvava toimiala alueella. Matkailu on keskittynyt tällä hetkellä pääasiassa Lappiin ja Koillismaalle, mutta sen merkitys kasvaa myös muissa alueen seutukunnissa. Alueella rekisteröidään vuosittain noin 1 700 000 yöpymistä, mikä on noin 12 prosenttia koko maan yöpymisistä.

Yritystoiminta on kehittynyt suotuisasti vuodesta 1994 lähtien. Yritysten toimipaikkojen nettolisäys vuoden 1996 loppuun mennessä oli 1 000 yritystä ja henkilöstö kasvoi 1450 henkilöllä.

Maatalouden rakennemuutoksen myötä maatalous työllistää yhä vähemmän ihmisiä. Taajamien läheisellä maaseudulla uusien elinkeinojen syntyminen korvaa maataloudessa menetettäviä työpaikkoja, mutta harvaan asutulla maaseudulla uusien ansioiden löytäminen on vaikeampaa. Pohjois-Suomen tavoite 1 -alueella viljelijöillä on muun maan viljelijöitä vähemmän tilan ulkopuolisia palkka- tai muita yritystuloja. Myös metsätaloustulot ovat pienemmät kuin muulla Suomessa. Pohjois-Suomen tavoite 1-alueen alueen tilakoko on hieman alle koko maan keskiarvon. Aktiivitiloista yli puolella tuotantosuuntana on nautakarjatalous. Lapissa maatalous perustuu lähes yksinomaan kotieläintuotantoon.

1998	Kaupungit	Kaupunkien läheinen maaseutu	Ydinmaaseutu	Harvaan asuttu maaseutu	YHTEENSÄ
Alkutuotanto %	2,4	9,1	21,7	14,8	**12,0**
*sisältyy metsä %	1,4	1,8	1,6	3,1	**2,3**
Jalostus %	27,8	20,2	24,8	19,5	**23,0**
Yksityiset palvelut %	30,9	28,1	19,7	26,8	**26,8**
Julkiset palvelut %	35,9	37,1	29,1	33,6	**33,7**
Tuntematon %	3,0	5,4	4,7	5,3	**4,5**
YHTEENSÄ	**100,0**	**99,9**	**100,0**	**100,0**	**100,0**

Taulukko 5. Pohjois-Suomen tavoite 1 -alueen elinkeinorakenne. Lähde: Tilastokeskus

Lapissa ja osassa Pohjois-Pohjanmaan maakuntaa harjoitetaan porotaloutta niin kutsutulla poronhoitoalueella. Merkitys on suurin Tunturi- ja Pohjois-Lapin seutukunnissa. Toimeentulonsa porotaloudesta saa noin 2 000 perhettä. Porotalous perustuu pitkälti luonnonlaitumien hyödyntämiseen. Alueella tuotetaan noin 2,5 miljoonaa kiloa poronlihaa.

Maatilojen määrä väheni koko 1990-luvun loppupuoliskon, tosin tilojen koko (peltopinta-alalla mitattuna) on suurentunut.

2.2 Itä-Suomen tavoite 1 -alue

Itä-Suomen tavoite 1 -alueeseen kuuluu Etelä-Savon, Pohjois-Karjalan, Pohjois-Savon ja Kainuun maakunnat. Alueeseen kuuluu 78 kuntaa. Suurimmat keskukset ovat Kuopio, Joensuu, Mikkeli ja Kajaani. Alueen pinta-ala on 85 200 neliökilometriä, mikä on neljännes koko maan pinta-alasta. Alueelle on leimallista runsas vesistöisyys. Vesistöjen osuus kokonaispinta-alasta on 17,5 prosenttia. Itä-Suomella on yhteistä rajaa Venäjän kanssa lähes 600 kilometriä.

Itä-Suomen alueella on 101 200 loma-asuntoa ja loma-asuntokanta onkin ylittänyt haja-asutusalueen vakinaisten asuntojen määrän järviseuduilla. Itä-Suomessa NATURA 2000 -ohjelmaan kuuluvia alueita on 5 400 neliökilometriä, mikä on koko alueen pinta-alasta 7,6 prosenttia. Näistä alueista luonnonsuojelualueita on 1900 neliökilometriä eli 2,6 prosenttia alueen pinta-alasta. Luonnonsuojeluohjelmien tarkoituksena on varmistaa erityisesti itäsuomalaisen metsä-, suo- ja järviluonnon ominaispiirteiden ja monimuotoisuuden säilyminen.

Itä-Suomen tavoite 1 -alue

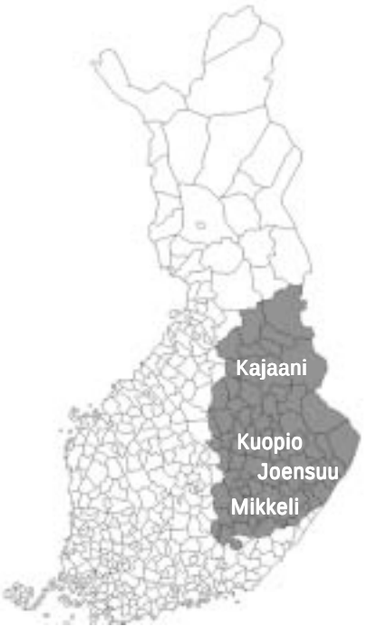

Kuva 3. Itä-Suomen tavoite 1 -alue.

2.2.1 Väestö

Itä-Suomen tavoite 1 -alueella asuu 691 000 ihmistä. Se on 13,4 prosenttia koko Suomen asukkaista. Alueen asutus on toisaalta keskittynyt muutamien maakuntakeskusten ympäristöön, toisaalta se on hajautunut harvaanasu-

Aluetyypittely	Maatiloja 1995	Pelto ha / tila 1995	Maatiloja 1998	Pelto ha / tila 1998	Maatilojen lkm:n muutos 1995-1998	Pelto ha / tila muutos 1995-1998
Kaupungit	247	21,2	241	26,9	-6	2,7
Kaupunkien läheinen maaseutu	454	17,1	436	18,4	-18	1,3
Ydinmaaseutu	3 393	22,4	3 052	26,1	-341	3,7
Harvaan asuttu maaseutu	5 008	18,0	4 633	20,1	-375	2,1
YHTEENSÄ	**9 102**	**19,8**	**8 362**	**22,4**	**-740**	**2,6**

Taulukko 6. Pohjois-Suomen tavoite 1 -alueen maatilat ja pellot.
Lähde: MMM / IACS-rekisteri, Maatilat 1995, 1998

Aluetyypittely	Kuntia	Asukkaita 31.12.1999	Pinta-ala km² 1.1.1999	Asukastiheys asukas/km²
Kaupungit	7	271 979	4 301	63,2
Kaupunkien läheinen maaseutu	12	97 415	8 149	12,0
Ydinmaaseutu	15	81 719	11 174	7,3
Harvaan asuttu maaseutu	44	234 933	61 548	3,8
YHTEENSÄ	**78**	**686 046**	**85 172**	**8,1**

Taulukko 7. Itä-Suomen tavoite 1 -alueen kunnat, asukasluku, pinta-ala ja asukastiheys. Lähde: Tilastokeskus

Aluetyypittely	Väestön muutos 1996-1999	Nettomuutto 1996-1999	Väestöennuste 2030	Väestön muutos ennuste 1999-2030
Kaupungit	60	-2 514	281 769	9 790
Kaupunkien läheinen maaseutu	-698	-1 750	99 930	2 515
Ydinmaaseutu	-2 948	-2 645	72 088	-9 631
Harvaan asuttu maaseutu	-11 690	-10 443	202 262	-32 671
YHTEENSÄ	**-15 276**	**-17 352**	**656 049**	**-29 997**

Taulukko 8. Itä-Suomen tavoite 1 -alueen muuttoliike ja väestöennuste. Lähde: Tilastokeskus

tuille alueille. Alueelle on tyypillistä harva asutus, asukastiheys on 8,1 asukasta neliökilometriä kohti.

Lähes koko alue, sekä kaupunkialueet että maaseutu, kärsii muuttotappiosta. Väestön poismuutto on viime vuosina kiihtynyt. Lisäksi väestön ikärakenne on vinoutunut, sillä se painottuu entistä enemmän vanhempiin ikäluokkiin. Erityisesti paremmin koulutetut nuoret ja naiset ovat muuttoalttiita. Väestöennusteen mukaan kaupunkiseuduilla muuttotappio kääntyisi muuttovoitoksi.

2.2.2 Sosioekonominen kuvaus

Kaikkien Itä-Suomen tavoite 1 -alueen maakuntien bruttokansantuote asukasta kohden on maan keskiarvoa heikompi. Pohjois-Savon bruttokansantuote on hieman muita alueen maakuntia parempi. Suhteessa Suomen keskiarvoon Itä-Suomen maakuntien bruttokansantuote asukasta kohden on heikentynyt vuoteen 1997 asti.

Kaikissa Itä-Suomen maakunnissa koulutustaso on maan keskiarvoa alhaisempi. Lisäksi koulutustaso on noussut Itä-Suomessa hitaammin kuin muualla maassa. Vähintään ammattitutkinnon miehistä tutkinnon on suorittanut 53,6 prosenttia ja naisista 56,9 prosentilla on tutkinto. Korkea-asteen koulutuksen saaneita Itä-Suomessa on vähemmän kuin maassa keskimäärin. Miehistä 15,9 prosenttia on suorittanut korkeaasteen tutkinnon ja naisista 20,5 prosenttia, kun koko maassa keskimäärin 22,5 prosenttia on suorittanut korkea-asteen tutkinnon. (Tilastokeskus) Alueella sijaitsee kaksi korkeakoulua, Kuopion ja Joensuun yliopistot. Yliopistojen sivuopetuspisteitä on kolme. Alueella toimii monia ammattioppilaitoksia sekä neljä ammattikorkeakoulua. Eri alojen tutkimuslaitoksia tai -yksikköjä Itä-Suomessa on 14.

Itä-Suomen työpaikat vähenivät romahdusmaisesti 1990-luvulla. Vuosina 1990-1996 työpaikkojen määrä laski viidenneksellä. Huolimatta samanaikaisesta väestön ja työvoiman vähenemisestä tämä aiheutti suurtyöttömyyden, joka

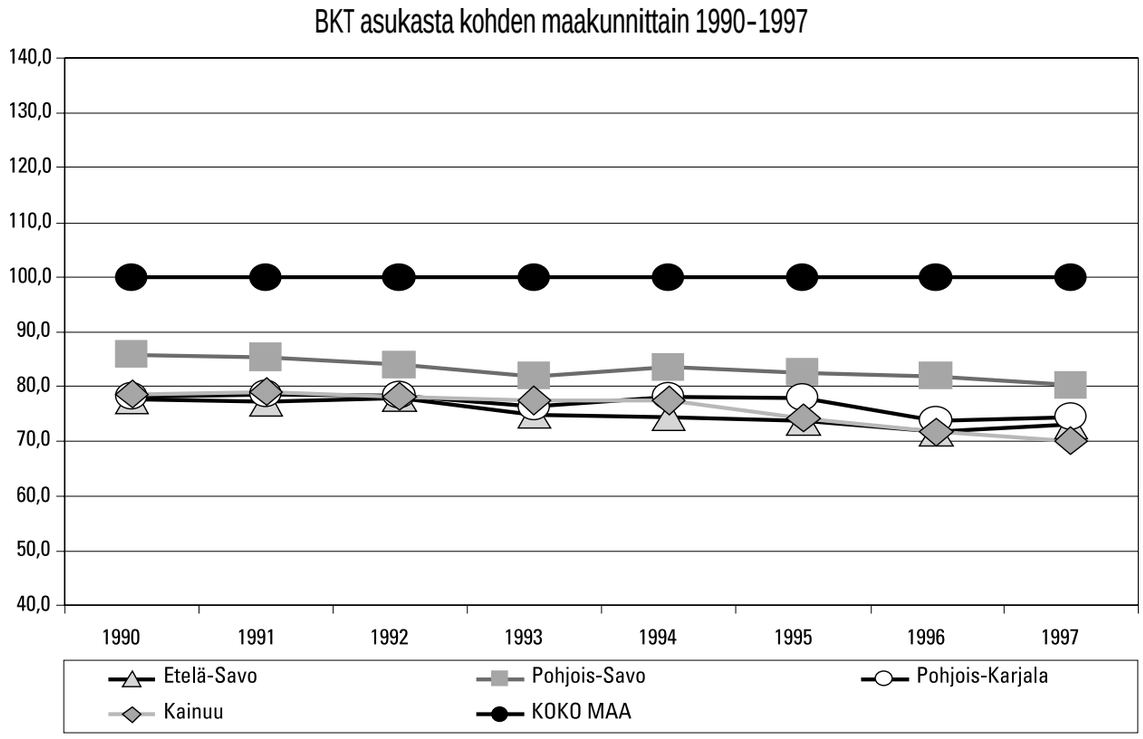

Kuva 4. Itä-Suomen tavoite 1 -alueen BKT asukasta kohden. Lähde Tilastokeskus

on alkanut korjaantua vasta viime vuosina. Itä-Suomen tavoite 1 -alueen työttömyysaste on laskenut, kuitenkin hitaammin kuin muualla maassa. Itä-Suomen viime vuosien työttömyyden aleneminen perustuu pääasiassa poismuuttoon, työvoiman ulkopuolelle siirtymiseen ja työvoimapoliittisiin toimenpiteisiin, ei niinkään uusien työpaikkojen syntymiseen. Kasvualojen työllisyyden koheneminen ei ole riittänyt korvaamaan työpaikkojen vähenemistä muilla aloilla. Nuorten työllisyys on parantunut. Pitkäaikaistyöttömienkin määrä on vähentynyt, mutta heidän osuutensa työttömistä on kasvanut.

Itä-Suomen yrityksistä suurin osa on palveluyrityksiä. Palveluyritysten osuus Itä-Suomen kaikista toimipaikoista vuonna 1998 oli 62 prosenttia. Yrityspalveluista Itä-Suomessa keskeisin on kulje-

Aluetyypittely	Työttömiä 1996	%	Työttömiä 1999	%	Työttömyyden muutos 1996-1999 %
Kaupungit	28 663	22,9	23 747	18,9	-4,1
Kaupunkien läheinen maaseutu	8 636	19,4	6 985	15,7	-3,7
Ydinmaaseutu	7 462	20,5	6 062	17,3	-3,3
Harvaan asuttu maaseutu	25 199	23,6	20 485	20,2	-3,4
YHTEENSÄ	**69 960**	**22,4**	**57 279**	**18,7**	**-3,7**

Taulukko 9. Itä-Suomen tavoite 1 -alueen työttömyys.
Lähde: Työministeriö (Työministeriön työttömyysluvut ovat Tilastokeskuksen lukuja suuremmat johtuen tilastoperusteiden eroista. Tilastokeskuksen työttömyysluvut noudattavat Kansainvälisen työjärjestö ILO:n ja EU:n tilastoviraston Eurostat:in käytäntöjä. Työministeriön tilastot perustuvat lainsäädäntöön ja hallinnollisiin määräyksiin.)

tuspalvelut, jonka osuus on huomattavasti muuta maata suurempi. Teollisuusyritysten osuus Itä-Suomen kaikista toimipaikoista oli 12 prosenttia, mikä on hieman muuta maata alhaisempi. Teollisten yritysten osuus työpaikoista oli kuitenkin lähes 34 prosenttia, mikä ylittää huomattavasti muun maan vastaavan osuuden. Teollisuuden keskeiset toimialat Itä-Suomessa ovat puutuotteiden valmistus, metallituotteiden valmistus, koneiden ja laitteiden valmistus sekä elintarvikkeiden valmistus. Näiden osuus alueen kaikista teollisuusyrityksistä on yli puolet. Verrattuna muuhun maahan Itä-Suomessa on enemmän paperi- puu- ja kivituotteita sekä elintarvikkeita valmistavia yrityksiä kun sen sijaan kasvavien toimialojen kuten elektroniikka- ja informaatioteknologia-alan yritysten osuus on muuta maata alhaisempi. Myös matkailuyrityksillä on Itä-Suomessa keskeinen merkitys ja niiden osuus on muuta maata suurempi. Matkailu korostuu erityisesti Etelä-Savossa ja Kainuussa, joissa matkailuyritysten osuus on muuta Itä-Suomea suurempi.

Uusien yritysten perustaminen on Itä-Suomessa ollut muuta maata vähäisempää. Uusien yritysten perustamisaste Itä-Suomessa (eli aloittaneet yritykset suhteessa yrityskantaan) oli 8,8 prosenttia, kun vastaava luku koko maan osalta oli 10 prosenttia.

Itä- Suomen maatalous perustuu nurmirehun tuotantoon, nautakarjatalouteen ja erityisesti maidontuotantoon. Suomen maidosta lähes kolmasosa tuotetaan Itä-Suomessa. Vaikka työpaikat metsätaloudessa ovat vähentyneet, ovat metsät edelleen tärkeä luonnonvara ja työllistäjä Itä-Suomessa. Koko metsäsektori työllistää Itä-Suomessa noin 18 000 henkeä. Koko maan metsäsektorin tuotannosta Itä-Suomessa tuotetaan kuudennes. Metsä työllistää myöskin välillisesti,

1998	Kaupungit	Kaupunkien läheinen maaseutu	Ydinmaaseutu	Harvaan asuttu maaseutu	YHTEENSÄ
Alkutuotanto %	2,1	11,8	21,1	20,2	**10,7**
*sisältyy metsä %	1,1	1,6	2,1	3,5	**2,0**
Jalostus %	23,8	24,7	25,1	23,1	**23,8**
Yksityiset palvelut %	33,3	23,5	20,9	22,3	**27,5**
Julkiset palvelut %	37,8	36,2	28,4	29,9	**34,2**
Tuntematon %	3,1	3,9	4,5	4,5	**3,8**
YHTEENSÄ	**100,1**	**100,1**	**100,0**	**100,0**	**100,0**

Taulukko 10. Itä-Suomen tavoite 1 -alueen elinkeinorakenne. Lähde: Tilastokeskus

Aluetyypittely	Maatiloja 1995	Pelto ha / tila 1995	Maatiloja 1998	Pelto ha / tila 1998	Maatilojen lkm:n muutos 1995-1998	Pelto ha / tila muutos 1995-1998
Kaupungit	713	17,7	630	20,0	-83	2,3
Kaupunkien läheinen maaseutu	2 543	18,2	2 235	20,8	-308	2,6
Ydinmaaseutu	4 203	20,4	3 720	23,6	-483	3,2
Harvaan asuttu maaseutu	10 253	17,3	8 826	20,2	-1 427	2,8
YHTEENSÄ	**17 712**	**18,2**	**15 411**	**21,0**	**-2 301**	**2,86**

Taulukko 11. Itä-Suomen tavoite 1 -alueen maatilat ja pellot. Lähde: MMM / IACS-rekisteri, Maatilat 1995, 1998

mm. puuvoiman osuus Itä-Suomen energiatuotannosta on 33 prosenttia (koko maassa 18 prosenttia).

Itä-Suomessakin maatilojen määrä on laskenut rajusti, mutta tilojen keskipeltomäärä kasvanut. Itä-Suomen tilat ovat muuhun Suomeen verrattuna peltopinta-alaltaan pieniä. Itäsuomalaisten viljelijöiden metsätulot ovat keskimäärin suurempia kuin muualla Suomessa.

2.3 Tavoite 1 -ohjelman ulkopuoliset alueet

Tavoite 1 -alueiden ulkopuolelle jäävät seuraavat alueet: Uudenmaan, Itä-Uudenmaan, Varsinais-Suomen, Satakunnan, Kanta-Hämeen, Päijät-Hämeen, Pirkanmaan, Kymenlaakson, Etelä-Karjalan, Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan maakunnat kokonaisuudessaan sekä osia Keski-Suomen, Keski-Pohjanmaan ja Pohjois-Pohjanmaan maakunnista. Alueen pinta-ala 114 850 neliökilometriä on 34 prosenttia koko maan alueesta. Alue sisältää 302 kuntaa.

Tavoite 1 -ohjelman ulkopuolisilla alueilla on alueellinen maaseudun kehittämisohjelma ALMA. Koko alue, lukuun ottamatta 12 suurimman kaupungin asemakaava-alueita, on maaseudun kehittämisohjelman piirissä.

Alueella toteutetaan kahta tavoite 2-ohjelmaa; Etelä-Suomen ja Länsi-Suomen tavoite 2 -alueet. Tavoite 2 -ohjelmien alueet on merkitty viereiseen karttaan tummemmalla sävyllä. Tavoite 2 -alueiden pinta-ala on noin 20 prosenttia Suomen kokonaispinta-alasta ja siellä asuu 30,1 prosenttia Suomen väestöstä.

Tavoite 1 -ohjelman ulkopuoliset alueet

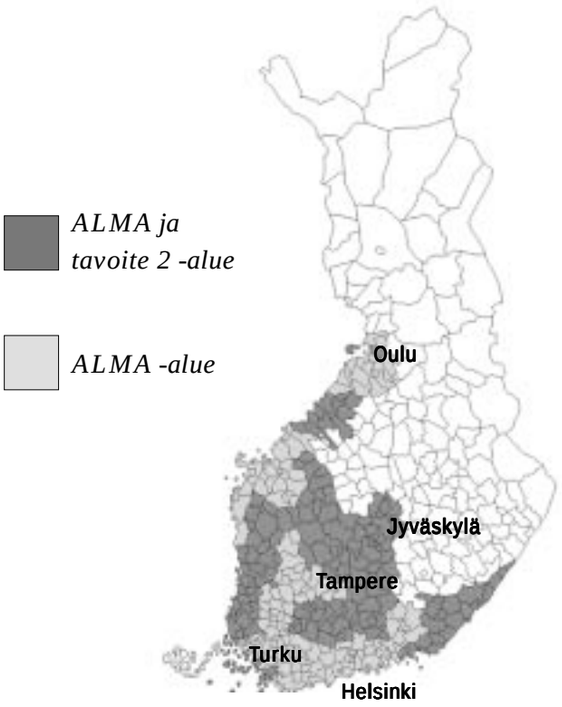

Alueella on noin 700 NATURA- aluetta, niiden yhteispinta-ala on hieman alle 1 000 neliökilometriä, mikä on alueen pinta-alasta noin prosentin. (Luvut sisältävät Keski-Suomen, Etelä-Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan maakunnat kokonaisuudessaan, vaikka niistä osia kuuluu Pohjois-Suomen tavoite 1 -ohjelmaan.)

Aluetyypittely	Kuntia	Asukkaita 31.12.1999	Pinta-ala km² 1.1.1999	Asukastiheys asukas/km²
Kaupungit	47	2 556 979	11 117	230,0
Kaupunkien läheinen maaseutu	67	676 781	23 891	28,3
Ydinmaaseutu	146	738 803	58 671	12,6
Harvaan asuttu maaseutu	42	136 509	21 171	6,4
YHTEENSÄ	**302**	**4 109 072**	**114 850**	**35,8**

Taulukko 12. Tavoite 1 -ohjelman ulkopuolisen alueen kunnat, asukasluku, pinta-ala ja asukastiheys. Lähde: Tilastokeskus

Aluetyypittely	Väestön muutos 1996-1999	Nettomuutto 1996-1999	Väestöennuste 2030	Väestön muutos ennuste 1999-2030
Kaupungit	69 371	57 443	2 726 399	169 420
Kaupunkien läheinen maaseutu	14 267	5 405	701 099	24 318
Ydinmaaseutu	-12 640	-13 985	658 428	-53 375
Harvaan asuttu maaseutu	-4 491	-3 149	122 626	-13 883
YHTEENSÄ	**66 507**	**45 714**	**4 235 552**	**126 480**

Taulukko 13. Tavoite 1 -ohjelman ulkopuolisen alueen muuttoliike ja väestöennuste. Lähde: Tilastokeskus

2.3.1 Väestö

Tavoite 1- ohjelman ulkopuolisella alueella asuu yhteensä 4 109 072 ihmistä, joka on noin 80 prosenttia koko maan väestöstä.

Seutukunnittain tarkasteltuna voimakkaimmat väestön kasvualueet ovat keskittyneet suurten kaupunkien seutukuntiin. Helsingin, Tampereen ja Oulun seutukunnissa asuu kolmannes koko maan väestöstä. Lisäksi väestö keskittyy Etelä-Suomen suuriin taajamiin. Alueella on kuusi harvaan asuttua seutukuntaa, joissa väestötiheys on alle 10 asukasta neliökilometrillä.

Maaseudun väestö vähenee koko ajan, väestöennusteessa saman kehityksen uskotaan jatkuvan. Sen sijaan alueen kaupunkien ja niiden läheisen maaseudun väestö kasvaa. Muuttoliikkeen uskotaan ennusteessa jatkuvan voimakkaana erityisesti alueen kaupunkeihin, mutta myös niiden läheiselle maaseudulle. Alueella sijaitsevat kaikki Suomen merkittävät kasvukeskukset; pääkaupunkiseutu, Tampere, Oulu, Jyväskylä ja Turku.

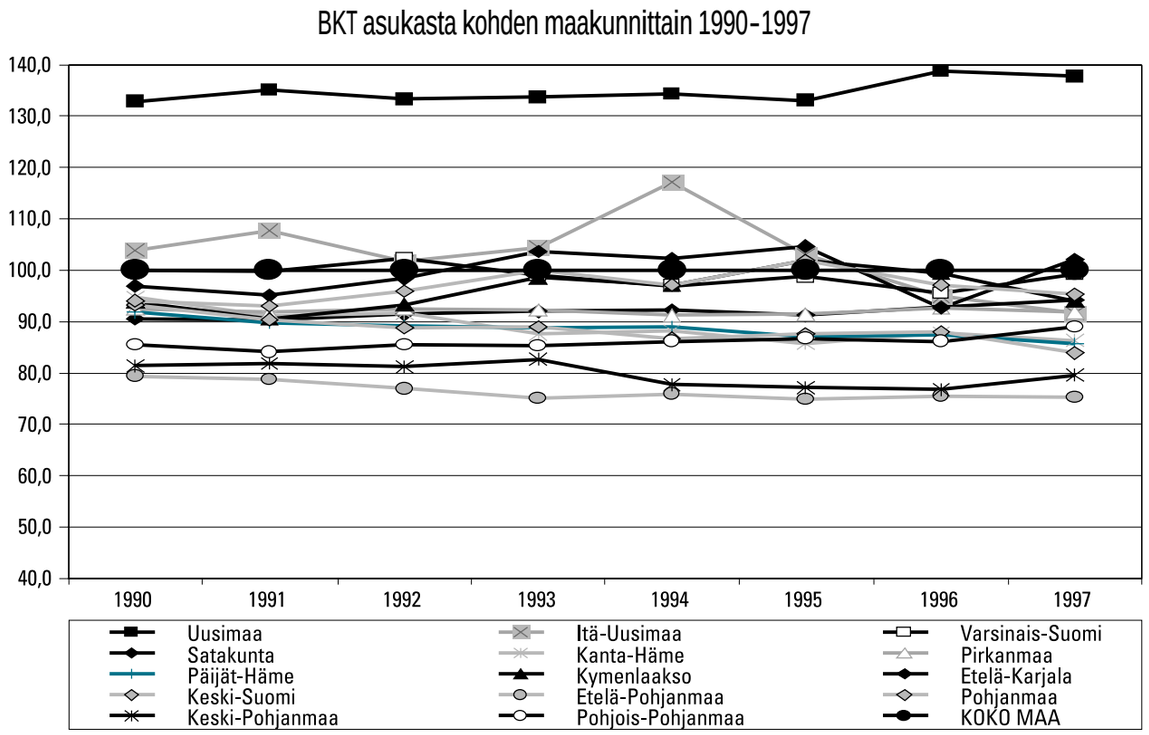

Kuva 6. Tavoite 1 -ohjelman ulkopuolisen alueen BKT asukasta kohden. Lähde: Tilastokeskus

Vaikka alue onkin kokonaisuudessaan muuttovoittoaluetta, se sisältää seutukuntia ja kaupunkeja, jotka kärsivät muuttotappiosta.

2.3.2 Sosioekonominen kuvaus

Kaikilla alueen maakunnilla bruttokansantuote asukasta kohden on parempi kuin Pohjois- ja Itä-Suomen maakunnilla. Kuitenkin vain Uudenmaan maakunnan bruttokansantuote ylittää ainoana selkeästi joka vuosi maan keskiarvon, vuonna 1997 se oli 137,8.

Suurin osa Suomen korkeakouluista sijaitsee tavoite 1 -ohjelman ulkopuolisella alueella, siellä ovat mm. Helsingin, Tampereen, Turun, Jyväskylän, Vaasan ja Oulun yliopistot. Alueen ihmiset ovatkin maan keskiarvoa paremmin koulutettuja. Alueen työikäisestä väestöstä (15-75 -vuotiaat) 58,6 prosenttia on suorittanut tutkinnon, kun maan keskiarvo on 57,7 prosenttia. Alueen työikäisistä 23,8 prosentilla on korkeakoulu tutkinto, keskimäärin Suomessa 22,5 prosentilla on korkeakoulututkinto. Koulutusasteessa on alueen sisällä suuria alueellisia eroja. (Tilastokeskus)

Työttömyys on vuosina 1996 -1999 laskenut harvaan asutun ja ydinmaaseudun kunnissa hieman hitaammin kuin koko alueella keskimäärin ja työttömien osuus työvoimasta on edelleen maaseudulla suurempi kuin koko alueella. Pitkäaikaistyöttömien osuus työttömistä on maaseudulla kasvanut, kun se muualla on keskimäärin vähentynyt.

Jalostus, yksityiset palvelut ja julkiset palvelut työllistävät alueella kukin noin kolmanneksen väestöstä. Työpaikat ovat painottuneet jalostukseen ja yksityisiin palveluihin muuta Suomea enemmän.

Merkittäviä työllistäjiä maatalouden lisäksi ovat maaseutualueilla elintarviketeollisuus ja metsätalous. Niiden työllistävä vaikutus kuitenkin väheni viime vuosikymmenellä. Elintarviketeollisuuden työpaikkojen määrä laski 1990-luvulla mm. markkinoiden avautumisen ja kovenneen kilpailun seurauksena. Elintarviketeollisuus työllisti vuonna 1998 noin 40 000 henkeä. Metsätalouden työllisten määrä laski 1990-luvun alussa nopeasti ja on alueella nykyisin noin 13 000 henkilöä.

Mekaanisen puunjalostuksen toimipaikkoja on alueella noin 4 000 ja ne työllistävät arviolta 20 000 henkilöä. Metalliteollisuustuotteita valmistavat yritykset työllistävät koko maassa lähes 30 000 henkilöä. Myös koneiden ja laitteiden valmistuksen noin 56 000 koko maassa olevasta työpaikasta valtaosa on Uudellamaalla, Varsinais-Suomessa, Pirkanmaalla ja Hämeessä.

Aluetyypittely	Työttömiä 1996	%	Työttömiä 1999	%	Työttömyyden muutos 1996-1999 %
Kaupungit	221 571	18,3	170 663	13,6	-4,7
Kaupunkien läheinen maaseutu	50 458	15,9	37 417	11,5	-4,4
Ydinmaaseutu	55 044	16,4	41 471	12,5	-3,8
Harvaan asuttu maaseutu	11 549	18,6	9 124	15,3	-3,4
YHTEENSÄ	**338 622**	**17,6**	**258 674**	**13,1**	**-4,5**

Taulukko 14. Tavoite 1 -ohjelman ulkopuolisen alueen työttömyys.
Lähde: Työministeriö (Työministeriön työttömyysluvut ovat Tilastokeskuksen lukuja suuremmat johtuen tilastoperusteiden eroista. Tilastokeskuksen työttömyysluvut noudattavat Kansainvälisen työjärjestö ILO:n ja EU:n tilastoviraston Eurostat:in käytäntöjä. Työministeriön tilastot perustuvat lainsäädäntöön ja hallinnollisiin määräyksiin.)

1998	Kaupungit	Kaupunkien läheinen maaseutu	Ydinmaaseutu	Harvaan asuttu maaseutu	YHTEENSÄ
Alkutuotanto %	0,8	6,8	16,4	18,1	**4,2**
*sisältyy metsä %	0,2	0,5	1,0	2,7	**0,4**
Jalostus %	25,8	36,6	31,6	26,7	**28,0**
Yksityiset palvelut %	40,5	25,8	22,6	23,5	**35,7**
Julkiset palvelut %	30,7	27,6	25,9	27,8	**29,5**
Tuntematon %	2,2	3,3	3,6	3,9	**2,6**
YHTEENSÄ	**100,0**	**100,1**	**100,1**	**100,0**	**100,0**

Taulukko 15. Tavoite 1 -ohjelman ulkopuolisen alueen elinkeinorakenne. Lähde: Tilastokeskus

Elektroniikkateollisuusyritykset työllistävät yhteensä lähes 50 000 henkilöä, näistä Uudellamaalla on lähes 20 000. Elektroniikkateollisuus on merkittävä työllistäjä myös Varsinais-Suomessa, Pohjois-Pohjanmaalla, Pohjanmaalla sekä Keski-Suomessa.

Elektroniikka-alan yrityksistä valtaosa on pieniä, yli puolet yrityksistä työllistää alle 5 henkilöä. Alalle on viime vuosina syntynyt uusia yrityksiä siten, että yritysten määrä on kasvanut yli neljänneksellä vuodesta 1992 ja henkilöstön määrä on kasvanut viimeisen viiden vuoden aikana 5 000:lla eli moninkertaiseksi.

Matkailu ei ole niin merkittävä elinkeino tai sivutulojen lähde kuin Lapissa ja Järvi-Suomessa. Alueen maaseutumaisimmilla alueilla sijaitsee Maatalouden Taloudellisen Tutkimuslaitoksen yritysrekisterin mukaan vajaa 1 800 matkailu- ja virkistyspalveluita tarjoavaa yritystä. Tämä on noin 56 prosenttia koko maan vastaavista maaseutuyrityksistä.

Kaikista Suomen maatiloista tavoite 1 -ohjelman ulkopuolisen alueella sijaitsee 63 ja aktiivitiloista 72 prosenttia. Aktiivitilojen osuus tiloista on siis suurempi kuin maassa keskimäärin. Ohjelma-alueella sijaitsee Suomen peltoalasta 76 prosenttia eli noin 1,7 miljoonaa hehtaaria. Suurimmat tilat sijaitsivat alueen etelä- ja lounaisosissa: Varsinais-Suomessa, Uudellamaalla ja Hämeessä. Keskimääräisesti pienimmät tilat sijaitsevat Keski-Suomessa, Etelä-Karjalassa ja Pirkanmaalla.

Alueen tilakoko, peltopinta-alalla mitattuna, on keskimäärin suurempi kuin muualla Suomessa. Varsinkin Etelä-Suomessa viljelijöillä on palkka- ja muita yrittäjätuloja enemmän kuin Pohjois- ja Itä-Suomessa.

Aluetyypittely	Maatiloja 1995	Pelto ha / tila 1995	Maatiloja 1998	Pelto ha / tila 1998	Maatilojen lkm:n muutos 1995-1998	Pelto ha / tila muutos 1995-1998
Kaupungit	4 784	26,7	4 274	30,0	-510	3,3
Kaupunkien läheinen maaseutu	14 303	26,0	12 845	29,4	-1 458	3,4
Ydinmaaseutu	41 980	24,0	37 574	27,5	-4 406	3,4
Harvaan asuttu maaseutu	6 819	17,8	5 971	20,5	-848	2,7
YHTEENSÄ	**67 886**	**24,0**	**60 664**	**27,4**	**-7 222**	**3,4**

Taulukko 16. Tavoite 1 -ohjelman ulkopuolisen alueen maatilat ja pellot.
Lähde: MMM / IACS-rekisteri, Maatilat 1995, 1998

Alueen maataloustuotanto on monipuolista. Tuotantosuunnat ovat kuitenkin keskittyneet alueen eri osiin. Lypsykarjatalous on päätuotantosuuntana 24 prosentilla tiloista. Lihanautoja kasvattaa päätuotantosuuntana 6 prosenttia ja sikataloutta harjoittaa 8 prosenttia ohjelma-alueen tiloista. Maamme sianlihantuotanto on keskittynyt tavoite 1 -ohjelman ulkopuolisen alueelle, erityisesti alueen läntiseen osaan. Lähes kaikki maan kananmunat tuotetaan tällä alueella, jolla 2 prosenttia tiloista tuottaa päätoimisesti kananmunia.

Viljanviljelyllä on suuri merkitys alueella, 40 prosenttia tiloista ilmoittaa sen päätuotantosuunnakseen. Uudellamaalla viljanviljelytiloja on lähes 60 prosenttia kaikista tiloista. Maatalouden tuotantorakenne on muuttunut yhä kasvintuotantovaltaisemmaksi kotieläintilojen määrän samanaikaisesti vähentyessä. Se merkitsee, että entistä suurempi osa tiloista ei pysty tarjoamaan tuottavaa työtä ympärivuotisesti. Etenkin viljanviljelytiloilta käydään usein vieraassa palkkatyössä. Varsinkin ydinmaaseudulla ja harvaan asutulla maaseudulla, jossa tilan ulkopuolella työssäkäynti on vaikeampaa, viljelijät näkevät mahdolliseksi erityisesti maatilatalouteen kytkeytyvän pienyritystoiminnan kehittämisen. Monitoimisuuden merkitys maatalousväestölle lisääntyy jatkuvasti.

2.4 Ahvenanmaa

Alue sijaitsee Suomen ja Ruotsin välisessä saaristossa. Ahvenmaa on Suomeen kuuluva demilitarisoitu itsehallintomaakunta. Perustuslain tasoisen Ahvenanmaan itsehallintolain kautta ahvenanmaalaisilla on oikeus säätää laeilla sisäisistä asioistaan ja määrätä maakunnan tulo- ja menoarviosta. Ahvenanmaan sisäisistä laeista päättää maakuntapäivät. Maakuntahallinto hoitaa Ahvenanmaalla monia sellaisia asioita, jotka muualla Suomessa kuuluvat valtion tehtäviin. Demilitarisoituna alueena Ahvenanmaalle ei saa sijoittaa sotilasjoukkoja.

Tavoite 1 -ohjelman ulkopuoliset alueet

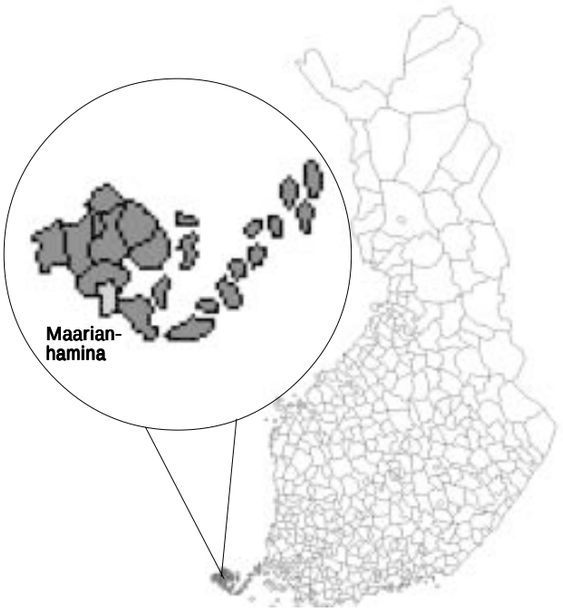

Kuva 7. Ahvenanmaan maaseutuohjlema ja tavoite 2 -alue.

Ahvenanmaa on pienin ja läntisin Suomen maakunnista. Alueen koko on 1 551,93 neliökilometriä eli 0,46 prosenttia koko maan pinta-alasta. Ahvenanmaahan kuuluu 16 kuntaa, näiden kuntien alueilla ei toimi paikallista toimintaryhmää, joka olisi hakenut LEADER+ -ohjelmaan.

Ahvenanmaalla on oma maaseutuohjelma, johon koko Ahvenanmaa kuuluu. Ahvenanmaalla on oma tavoite 2 -alue, johon kuuluvat kaikki Ahvenanmaan kunnat lukuun ottamatta Maarianhaminan kaupunkia.

2.4.1 Väestö

Alueella asuu 25 625 eli 0,5 prosenttia koko Suomen asukasluvusta. Väestö on asuttanut Ahvenmaahan kuuluvista 6 500 saaresta ja luodosta 65 saarta. Alueen väestöntiheys on 16,5 asukasta neliökilometrillä. Alueen asutus on keskittynyt suurimmalle saarelle eli Ahvenanmantereelle, siellä asuu noin 90 prosenttia koko alueen väestöstä. Maakunnan pääkaupunki on

Maarianhamina, joka samalla on väestömäärältään maakunnan suurin kunta.

Maarianhamina ympäristöineen kuuluu muuttovoittoalueeseen ja pienet saaristokunnat taas menettävät asukkaitaan. Muuttovoittoon vaikuttaa myös kotipaikkaoikeuden hankala saaminen Ahvenanmaalta. Muuttovoitto oli maakunnan alueella 149 henkilöä eli 0,6 prosenttia koko maakunnan väestöstä.

2.4.2 Sosioekonominen kuvaus

Ahvenanmaan maakunnan bruttokansantuote asukasta kohdin oli vuonna 1997 119,4 prosenttia suhteessa Suomen keskimääräiseen bruttokansantuotteeseen. Työttömyysaste on alueella alhainen, etenkin kesäaikaan. Vaihteluväli on Sottungan 0,0 prosenttia ja Kumlingen 5,3 prosenttia välillä eli työttömyys on EU -alueiden alhaisinta. Työttömyyden lisääntyessä maakunnassa myös muuttoliike alkaa voimistumaan, yleisin muuttosuunta on Ruotsi, jonne myös maakunnan nuoret usein suuntaavat opiskelemaan. Maakunnassa ei toimi korkeakouluja.

Merenkulku, maatalous ja kalastus ovat jo pitkään olleet ahvenanmaalaisen elinkeinoelämän peruselinkeinoja. Matkailu on voimakkaasti kausiluonteista. Lisääntyneen matkailun ja palveluelinkeinojen kehittymisen myötä ovat peruselinkeinot vähentyneet, mutta ne ovat erityisesti saariston työllisyydelle edelleen merkittäviä.

2.5 Tasa-arvo; naiset, miehet ja nuoret

Suomessa naiset ovat lähes yhtä koulutettuja kuin miehet, erityisesti nuoret naiset. Väestöstä (yli 15-vuotiaat) ammatti- tai korkeakoulututkinnon on suorittanut 57,7 prosenttia. Miehistä tutkinnon on suorittanut 58,5 prosenttia ja naisista 57,0 prosenttia. Tutkinnon suorittaneista 22,5 prosenttia on suorittanut korkeakoulututkinnon. Korkeakoulututkintoja on miehillä hieman naisia vähemmän. Miehistä 21,2 prosentilla on korkeakoulututkinto, vastaava luku naisilla on 23,7 prosenttia. Nuoremmat ikäpolvet ovat koulutetumpia kuin vanhemmat. (Tilastokeskus)

Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus on kasvanut sekä maaseudulla että taaja-asutusalueilla. Korkeakoulututkinnon suorittaneita 15- vuotta täyttäneestä väestöstä on kuitenkin maaseudulla lähes puolet vähemmän kuin taaja-asutusalueilla. Myöskin keskiasteen tutkinnon suorittaneita on taaja-asutusalueilla maaseutualueita enemmän. (Tilastokeskus, katsauksia 1999/2, Suomen maaseutu EU-kauden alussa – Maaseutuindikaattorit, s. 158-159)

Koko työikäisestä väestöstä miehiä on työllisinä noin 100 000 henkeä enemmän kuin naisia. Työllisten osuus koko väestöstä on noin 40 prosenttia. Miehistä 42 prosenttia on työssä ja naisista 37 prosenttia. Nuorten työllisyysaste on pienempi, koska heistä vielä suuri osa on opiskelijoina. Naisten työttömyysaste on ollut viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana miehiä alhaisempia, tosin viimeisen viiden vuoden aikana naisten työttömyysaste on ollut suurempi kuin miesten. Naisten työttömyysaste oli vuonna 1999 10,7 prosenttia ja miesten 9,8 prosenttia. Naisten keskipalkat ovat pienemmät kuin miesten, säännöllisen työajan keskiansiot ovat naisilla 80 prosenttia miesten ansioista. (Tilastokeskus)

Harvan asutulla maaseudulla työttömyysaste on selvästi muita alueita korkeampi. Ydinmaaseudun työttömyysaste on keskimääräistä alhaisempi. Harvaan asutun maaseudun korkeasta työttömyysasteesta on muodostunut pysyvämpiä ongelmia joillekin alueille. Harvaan asutulla maaseudulla on vähemmän pitkäaikaistyöttömyyttä kuin ydinmaaseudulla tai kaupunkialueilla. Harvaan asutun maaseudun pitkäaikaistyöttömyyden vähäisyys selittyy aktiivisilla työvoimapoliittisilla toimenpiteillä. Harvaan asutun maaseudun työttömyyttä voisikin luonnehtia toistuvaistyöttömyydeksi. Pitkäaikaistyöttömyys on suuressa määrin ikääntyvien ongelma.

Nuorten työttömyys on maaseutukunnissa kaupunkimaisia kuntia alhaisempi. Tämä selittyy nuorten ikäluokkien pienellä osuudella väestöstä sekä sillä, että nuoret lähtevät opintojen perässä kaupunkeihin ja jäävät sinne työnhakijoiksi.

Naisten työttömyys on harvaan asutulla maaseudulla pienempi kuin kaupunkimaisilla alueilla. Naisten työttömyys on osittain tilastoissa näkyvää piilotyöttömyyttä. Naisten vetäytyminen työmarkkinoilta tai osa-aikainen työllistyminen on tavallista maaseudulla. Joillekin tilan tulot estävät työttömyysetuuksien saamisen, tällöin he eivät näy työttömyystilastoissa. Maaseudun työttömyyttä laskee myös väestön nopea muuttoliike kaupunkeihin. (MMM:n julkaisuja 9/1999, Muuttuva maaseutu – maaseutupoliittinen selvitysraportti, Raija Volk, s. 32-34)

Naiset ovat osallistuneet aktiivisesti toimintaryhmätyöhön jo LEADER II -ohjelmassa ja POMO -ohjelmassa. Naisia on yhtä paljon kuin miehiä sekä toimintaryhmien hallituksissa, työntekijöissä että projekteihin osallistuneissa.

Maaltamuutto on merkittävä ongelma ja uhka maaseutualueille. Nuoret ovat suurin maaltamuuttajaryhmä. Nuoret muuttavat koulutuksen ja työpaikkojen perässä kaupunkeihin. Vuonna 1999 nuorten nettomuutto maalta kaupunkeihin oli 15 833 muuttajaa. Maaseudun tulevaisuudelle myös naisten poismuutto on ongelma. Naisten muutto ydin ja harvaan asutulta maaseudulta kaupunkeihin on miehiä suurempaa. Ikä- ja sukupuolirakenne vinoutuu entistä voimakkaammin maaseudulla.

Ikärakenne on jo nyt maaseudulla vääristynyt. Vaikka muuttoliike pysähtyisikin, nuorten ja työikäisten naisten vähyys suhteessa miehiin laskee syntyvyyttä. Maaseudun väestö vähenee tulevaisuudessa jyrkästi, jos muuttoliike jatkuu. Maaltamuuttajat ovat vielä keskimäärin paremmin koulutettuja kuin sinne jäävät. Näin ollen osaaminen keskittyy tietyille alueille Suomessa, mikä vaikuttaa tulevaisuudessa myös elinkeinorakenteeseen

2.6 Ympäristön tila

Suomi kuuluu pohjoiseen havumetsävyöhykkeeseen. Tunnusomaista on soiden ja vesistöjen runsaus sekä vuodenaikojen voimakas vaihtelu, lyhyt kasvukausi, karu maaperä sekä varsin haavoittuva ekologinen tasapaino.

Kansainvälisesti vertaillen puhdas, terveellinen ja hyvälaatuinen ympäristö sekä maaseudun palveluverkosto ja kulttuuriympäristö tarjoavat hyviä mahdollisuuksia Suomen maaseudun kehittämiseen. Luonnon puhtaus ja terveellisyys ovat Suomelle kilpailutekijöitä, joita ei vielä ole riittävästi hyödynnetty. Suomalaisten luonnontuotteiden ja niistä valmistettujen jalosteiden turvallisuus on merkittävä vahvuus. Torjunta-

Aluetyypittely	Naisia % väestöstä (31.12.1998)	Nuoria (15-30v.) % väestöstä (31.12.1998)	Nettomuutto 1999	Nettomuutto naiset 1999	Naiset % netto-muutosta	Nettomuutto nuoret (15-30 v) 1999
Kaupungit	52,3	20,6	9 147	5 312	58,1	15 833
Kaupunkien läheinen maaseutu	49,9	16,6	1 968	841	42,7	-3 6 44
Ydinmaaseutu	50,1	16,4	-4 522	-2 651	58,6	-6 161
Harvaan asuttu maaseutu	49,2	15,0	-6 593	-3 502	53,1	-6 028
Koko maa	**51,2**	**18,7**				

Taulukko 17. Naiset ja nuorten osuus väestöstä ja heidän nettomuuttonsa. Lähde: Tilastokeskus

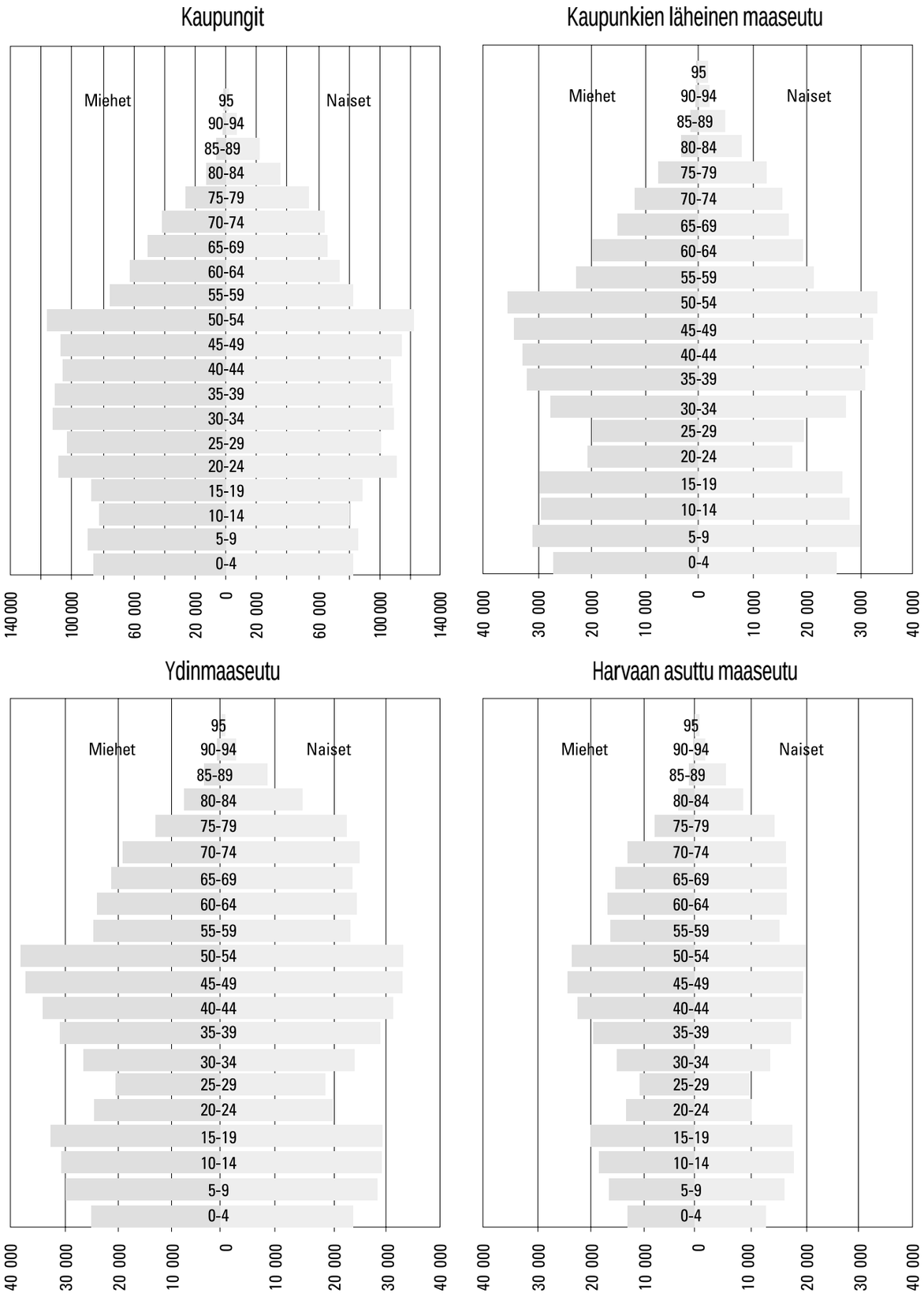

Kuvat 8-11. Ikäpyramidi (31.12.1998) kaupungeissa, kaupungin läheisellä maaseudulla, ydin maaseudulla ja harvaan asutulla maaseudulla. Lähde: Tilastokeskus

aineiden käyttö on vähäistä, ilman kautta tuleva saastekuorma on pieni ja kasvien raskasmetallipitoisuudet ovat vähäisiä. Valtaosa metsistämme on lannoituksen ja muun kemiallisen käsittelyn ulkopuolella. Merkittävimmät vahvuudet luontomatkailussa ovat luonnon puhtaus, metsien ja järvien runsaus, lumi, valo, laajat erämaat, saavutettavuus ja palvelujen tarjonta. Maisema, puhdas ympäristö ja luonnonvarat ovat luontoyrittämisen tuotannontekijöitä ja on tärkeää, että nämä luonnon tarjoamat mahdollisuudet säilyvät ja niiden laatua tarvittaessa parannetaan. Suomen metsäympäristön tila on pääosin hyvä.

Suomen metsät ovat intensiivisessä tuotannollisessa käytössä, metsäteollisuus on pitkään ollut yksi talouden tukipilareista ja erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomessa, jossa pääosa metsävaroista sijaitsee, aluetalouden keskeinen tekijä. Suojelualueet ovat maantieteellisesti varsin epätasaisesti jakautuneet. Valtaosa suojelluista metsistä sijaitsee Pohjois-Suomessa. Suojelualueiden merkitys matkailun kannalta on kasvanut.

Suomen maanomistuksen erityispiirre on runsas yksityinen maanomistus. Noin kaksi kolmasosaa metsäpinta-alasta on yksityisessä omistuksessa. Metsiä omistavat entistä enemmän myös kaupunkilaiset. Suomessa 920 000 henkilöä omistaa metsää ja yli yhden hehtaarin kokoisia metsätiloja on 440 000 kappaletta. Maanviljelijät omistavat noin 31 prosenttia kaikesta yksityisomistuksessa olevasta metsäpinta-alasta.

Metsien hajanainen omistus on ongelmallista esimerkiksi silloin, kun metsiä käytetään matkailu- ja virkistyspalveluiden tuottamiseen. Ongelmaan on haettu ratkaisua muun muassa yhdistämällä kaikkien maanomistajien metsiin yhtaikaa tehtävien metsätaloussuunnitelmien laatimiseen myös muuta kylän elinkeinojen suunnittelua. Koska kaikki maanomistajat tavoitetaan metsätaloussuunnittelun yhteydessä, on samalla helpompi ottaa suunnittelussa huomioon mm. paikallisten asukkaiden virkistystarpeet ja matkailuyritysten tarpeet, esimerkiksi maisemien suojeleminen, muut suojelutarpeet ja vaellus- ym. reitistöt.

Suomen sisävesistöjen laatu on yleisesti ottaen hyvä. Kuitenkin sisävesistöille on tunnusomaista mataluus ja huono puskurointikyky. Vesistöt ovat siten alttiita rehevöitymiselle ja happamoitumiselle. Suomessa on runsaat pohjavesivarat, jotka ovat pääosin erittäin hyvälaatuisia. Ongelmana on niiden sijoittuminen epätasaisesti alueellisesti siten, että tiheimmän asutuksen ja suurimman kulutuksen alueilla pohjavesivaroja on niukimmin. Merialueet kärsivät rehevöitymisestä. Suomenlahden kuormitukseen vaikuttavat oleellisesti myös naapurimaista tulevat päästöt.

Suomen ilmanlaatu on yleisesti varsin hyvä. Ilmanlaadun keskeisiä ongelmia ovat asutuskeskuksien liikennepäästöt, eräiden suurten teollisuuslaitosten päästöt ja kaukokulkeumat sekä etelästä että idästä.

Luonnon monimuotoisuus on viime vuosikymmeninä vähentynyt asutuksen ja elinkeinotoiminnan seurauksena. Monimuotoisuuden kannalta keskeisiä ovat vanhojen metsien, lehtojen, runsasravinteisten suotyyppien, luonnontilaisten pienvesien ja perinteisesti viljeltyjen ja laidunnettujen elinympäristöjen lajistot. Noin puolet uhanalaisista lajeista on metsien ja soiden lajeja.

Natura 2000 -ohjelma pyrkii varmistamaan sen että kaikkia alkuperäisiä ja arvokkaita ekotyyppejä ja ekologisia kokonaisuuksia säilyy jälkipolvilla tarvittava määrä näiden alueiden eliölajistojen turvaamiseksi. Suomen Natura 2000 -ehdotukseen sisältyy 1458 Euroopan unionin luonto- ja lintudirektiivien mukaista aluetta, joiden yhteen laskettu pinta-ala on noin 4,8 miljoonaa hehtaaria. Tästä kolme neljäsosaa on maa-alueita ja neljäsosa vettä. Suomen ehdotus kattaa noin kaksitoista prosenttia kokonaispinta-alasta. Val-

taosa eli 97 prosenttia ehdotukseen sisältyvistä maa-alueista oli jo aikaisemmin kuulunut jonkin suojelu-ohjelman tai varauksen piiriin.

Kulttuurimaisema on kiinteästi sidoksissa ihmisten ja maan välisiin suhteisiin, maankäyttömuotoihin sekä luonnonvarojen käyttöön liittyvään tuotantoteknologiaan. Nämä muuttuvat koko ajan ja vaikuttavat maiseman muutoksiin. Kulttuurimaisema on kuitenkin erittäin tärkeä osa asukkaiden ja kansalaisten omaa identiteettiä sekä merkittävä tekijä asumisviihtyvyyden ja matkailuelinkeinon kannalta.

Asutuksen keskittyminen ja maaseudun autioituminen sekä toisaalta maatalouden yksikkökoon suureneminen ovat merkinneet suuria muutoksia maaseutumaisemaan varsinkin viimeisen kymmenen vuoden aikana. Kotieläinten häviäminen poistaa laidunalueet, kasvivalikoima yksipuolistuu, tyhjät talot ja jälkeen jääneet talousrakennukset kertovat väen vähenemisestä. Toisaalta maaseudun autioitumisen vastavirtaan vaikuttaa yhä yleistyvä loma-asutus, joka on saamassa ympärivuotisen kakkosasumisenpiirteitä.

2.7 Ohjelmakauden 1995 – 1999 tulokset ja siihen pohjautuvat kehittämistarpeet

2.7.1 LEADER II -ohjelma

Ohjelmakaudella 1995 – 1999 Suomessa oli kaksi LEADER II -ohjelmaa, joita toteuttamaan valittiin yhteensä 22 LEADER -ryhmää. Näistä 12 ryhmää toimi tavoite 5b -alueella ja 10 tavoite 6 -alueella. Suomen LEADER II -ohjelmien Euroopan unionin rahoitusosuus oli yhteensä 16,48 miljoonaa euroa (97,96 miljoonaa markkaa) tavoite 5b -alueilla ja 12,21 miljoonaa euroa (72,62 milj. mk) tavoite 6 -alueilla). Kansallisen julkisen rahoituksen osuus oli yhtä suuri. Lisäksi ohjelmiin sidottiin yksityistä rahoitusta 21,09 miljoonaa euroa (125,36 milj. mk) tavoite 5b -LEADER -alueilla ja 11,55 miljoonaa euroa (68,66 milj. mk) tavoite 6 -LEADER -alueilla. LEADER II -ohjelmista rahoitettiin vuosina 1997 - 1999 yhteensä 2817 hanketta, joista 1716 tavoite 5b -alueilla ja 1101 tavoite 6 -alueilla.

LEADER II -ohjelma onnistui hyvin löytämään paikkansa EU- ja kansallisesti rahoitettujen maaseudun kehittämisohjelmien joukossa. LEADER II -ohjelman tavoitteet yhteistyön lisäämisestä eri osapuolten välillä sekä paikallisten asukkaiden aktivoimisesta toteutuivat jopa odotettua paremmin. LEADER -toimintatapa sopii paikallislähtöisyytensä vuoksi erittäin hyvin maaseudun asukkaiden aktivointiin. Asukkaiden on ollut helppo asioida LEADER -toimiston työntekijöiden kanssa, ja näin on saatu mukaan uusia ihmisiä maaseudun kehittämiseen. Uudet toimijat ovat tuoneet mukanaan uusia ideoita. Myös maaseudun asukkaiden usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin on lisääntynyt LEADER -ohjelman tarjoaman uuden vaikutuskanavan kautta.

LEADER II -ohjelman vaikutuksesta syntyi uusia, etenkin osa-aikaisia työpaikkoja sekä uusia yrityksiä maaseudulle. Koko LEADER II -ohjelman vaikutuksesta (tavoite 5b- ja 6 -alueet) oli vuoden 1999 lopussa syntynyt yhteensä 973 kokoaikaista ja 1570 osa-aikaista työpaikkaa. Uusia yrityksiä oli syntynyt 331 kpl. Tiedotus-, aktivointi- ja koulutustilaisuuksiin osallistuneiden määrä oli 24.233 henkilöä. Lisäksi paikalliset toimintaryhmät ovat ohjanneet paljon hankeesityksiä toiminta-alueensa muihin maaseudun kehittämisohjelmiin.

LEADER II -ohjelmasta tehdyn väliarvioinnin mukaan paikalliset toimintaryhmät eivät kuitenkaan olleet täysin tyytyväisiä syntyneiden työpaikkojen ja uusien yritysten lukumäärään. LEADER II -ryhmät pitivätkin uusien yritysten ja työpaikkojen luomista yhä tärkeämpänä tavoitteena tulevaisuudessa. Kun asukkaat on nyt saatu innostumaan ja aktivoitumaan, seuraavana vaiheena on innostuksen kanavoiminen toiminnaksi entistä voimakkaammin. Tavoite uusien yritysten ja työpaikkojen luomisesta on hyvin

sopusoinnussa myös LEADER+ -ohjelman yleisten tavoitteiden kanssa, jotka pyrkivät maaseudun elinkeinomahdollisuuksien parantamiseen.

Uusille paikallisille toimintaryhmille koko LEADER -toimintatapa on uusi, joten niille myös toiminta-alueen asukkaiden aktivointi ja innostaminen on tärkeä vaihe toimintatavan käynnistämiseksi. LEADER II -ohjelmassa parhaat tulokset saavutettiin juuri maaseudun asukkaiden aktivoinnissa.

Koska paikallisiin toimintaryhmiin perustuvaa toimintatapaa pidettiin tärkeänä maaseudun kehittämisessä, sitä laajennettiin kansallisella rahoituksella. Kokonaan kansallisin varoin rahoitettiin vuosina 1997 - 1999 yhteensä 26 POMO (= Paikallisen omaehtoisuuden maaseutuohjelma) -ryhmää.

2.7.2 Muut maaseudun kehittämisohjelmat

POMO -ohjelma

Paikallisen omaehtoisuuden maaseutuohjelma POMO rahoitettiin kokonaan kansallisista varoista, eikä se siten ollut sidoksissa EU-ohjelmien alueisiin. Ryhmiä toimi tavoite 6-, 5b- ja 2-alueilla sekä niiden ulkopuolella. 26 POMO-ryhmän toiminta-alueet kattoivat noin kolmanneksen Suomesta.

POMOn ohjelmakausi oli vuodet 1997-1999. Maa- ja metsätalousministeriön rahoitusosuus oli 28 milj. mk kunakin kolmena vuotena. Tämä muodosti 50 % ryhmän vuosittaisesta rahoituskehyksestä. Toisen puoliskon rahoituksesta ryhmät kokosivat yksityisestä ja/tai kunnan osuudesta sekä mahdollisesti muusta valtion rahoituksesta. Yksityisen ja/tai kunnan osuuden tuli kuitenkin olla vähintään 25 %. Ohjelman kokonaisrahoitus nousi siten noin 190 milj. mk.

POMOssa ei ollut yritysrahoitusta. Toimenpiteitä toteutettiin ohjelmakaudella yhteensä yli 1800.

POMO-ryhmät ovat osaltaan myötävaikuttaneet uusien osa-, koko- tai kausiluonteisten pysyvien ja hankkeiden aikaisten työpaikkojen syntymiseen sekä vanhojen uudistamiseen. POMOn avulla on edistetty eri toimijoiden ja tahojen välistä yhteistyötä ja verkostoitumista. Hankkeissa on mm. rakennettu uusia yhteistyöverkkoja, kylien kehittämissuunnitelmia ja erilaisia palvelupisteitä. Eri teemojen kursseja on järjestetty satoja. Ohjelman kerrannaisvaikutukset ovat suuret. POMO-ohjelma täydensi ja vauhditti muiden ohjelmien toteuttamista syöttämällä hankehakemuksia ja -ideoita muihin rahoituslähteisiin noin 80 milj. markan edestä.

POMO-ryhmät laativat kolmevuotisen ohjelman alueensa kehittämiseksi. MMM osoitti ryhmälle varat vuosittain ryhmän toiminta- ja taloussuunnitelman perusteella. Ennen vuosittaisen toiminta- ja taloussuunnitelman laatimista POMO-ryhmät olivat järjestäneet hankkeille haun alueellaan ja valinneet ohjelmaansa parhaiten toteuttavat toimenpiteet toiminta- ja taloussuunnitelmaan.

MMM maksoi avustuksen POMO-ryhmälle ohjelman edistymisen mukaan. Ennakkona voitiin hakemuksesta maksaa enintään 25 % ryhmälle vuosittain käytettäväksi osoitetun avustuksen enimmäismäärästä. Ennakkoa tai ensimmäistä erää haettaessa oli toimitettava tarkennettu toiminta- ja taloussuunnitelma, mistä ilmeni kyseisen päätöksen varojen käyttö eri toimenpiteisiin. POMO-ryhmän maa- ja metsätalousministeriöön lähettämä maksatushakemus sisälsi siis ryhmäkohtaisen yhteenvedon sekä toimenpiteiden tiivistelmän. Tämän perusteella MMM teki toimenpiteiden laillisuustarkastuksen. Seuraavia eriä haettaessa oli selvitettävä edellisen erän käyttö ja arvio ohjelman toteuttamisen aiheuttamista menoista seuraavalla ajanjaksolla. Vuoden 1999 varojen viimeinen erä voitiin maksaa kun toiminnan loppuraportti ja tilitys varojen käytöstä oli hyväksytty. POMO-ryhmä vastasi maksatuslii-

kenteestä tämän jälkeen valitsemilleen ohjelman toteuttajille maksatusohjeiden mukaisesti.

POMOn erityinen vahvuus oli sen selkeä itsenäisyys. Ryhmä teki itsenäisesti toimenpiteiden rahoitus- ja maksatuspäätökset. Suoraan toimenpiteiden toteuttajiin oli yhteydessä vain toimintaryhmä. Toimintaryhmä auttoi toteuttajia käytännön työssä sekä kokosi heiltä maksatuksien, seurannan ja raportointien edellyttämät asiat maa- ja metsätalousministeriöön.

POMOn avulla maaseudun kehittämistyöhön on saatu runsaasti uusia tekijöitä. Erityisen merkittävä POMO-resurssi oli viime kaudella EU:n ohjelma-alueisiin kuulumattomille alueille. Aito ruohonjuuritasolähtöisyys toimi POMOssa hyvin: hanketyöhön tottumattomien toimenpiteiden vetäjien oli helppo lähestyä lähellä sijaitsevaa toimintaryhmän toimistoa. POMO-työn kautta toimintaryhmätyön ja muun maaseudun kehittämisen taitoja ja valmiuksia on lisätty.

Kansallisen ohjelman ennakkomaksatusmenettely oli ryhmien maksuvalmiuden kannalta toimiva järjestely eikä aiheuttanut likviditeettiongelmia.

POMOssa keskeisin ongelma on ollut erittäin kireä aikataulu ja se, että vuoden toimenpiteiden haku on ollut vain kerran vuodessa. Tämä on aiheuttanut sen, että rahoitettavien joukkoon tuli osittain keskeneräisiä toimenpiteitä. Maksatusvaiheessa maa- ja metsätalousministeriöllä oli vastuullaan satojen toimenpiteiden laillisuustarkastus papereiden perusteella. POMO-ryhmien työ on joillakin alueilla jäänyt liian irralliseksi muusta kehittämistyöstä, pääosin hallintomallista johtuen. POMO-ryhmä saattoi joutua kokoamaan vuoden rahoituksen usealta eri rahoittajalta (MMM, TE-keskus, kunnat, maakuntien liitot, lääninhallitukset). Tämä merkitsi myös maksatuksien hakua ja raportointia usealta taholta.

Tavoite 5b -ohjelma

Tavoite 5b-ohjelman toimintalinjalla 2, alkutuotannon monipuolistaminen, pyrittiin maaseudun kehittämiseen alkutuotantoa ja maaseudun yritystoimintaa kehittämällä. Väliarvioinnin mukaan tukea kohdennettiin erityisesti ohjelman yleistavoitteena olevaan ja suoraan toimintalinjalle 2 kohdistettuun maatilojen lukumäärätavoitteeseen (48 000 toimivaa maatilaa) vaikuttaville toimenpiteille. Tavoitteena oli myös tuotantosuunnan muutos 4 000 tilalla. Toimintalinjan 2 toimenpiteet vaikuttivat lisäksi uusia työpaikkoja koskevaan tavoitteen, työttömyyden vähentämistavoitteen ja viime kädessä alueellisen kehittyneisyyseron pienentämistavoitteen saavuttamiseen.

Vuoden 1999 loppuun mennessä oli hyväksytty 6 323 hanketta, joista yrityshankkeiden rahoitus muodosti 37 prosenttia.

Toimintalinjan 2 tulostavoitteeksi asetettiin ohjelma-asiakirjassa 7 000 uutta tai säilytettyä työpaikkaa. Hankkeilta kerättyjen tietojen mukaan 31.12.1999 mennessä toimintalinjan toimenpitein on luotu uusia työpaikkoja 3 485. Säilytettyjen työpaikkojen osalta seurantatiedot selvästi yliarvioivat tavoite 5b-ohjelman merkityksen, kun ottaa huomioon maatalouden työpaikkojen vähenemisen kyseisenä aikana.

Toinen keskeinen toimintalinjan 2 tulostavoite oli uuden yritystoiminnan saaminen 3 000 maatilalle. Maatiloille oli perustettu 31.12.1999 mennessä 1 147 liitännäisyritystä ja muita uusia yrityksiä aloitti 772 eli yhteensä oli syntynyt 1 919 uutta yritystä.

Toimintalinjan tulostavoitteena oli myös tuotekehitysyksiköiden lisääminen 60 kappaleella. Tavoite on saavutettu reilusti, sillä hankerekisteriin on kirjattu 145 uutta tuotekehitysyksikköä. Toimintalinjan odotetaan vaikuttavan siten, että kaikkiaan toteutetaan 220 tietotekniikka-, tutkimus- ja kehittämisprojektia. Suoraan tietotek-

niikan hyväksikäyttöön liittyviä hankkeita on käynnistynyt 78 kpl, niistä suurin osa liittyy atk-valmiuksien lisäämiseen maaseudulla. Näiden lisäksi monissa hankkeissa on mukana tietotekniikan käyttöä edistäviä osakokonaisuuksia.

Kaiken kaikkiaan tavoite 5b -ohjelman strategian kannalta keskeisillä toimialoilla tapahtunut työpaikkakehitys on ollut vaihtelevaa. Ohjelman väliarvioinnin loppuraporttiin koottujen seurantatietojen mukaan tavoite 5b -ohjelman vaikutuksesta syntyi 11 975 uutta työpaikkaa ja säilytettiin 38 166 työpaikkaa vuoden 1998 loppuun mennessä. Suuri osa alueen toteutuneesta työpaikkalisäyksestä oli palvelusektorin ansiota, jolloin tavoite 5b -ohjelman vaikutus on lähinnä välillinen.

Maatilojen 5a-tukea on suunnitelma-alueella myönnetty (6.9.1999 mennessä) kaikkiaan noin 700 maatalouden investointiin, 1700 tilanpidon aloittamiseen sekä noin 900 kirjanpitoavustusta. Avustuksia on myönnetty yhteensä 298 miljoonaa markkaa ja korkotuettua lainaa 314 miljoonaa markkaa. Investointeihin EU-varoja on käytetty lähinnä vain lypsykarjanavetoiden rakentamiseen. Kaikki muut maatalouden investoinnit on rahoitettu kansallisesti. Kansallista investointitukea on myönnetty vastaavana aikana lähes 1 miljardia markkaa ja korkotuettua lainaa yli 3 miljardia markkaa.

Tavoite 6-ohjelma

Tavoite 6 -ohjelman tavoitteena oli yleisesti poistaa harvaan asutun, kansantaloudellisin mittarein heikommin kehittyvän, maaseutumaisen alueen ongelmia. Ohjelman tavoitteita toteutettiin kaikkien rakennerahastojen rahoittamana ja ohjelmaan sisällytettiin erityinen maaseudun kehittämistoimiin kohdistuva maaseutupaketti. Maaseutupaketin EMOTR –osarahoitteisina hankkeet kohdistuivat maaseudun elinkeinojen monipuolistamiseen ja erityisesti metsätalouden ja puun käyttöä edistäviin hankkeisiin sekä maaseutumatkailun edistämiseen. Lisäksi kehittämistoimia kohdistettiin maaseudun paikalliseen kehittämiseen ja ympäristötoimenpiteisiin.

Ohjelman toteutus on tapahtunut aluetasolla maakunnittain siten, että strategian suunnitteluun ja toteutukseen ovat osallistuneet laajasti alueen eri toimijat ja viranomaiset. Alueen kehittämistoimet on sovitettu yhteen ja huolehdittu painopistealueiden laajoista kehittämiskokonaisuuksista.

EMOTR -rahoitteisilla kehittämis- ja yritysinvestointihankkeilla on luotu uusia pysyviä työpaikkoja 2 350 sekä vaikutettu 8 350 työpaikan säilymiseen. Uusia yrityksiä on toimenpiteiden tuloksena syntynyt 550. Lisäksi on ohjelman vaikutuksesta yli 400 maatilalla aloitettu uuden liitännäiselinkeinon harjoittaminen. Merkittävänä tuloksena maatilojen yhteistyörenkaissa on mukana n. 3 500 tilaa.

Maatilojen 5a-tukea on suunnitelma-alueella myönnetty kaikkiaan noin 600 maatalouden investointiin sekä 426 kirjanpitoavustushankkeeseen. Suuri osa EU rahoitustuesta on käytetty navettainvestointeihin. Kaikki muut maatalouden investoinnit on rahoitettu kansallisesti. Investointien tuki on mahdollistanut maatalouden nopean rakennemuutoksen alueella. On huomattava, että tavoite 6-alueella esimerkiksi tuotantomäärät ovat säilyneet ennallaan tai joillakin alueilla hieman kasvaneet maatilojen lukumäärän alenemisesta huolimatta. Nuorten viljelijöiden käynnistystukea on ohjelma-alueella myönnetty 760 tilanpidon aloittamiseen yhteensä 90,1 milj. markkaa. Elintarviketeollisuuden jalostuksen ja markkinoinnin kehittämisen tukea on myönnetty 31 hankkeelle, joiden kustannusarvio on ollut yhteensä 102 milj. markkaa.

Vuoden 1999 loppuun mennessä on hyväksytty 2119 hanketta, joista yritysten hankkeita oli yli 1500 kappaletta.

Metsätalous, puuenergian ja puun mekaanisen käytön edistäminen oli yksi kaikkien maakuntien tärkeimpiä painopistealueita. Kehittämishankkeita toteutettiin noin 100 kpl ja niihin liittyi yli 500 yrityshanketta.

Merkittäväksi on osoittautunut myös panostus yrittäjyyttä ja yrittäjien osaamista kehittäviin hankkeisiin, jotka tuottivat yli 300 yrityshanketta. Koulutus ja maaseutuväestön kouluttaminen on ollut selkeästi vetovoimainen toimenpide kaikissa kehittämisohjelmissa. Maaseutumatkailun kehittäminen oli myös alueiden painopistealue ja se on erityisesti hyötynyt alueellisesta kehittämistyöstä ja siihen liittyviä hankkeita toteutui 80 ja niihin liittyviä yrityshankkeita yli 200.

Maatalouden uusien tai muuttuvien tuotannonalojen kehittämiseen tähtääviä hankkeita toteutettiin noin 100 ja niihin liittyviä yrityshankkeita toteutui noin 70. Pienimuotoiseen maataloudesta ja luonnosta kerättävien elintarvikkeiden kehittämiseen, jalostamiseen ja markkinointiin liittyviä hankkeita oli 106, ja niihin liittyi 85 yrityshanketta. Kylien ja paikallisten yhteisöjen kehittämiseen liittyi 64 hanketta ja niihin liittyen on toteutunut yli 40 yrityshanketta.

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä

Maaseutupolitiikka vaati kansalliselle tasolle toimielimen, joka yhdistää eri ministeriöitä ja muita maaseudun kehitystyön keskeisiä organisaatioita yhteistyöhön. Tästä tehtävästä vastaa maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (YTR), joka hallituksen apuna laatii kokonaisohjelman maaseudun kehittämisestä tai vastaa muulla tavoin laaditun kokonaisohjelman toteutuksesta. Erittäin tärkeä yhteistyöryhmän tehtävä on edistää maaseutupoliittisesti tärkeitä toimialoja. Yhteistyöryhmä ottaa huolehtiakseen sellaiset tehtävät, joita alueilla kehittämistyötä tekevät pitävät yhteisinä ja yhdestä pisteestä hoidettavina asioina. Tällaisia ovat muun muassa alakohtaiset rekisteri- ja tilastokysymykset, osa tiedotustoiminnasta, koulutuksesta ja kansainvälisestä yhteistyöstä sekä YTR:n rahoittamat laajat verkostohankkeet. Näin yhteistyöryhmä palvelee alueellista kehittämistoimintaa, kunkin alan lukuisia hankkeita ja niissä toimivia yrittäjiä ja asiantuntijoita. Monilla aloilla ollaan kehitysvaiheessa, jossa pitäisi pystyä ylittämään alueellisia rajoja ja jossain määrin myös alakohtaisia raja-aitoja. Tässä tarkoituksessa tarvitaan valtakunnallisen ja alueellisen toiminnan yhteistyötä ja työnjakoa.

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä käyttää työmuotoinaan alueiden palvelutehtävässä teemaryhmiä ja valtakunnallisia verkostohankkeita. Ne puolestaan toteuttavat usean eri osapuolen yhteistyönä edellä mainittuja tehtäviä. Jotta järjestelmä kehittyisi, tarvitaan alueelle teemaryhmiä vastaavaa toimintaa ja verkostohankkeiden osia. Alueiden työmuotojen ja osallistujien ei tarvitse olla aivan samoja kuin vastaavat toimielimet ovat valtakunnallisesti, mutta näiden välille tarvitaan määrätietoista yhteistyötä ja työnjakoa. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä tukee verkostoitumisen tiivistymistä teemaryhmien julkaisemilla lehdillä, alakohtaisilla seminaareilla, muulla tietopalvelulla ja rakentamalla tutkimus- ja kehittämishankkeita. Yhteistyöryhmä käyttää työssään myös selvityshenkilöitä ja lyhytaikaisia työryhmiä.

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmässä on joka hetki 10-15 teemaryhmää. Alueiden ja koko maan kannalta pitkäjänteistä kehittämistyötä tehdään muun muassa seuraavissa teemoissa: pk-elintarvikeyrittäjyys (Ruoka-Suomi), maaseutumatkailu, naiset maaseudun kehittäjinä, paikallinen omaehtoisuus (LEADER- ja POMO-teemaryhmät), etätyö, kylien kehittäminen (kyläverkkohanke), luonnontuoteala, puutuoteala (Puu-Suomi-toimintaohjelma), syrjäinen maaseutu ja maaseudun asiantuntijajärjestelmien vahvistaminen (mm. kyläkouluasiamies, maaseutu PD-koulutus sekä maaseudun ja kylien kehittäjien koulutus). Teemat vaihtuvat tarpeiden mukaan ja ryhmien kokoonpanoja tarkistetaan ajoittain.

2.8 Vahvuudet, mahdollisuudet, heikkoudet ja uhat Suomen maaseutualueilla

Suomen maaseutualueiden SWOT-nelikenttä

VAHVUUDET	HEIKKOUDET
– uudenlainen, edellisellä ohjelmakaudella syntynyt yhteistyökulttuuri – korkea peruskoulutustaso ja erilaisten oppilaitosten suuri määrä – perinteiset käden taidot – pienet, paikalliset ja laadukkaat tuotteet – luonto ja luonnonvarat – Suomen luonnon väljyys ja hiljaisuus – NATURA 2000 – tieto- ja tietoliikennetekniikan sekä langattomien viestinten käytön runsaus – kansalaistoiminta, yhteistoiminta, kylätoiminta	– yhteistyön vähäisyys erityisesti taloudessa – resurssien ja maaseudun palveluverkon supistuminen – yrittäjyyden vähäisyys – yksipuolinen elinkeinorakenne – työttömyys yleensä sekä kunta- ja maataloussektorin työvoiman tarpeen väheneminen – luonnonvarojen alhainen jalostusaste – pienet tuote-erät → ei pääsyä suurten kauppaketjujen hyllyille – pohjoisen luonnon alhainen sietokyky – harva asutus ja pitkät etäisyydet → kaiken elinkeinotoiminnan, palvelu- ja muun infrastruktuurin ylläpidon vaikeutuminen – väestön erit. hyvin koulutettujen, naisten ja nuorten väheneminen → vääristynyt ikä- ja sukupuolirakenne
MAHDOLLISUUDET	**UHAT**
– yhteistyön hyödyntäminen ja lisääminen – mikroyritysten tukeminen – räätälöity koulutus – käden taitojen elinkeinollinen hyödyntäminen – raaka-aineiden tuotekehitys, jatkojalostus – markkinarako pienille paikallisille laadukkaille tuotteille, koska suuret elintarvikeal. yritykset ovat keskittyneitä – pienten tuottajien verkostoituminen ja yhteismarkkinointi – pienimuotoiset ympäristöhankkeet, paikallisten luomutuotteiden jatkojalostus, luontomatkailu – NATURAn hyödyntäminen – tietotekniikan tuottava hyödyntäminen esim. yritystoiminnassa ja etätyössä (vähentää myös pitkien etäisyyksien ongelmaa) → lisää työtä – kansalaistoiminnan oikea kanavointi – kulttuuriperinnön ja alueen ominaispiirteiden hyödyntäminen esim. matkailullisesti → samalla asukkaiden kotiseutuidentiteetti vahvistuu – maaseudun ja kaupunkien vuorovaikutus – kansainväliset yhteydet	– resurssien käyttö tuottamattomasti → potentiaalisten kehittämismahdollisuuksien menettäminen – ei osata panostaa kehittyville toimialueille – ympäristön saastuminen – elinkeinotoiminnan, palvelu- ja muun infrastruktuurin ylläpidon vaikeutuminen

Jotta voitaisiin varmistaa uusien ajatusten löytyminen ja niiden kokeileminen, on välttämätöntä, että paikallisen toimintaryhmän toiminnassa on mukana alueen asukkaita ja paikallisia organisaatioita mahdollisimman monelta eri alalta. On myös tärkeää saada mukaan uusia ihmisiä, jotka eivät aikaisemmin ole osallistuneet maaseudun kehittämistyöhön. Näin voidaan kehittää aluetta niin, että toimenpiteet kohdistuvat juuri sinne, missä tarvetta on. Siten voidaan hyödyntää olemassa olevia resursseja mahdollisimman tehokkaasti. Uhkatekijänä on olemassa olevien resurssien käyttäminen tuottamattomasti ja sen myötä potentiaalisten kehittämismahdollisuuksien menettäminen. Maaseudulla kehittämistoiminta suuntautuu usein samoille aloille kuin aina ennenkin, eikä osata riittävästi panostaa kehittyville toimialoille.

Osalla Suomen maaseutualueista **yhteistyö** on ollut perinteisesti vähäistä. Erityisesti taloudellista yhteistyötä esimerkiksi yritysten välillä on ollut vähän. Edellisen ohjelmakauden aikana saatiin kuitenkin aikaan yhteistyötä myös sellaisten tahojen välillä, jotka eivät aikaisemmin ole tehneet yhteistyötä, esim. yritysten ja yhdistysten välillä. Syntynyt uudenlainen yhteistyökulttuuri on merkittävä voimavara, jota kannattaa hyödyntää mm. maaseudun elinkeinotoiminnan monipuolistamisessa. Yhteistyö on elintärkeää jo senkin vuoksi, että yksin on yhä vaikeampaa pärjätä, kun maaseudun palveluverkosto ja muut maaseudulle suunnattavat resurssit ovat voimakkaasti supistuneet. LEADER+ -ohjelman tavoitteena on myös jatkaa ja lisätä paikallisten toimintaryhmien ja alue- ja paikallisviranomaisten yhteistyötä sekä löytää uusia yhteistyön muotoja ja alueita.

Paikalliset toimintaryhmät pitävät **yrittäjyyden** edistämistä kaikkein tärkeimpänä kehittämiskohteena toiminta-alueellaan. **Mikroyritykset** ovat tärkeitä työllistäjiä maaseudulla ja niiden tukemista jatketaan ja voimistetaan LEADER+ -ohjelmassa. Mikroyritykset voivat olla vaihtoehtoisia tai osa-aikaisia työllistäjiä mm. maanviljelijöille, jotka tarvitsevat maatalouden rinnalle toisen tulonlähteen tai jotka lopettavat kokonaan maataloustuotannon. Vaikka mikroyritykset aloittavat työllistämällä esimerkiksi 1 – 2 henkilöä ja useimmiten vain perustajansa, voivat menestyksekkäät yritykset kasvaa myöhemmin niin, että ne työllistävät myös muita maaseudun asukkaita kuin yrittäjäperheen. Uudet ideat alkavat usein pieninä, mutta parhaassa tapauksessa ne voivat myöhemmin tuoda elannon useille ihmisille. Monta pientä yritystä työllistää enemmän ihmisiä kuin suuri yritys siellä täällä. Pienten yritysten perustamisella on myös huomattavasti välillisiä vaikutuksia maaseudun elinvoimaisuuteen yrittäjän perheen jäädessä maaseudulle.

Suomessa on perinteisesti vähän yrittäjiä moneen muuhun maahan verrattuna. Lisäksi monien maaseutukuntien elinkeinorakenne on varsin yksipuolinen. Kun sekä maataloussektorin että kuntasektorin osuudet työllistäjinä ovat 1990 -luvulla voimakkaasti supistuneet ja työttömien osuus työikäisestä väestöstä on yhä suuri, tarvitaan maaseudulle uusia yrityksiä monipuolistamaan elinkeinorakennetta ja tuomaan uusia työpaikkoja.

Yrityksen perustaminen vaatii kuitenkin oman pääoman lisäksi riskinottokykyä. Maaseudun asukkaiden tarpeisiin vastaava **koulutus** on yksi mahdollisuus yritystoiminnan aloittamisen tai kehittämisen kannustamiseksi. Myös muiden uusien ideoiden kehittelyyn tarvitaan usein asianmukaista koulutusta, jota ei tavallisesti ole oppilaitosten normaaleissa koulutusohjelmissa tarjolla. Korkea peruskoulutustaso ja erilaisten oppilaitosten suuri määrä antavat hyvät puitteet erityistarpeisiin kohdistetun koulutuksen järjestämiseen yhdessä alan asiantuntijoiden kanssa. Esimerkiksi maaseudun perinteisiä käden taitoja voitaisiin hyödyntää paremmin elinkeinollisesti. Tietotekniikan hyödyntäminen edellyttää panostusta perustaitoihin ja yrittäjyyden edellyttämään erityisosaamiseen.

Yksipuolisen elinkeinorakenteen ja maataloustuottajien lukumäärän supistumisen lisäksi maaseudun ongelmana on luonnonvarojen alhainen jalostusaste. Raaka-aineiden myynnistä saatava hinta on alhaisempi kuin jalostetun tuotteen, joten maaseudulta saatavien **raaka-aineiden pienimuotoinen tuotekehitys ja jalostus** sekä monipuolistaa elinkeinorakennetta että tuo välillisesti enemmän tuloja paikallisista raaka-aineista. Suurten elintarvikeyritysten voimakkaan keskittymisen seurauksena löytyy markkinointirako myös pienille paikallisille laadukkaille tuotteille. Esimerkiksi luomutuotteiden kysyntä on lisääntynyt jatkuvasti. Ongelmana on ollut pienten tuottajien tuotteiden markkinoille saaminen. Monet suuret kauppaketjut ottavat myyntiin ainoastaan niin suuria eriä, etteivät pienet tuottajat pysty sellaisia toimittamaan. Pienten tuottajien verkostoitumisella ja yhteismarkkinoinnilla voidaan muuttaa tätä tilannetta.

Luonto ja luonnonvarat ovat Suomen maaseudun voimavara. Harvan asutuksen ja pitkien etäisyyksien ansiosta Suomen luonto on säilynyt puhtaampana kuin Euroopassa keskimäärin. Toisaalta pohjoisen luonnon sietokyky on alhaisempi kuin etelämpänä, joten myös ympäristön tilan heikkeneminen on suurempi uhkatekijä kuin eteläisemmillä leveysasteilla, mikäli ympäristön suojeluun ei panosteta riittävästi. Paikalliset toimintaryhmät haluavat panostaa luonnon ja luonnonvarojen kestävään hyödyntämiseen, esimerkiksi pienimuotoisten ympäristöhankkeiden, paikallisten luonnontuotteiden jalostuksen ja luontomatkailun avulla. Pienimuotoisen matkailun avulla voidaan myös hyödyntää paremmin Suomen luonnolle ominainen väljyys ja hiljaisuus, jota vastaavaa ei ole tarjolla esimerkiksi Keski- ja Etelä-Euroopassa. Luontomatkailussa voidaan lisäksi hyödyntää NATURA 2000 -alueita.

Harva asutus ja pitkät etäisyydet ovat toisaalta Suomen maaseudun suuri ongelma. Ne vaikeuttavat kaikkea elinkeinotoimintaa sekä palvelu- ja muun infrastruktuurin ylläpitoa, koska potentiaalista asiakaskuntaa on vähän. Ydin- ja harvaan asutuilta maaseutualueilta on myös vaikea käydä keskuksissa työssä pitkien etäisyyksien vuoksi.

Moniin muihin maihin verrattuna Suomessa käytetään paljon **tieto- ja tietoliikennetekniikkaa** sekä langattomia viestimiä. Tietotekniikan olemassaolo itsessään ei kuitenkaan edistä elinkeinotoimintaa, ellei sitä osata hyödyntää tuottavasti. Tässä suhteessa on vielä paljon kehittämismahdollisuuksia. Suomen maaseudulla on jo käytössä paljon tietotekniikkaa, joten sen tehokkaampi hyödyntäminen esimerkiksi yritystoiminnassa tai maaseudulla tehtävä etätyö keskuksissa sijaitsevien yritysten palveluksessa tuovat uusia työllistymismahdollisuuksia. Uuden tietotekniikan avulla on mahdollisuus vähentää myös pitkien etäisyyksien aiheuttamia ongelmia, etenkin ydin- ja harvaan asutuilta maaseutualueilla.

Kansalaistoiminta on maaseudun voimavara, joka oikein kanavoituna saa paljon tuloksia aikaan. Maaseudulla on runsaasti yhdistystoimintaa, esimerkiksi maa- ja kotitalousnaiset, maamiesseurat ja kyläyhdistykset. Yhteistoiminnasta kylissä on pitkät perinteet ja kylätoiminnan kautta yhteistoiminta on viime vuosina edelleen voimistunut. Myös edellisen ohjelmakauden toimintaryhmätyöllä on ollut merkittävä vaikutus asukkaiden aktivoimiseen. Asukas- ja kansalaistoiminnalla on huomattava merkitys maaseudun asumisviihtyvyyden ja elämänlaadun lisääjänä sekä elinympäristön parantajana. Asukkaita aktivoivan ja asumisviihtyvyyttä lisäävän toiminnan rinnalla tarvitaan aina kuitenkin myös taloudellista toimintaa, sillä ilman toimeentulomahdollisuuksia maaseutu ei pysy asuttuna. Kulttuuriperinnön hyödyntäminen liittyy sekä asumisviihtyvyyden lisäämiseen että taloudelliseen toimintaan. Kulttuuriperintöä ja alueen ominaispiirteitä voidaan hyödyntää esimerkiksi matkailullisesti ja järjestämällä alueella erilaisia tapahtumia. Samalla se aktivoi ja vahvistaa alueen asukkaiden kotiseutuidentiteettiä.

Viime vuosina Suomen maaseutuväestö on supistunut huomattavasti. Ongelmana on ollut eri-

tyisesti **nuorten ja naisten** poismuutto. Muuttajat ovat olleet myös keskimääräistä paremmin koulutettuja. Tämä näkyy vääristyneenä ikä- ja sukupuolijakaumana, mm. eläkeläisten huomattavan suurena osuutena maaseutuväestöstä. LEADER+ -ohjelma painottaa tasa-arvoa, erityisesti nuorten innostamista kotiseutunsa kehittämisestä. Maaseudun asuttuna pysymisessä on merkittävä vaikutus sillä, että nuoret saadaan jäämään kotiseudulleen tai palaamaan sinne keski- tai korkea-asteen koulutuksen jälkeen.

Sukupuolten välinen tasa-arvo ei tarkoita pelkkää naisiin kohdistuvien toimenpiteiden lisäämistä, vaikkakin naisten ja nuorten yhtäläiset mahdollisuudet otetaan huomioon läpi koko LEADER+ -ohjelman. Suomessa naiset käyvät ansiotyössä lähes yhtä paljon kuin miehet. LEADER II -ohjelman tuloksena syntyneistä työpaikoista yli puolet kohdistui naisille. Sen sijaan monet maaseudulla asuvat miehet ovat työttömiä ja vailla ammatillista koulutusta ja siten syrjäytymisuhan alaisia, etenkin koska perinteiset miesten työt ovat viime vuosikymmeninä muuttuneet radikaalisti tai kokonaan poistuneet.

Maaseudun ja kaupunkien vuorovaikutuksella pyritään lisäämään tasa-arvoa eri alueiden välillä. Maaseudulla paikalliset markkinat ovat suppeat, joten paikallisten tuotteiden markkinointia lähimmissä keskuksissa lisätään. Maaseudun pienet yritykset voivat toimia myös sopimusvalmistajina tai tuotannollisessa yhteistyössä keskusten yritysten kanssa.

LEADER II -ohjelman aikana useimmat paikalliset toimintaryhmät aloittivat kansainvälisten hankkeiden suunnittelun yhdessä muista EU -maista tulevien yhteistyökumppaneiden kanssa. Suomen lyhyeksi jääneen ohjelmakauden vuoksi varsinaiseen hankevaiheeseen asti pääsi vain muutama ryhmä. Kansainvälisiltä yhteistyökumppaneilta saatiin kuitenkin uutta tietoa ja uusia ideoita, joita voidaan hyödyntää oman alueen kehittämisessä. LEADER+ -ohjelmassa kansainvälisiä yhteyksiä vahvistetaan ja saatuja uusia ideoita ja näkökulmia hyödynnetään ennen kaikkea elinkeinollisesti. **Kansainvälinen yhteistyö** tuo paikalliseen kehittämistyöhön lisäarvoa silloin, kun siinä keskitytään alueelle muutenkin tärkeiden ongelmien ratkaisemiseen. Kansainvälisen yhteistyön avulla voidaan hyödyntää paikallista elinkeinoelämää, esimerkiksi verkostoitumalla muiden maiden saman alan yritysten ja yhteisöjen kanssa.

3 Ennakkoarviointi

Suomen LEADER+ -ohjelman ennakkoarviointi on suoritettu yleisasetuksen 19 ja 41 artiklassa, komission LEADER+ -yhteisöaloitteen suuntaviivoista annetun tiedonannon (2000/C 139/05) 26 ja 34 kohdissa ja komission LEADER+ -yhteisöaloitteen ennakkoarvioinnista annetussa tiedonannossa määrättyjen vaatimusten mukaan ennen ohjelman lähettämistä komissioon.

Arvioinnin tekijän tulee olla riippumaton ja asiantuntemusta omaava taho. Valinnassa olennaista oli LEADER -periaatteiden sekä muiden rakennerahasto-ohjelmien tuntemus. Koska LEADER+ -ohjelman valmisteluaikataulu oli tiukka, maa- ja metsätalousministeriö lähetti suoraan pyynnön Suomen LEADER+ -ohjelman ja paikallisten toimintaryhmien toimittamien kehittämissuunnitelmien ennakkoarvioinnin tekemisestä kahdelle kokeneelle arvioitsijaehdokkaalle. Nämä tahot eivät ole olleet mukana ohjelman suunnittelussa eivätkä tule olemaan mukana ohjelman toteuttamisessa, hallinnossa tai rahoituksessa.

Suomen LEADER+ -ohjelman ennakkoarvioinnin tekijäksi valittiin suomalaisen ja eurooppalaisen aluekehityksen tutkimukseen keskittynyt tutkimuslaitos Suomen Aluetutkimus FAR. Valinnassa ratkaisi arvioitsijan pitkä kokemus erilaisista EU:n rakennerahastojen arviointitehtävistä sekä LEADER -toimintatavan tunteminen erittäin hyvin. Maa- ja metsätalousministeriön ja ennakkoarvioinnin tekijöiden välille laadittiin syyskuussa 2000 sopimus, jossa määriteltiin ennakkoarvioinnin vaatimukset sekä aikataulu, mihin mennessä arviointi oli suoritettava.

Ennakkoarvioinnissa tuli kiinnittää huomiota erityisesti toimenpiteiden pilottiluonteisuuteen, toimenpiteiden alueelliseen, paikalliset toimintaryhmät huomioivaan ulottuvuuteen, verkostoitumisen ja yhteistyön huomioimiseen strategiassa, ohjelman integroituun ja kestävään kehitykseen perustuvaan lähestymistapaan sekä toimenpiteiden alhaalta ylöspäin -lähestymistavan toteutumiseen.

Ennakkoarvioinnissa tuli tarkastella myös ohjelmassa esitettyä maaseutualueiden nykytilaa kuvaavan SWOT- eli nelikenttäanalyysin sisältöä, ohjelman tavoitteiden ja toivottujen vaikutusten sekä tasa-arvo- ja ympäristökysymysten asianmukaisuutta sekä ohjelman johdonmukaisuutta muiden alueellisten tukitoimien kanssa. Ennakkoarvioinnissa tarkasteltiin myös hallintoon, seurantaan ja arviointiin liittyviä toteuttamismenettelyjä.

Ennakkoarvioinnin **keskeisimpien johtopäätösten** mukaan ohjelmassa on huomioitu komission LEADER+ -toiminnalle asettamat tavoitteet. Lisäksi ohjelmassa on riittävästi huomioitu ohjelman suunniteltu täydentävyys suhteessa pääohjelmiin. Paikallisten toimintaryhmien laatimia kehittämissuunnitelmia on käytetty kansallisen ohjelma-asiakirjan perustana. Siten onkin nähtävissä, että komission vaatima paikallisen tason näkökulma on otettu huomioon tavoitteita asetettaessa. Ennakkoarvioinnin mukaan ohjelman toimintalohkot ja niiden tavoitteet sekä teemavaihtoehdot esitetään asiakirjassa asianmukaisesti. Ohjelman toimenpidekokonaisuuksien yleiset tavoitteet ovat johdonmukaisia suhteessa LEADER+ -ohjelman tavoitteisiin. Toimenpidekokonaisuuksien määrälliset ja laadulliset tavoitteet ovat myös asianmukaisesti asetettuja ja johdonmukaisia suhteessa ohjelman tavoitteisiin. Tavoitteiden asettamisessa on yleisesti otettu riittävästi huomioon LEADER+:n kaksoisulottuvuus. Ohjelman odotettavien vaikutusten todettiin olevan linjassa suhteessa alkutilanteeseen ja tavoitteisiin.

Ennakkoarvioinnin mukaan Suomen LEADER+ -ohjelmassa on ympäristön tilaa kuvattu asian-

mukaisesti ottaen huomioon ohjelman valtakunnallinen kattavuus, mikä tarkoittaa alueen laajuutta ja ympäristön monimuotoisuutta. Ympäristön tilan kuvauksessa on tarkasteltu luonnonympäristöä sekä kulttuuriympäristöä ja siinä painotetaan suomalaisen luonnon puhtautta ja terveellisyyttä kilpailutekijöinä, joita ei ole vielä osattu riittävästi hyödyntää. Nämä mahdollisuudet on otettu huomioon myös SWOT-analyysissä, jonka pohjalta on tehty ohjelman strategiavalinnat.

Suomen LEADER+ -ohjelmassa maaseudun nykytilan käsittelyssä tasa-arvoa tarkastellaan sukupuolten välisenä tasa-arvona, mutta tarkastelusta ei unohdeta myöskään tasa-arvoa ikäluokkien välillä. Ohjelmatekstissä käsitellään tasa-arvoa koulutuksen, työllisyyden, palkkatason, yhteiskunnallisen osallistumisen, toimintaryhmätyöhön osallistumisen ja muuttoliikkeen kannalta. Tasa-arvon huomioon ottamista korostetaan läpi koko ohjelma-asiakirjan ja myös maaseudun nykytilan tarkastelussa tasa-arvon toteutumisen ja siinä esiintyvien puutteiden kuvaus on riittävä ja se ylittää komission asettamat vähimmäisvaatimukset.

Ohjelman hallinnosta ennakkoarvioinnissa mainittiin, että päätäntävallan siirtäminen paikallisille toimintaryhmille ei ohjelmassa tule toteutumaan. LEADER+ -ohjelman hallintoa on muutettu LEADER II -ohjelman toteuttamiseen verrattuna keskittäen rahoituspäätösten tekeminen TE-keskuksen maaseutuosastolle, kun se aikaisemmin tapahtui TE-keskuksen maaseutu- ja yritysosastoilla. Vaikka virallinen rahoituspäätösten teko tapahtuu muualla kuin paikallisessa toimintaryhmässä, ei tämä kuitenkaan vaaranna paikallisten toimintaryhmien autonomiaa, koska viranomainen voi poiketa toimintaryhmän päätösesityksestä vain erittäin perustellusta syystä eikä viranomainen voi päättää hankkeista ohi toimintaryhmän. Työnjako edellyttää kuitenkin kiinteää ja rakentavaa yhteistyötä paikallisen toimintaryhmän ja alueellisen viranomaistason välillä, mikä toteutui jo LEADER II -kaudellakin. Menettelyä on kehitetty arvioitsijan painottamaan suuntaan siten, että ensi sijassa toimintaryhmä on yhteydessä hankkeiden toteuttajiin ja toimintaryhmä valmistelee myös maksatukset. Ennakkoarvioinnin mukaan seurantaindikaattoreiden määrittelyyn ja seurannan järjestämiseen on kiinnitetty runsaasti huomiota. Myös edelliseltä ohjelmakaudelta saatuja aiheeseen liittyviä kokemuksia on hyödynnetty ja mm. lähtötietojen kokoamiseen on kiinnitetty huomiota.

Ennakkoarvioinnin **keskeisimmät esitykset** *ja ohjelmaluonnoksen täydentämistä ja muuttamista koskevat ehdotukset* koskivat edellisen ohjelmakauden toimien laajempaa analysointia, tavoitteiden ja strategian selkeyttämistä, kansallisten muiden tukitoimien laajempaa kuvausta sekä indikaattoreiden luokittelun muutosta.

Ohjelmaan on lisätty analysointia erityisesti LEADER II -ohjelman laajentamista koskeneen, vuosina 1997-1999 kansallisesti rahoitetun POMO-ohjelman osalta. Vaikka POMO:n vaikutuksia kuvattiin jo ennakkoarvioitsijalla olleessa ohjelmaluonnoksessa, on ohjelmaan lisätty analyysiä erityisesti POMO:n määrällisistä ja laadullisista tuloksista sekä hallintomenettelystä POMO-ryhmien ja hallinnon näkökulmasta.

Ennakkoarvioinnin mukaan ohjelman yleistavoitteet ja niiden saavuttamiseksi käytettävät strategiat ovat johdonmukaisia, mutta niiden esittämistapa ohjelmaluonnoksessa ei ollut selkeä. Tähän kiinnitettiin huomiota ohjelman viimeistelyssä. Koska Suomen LEADER+ -ohjelma on laadittu kaikkien 57 LEADER+ -rahoitusta hakeneiden paikallisten toimintaryhmien kehittämissuunnitelman perusteella, ei tavoitteisiin ja strategiaosuuteen voida kuitenkaan tehdä suuria muutoksia vaarantamatta ohjelman paikallistason näkemyksen huomioonottamista.

Koska Suomen LEADER +-ohjelmassa painotetaan elinkeinollisuutta, on yrittäjyyden edistäminen keskeisessä asemassa ohjelmassa. Ennak-

koarvioinnin mukaan painotus on oikea. Arvioinnin mukaan LEADER+ -ohjelmaa tuli profiloida nimenomaan maaseudun mikroyrityksiin painottuvaksi. LEADER+ -ohjelmaluonnoksessa yrittäjyydellä on kuitenkin tarkoitettu nimenomaan pienyrityksiä ja mikroyrityksiä, sillä LEADER+ ei ole tarkoitettu isojen yrityshankkeiden rahoituskanavaksi. Suomen lainsäädännön mukaan LEADER+ -ohjelman mukaista yritysrahoitusta voidaan ohjata korkeintaan viisi työntekijää työllistäville yrityksille.

Ennakkoarvioinnin perustana olleessa ohjelmaluonnoksessa yrityshankkeiden määräksi esitettiin 35 % kaikista hankkeista. Ennakkoarvioinnissa määrää esitettiin tästä nostettavaksi. Ohjelmaluonnoksesta saatujen sidosryhmien lausuntojen perusteella ja tavoitteiden uudelleenanalyysin perusteella yrityshankkeiden tavoitetaso alennettiin kuitenkin 30 %:iin kaikista hankkeista. Ohjelma-asiakirjaan täsmennettiin, että ao. tavoitetaso koskee nimenomaan suoria yritystukihankkeita. Tämän lisäksi yritystoiminnan edellytyksiä tullaan edistämään yritysten kehittämishankkeiden ja yleisten kehittämishankkeiden kautta. Yrityksiin kohdistuu siis laajempaa kehittämistoimintaa kuin pelkästään suorat yritystuet.

Ennakkoarvioinnin mukaan Suomen LEADER+ -ohjelmassa tulisi kuvata enemmän maaseudun kehittämiseen, alueelliseen kehittämiseen, työllisyyteen ja ympäristöalaan liittyviä kansallisia toimia. Ohjelman laadintaprosessissa nämä kaikki toimenpiteet ja ohjelmat ovat olleet tausta-aineistona. LEADER+ -ohjelma on laadittu ottaen huomioon eri ohjelmien linjaukset ja toimenpiteet siten, että LEADER+ -ohjelma ei ole päällekkäinen ao. toimien kanssa ja toisaalta ei ole ristiriidassa esimerkiksi kansallisten työllisyys- tai ympäristönhoito ja -suojelutavoitteiden kanssa. Ennakkoarvioinnin jälkeen ohjelmaluonnokseen on lisätty kuvausta kansallisista toimista ja ohjelmista. Lisäksi on huomattava, että paikallisten toimintaryhmien kehittämissuunnitelmissa on kuvattu hyvin analyyttisesti kyseisellä alueella toteutettavaa muuta ohjelmatoimintaa, jolloin LEADER-toimenpiteiden täydentävyys, synergia ja päällekkäisyys muiden alueella toteuttavien toimenpiteiden kanssa tulee käytännön hanketoiminnassa hyvin esiin.

Ennakkoarvioinnissa esitetyt **muut kommentit ja täydennysehdotukset** on sisällytetty tämän ohjelma-asiakirjan asianmukaisiin kohtiin. Ennakkoarvioinnin tulokset on siten kokonaisuudessaan otettu huomioon ohjelma-asiakirjassa yleisasetuksen 19 ja 41 artiklassa ja komission LEADER+ -yhteisöaloitteen suuntaviivoista annetun tiedonannon (2000/C 139/05) vaatimusten mukaisesti.

Ennakkoarviointiin käytettiin aikaa 17 päivää yhden henkilön päätoimisena työpanoksena. Ennakkoarviointi perustui ennakoivaan tutkimusotteeseen ja se suoritettiin pääosin matriisimenetelmän kautta. Ennakkoarvioinnin kohteena oli 11.9.2000 päivätty Suomen LEADER + -ohjelmaluonnos. Ennakkoarviointiraportti on tämän ohjelman liitteenä 2.

Ennakkoarvioitsijaa pyydettiin raportin luovuttamisen jälkeen täydentämään arviointiaan Suomen maaseudun alueanalyysin osalta.

Suomen LEADER+ -ohjelmaluonnoksen ennakkoarvioinnin lisäksi ulkopuolinen ennakkoarviointi tehdään kaikista maa- ja metsätalousministeriöön saapuneista paikallisten toimintaryhmien kehittämissuunnitelmista (57 kpl) ennen paikallisten toimintaryhmien valintaa. Koska paikalliset toimintaryhmät halutaan valita mahdollisimman nopeasti Suomen LEADER+ -ohjelman hyväksymisen jälkeen, on maa- ja metsätalousministeriö jo valinnut paikallisten toimintaryhmien kehittämissuunnitelmien ulkopuoliseksi ennakkoarvioitsijaksi Helsingin yliopiston Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskuksen Mikkelin yksikön. Yksiköllä on runsaasti kokemusta LEADER II -ohjelmasta sekä valtakunnallisesta, alueellisesta ja paikallisesta maaseudun kehittämis- ja tutkimustyöstä. Kehittämissuunnitelmien ennakkoarvioinnin avulla halutaan

varmistaa paikallisten toimintaryhmien kehittämissuunnitelmien valinnan objektiivisuus ja läpinäkyvyys. Kehittämissuunnitelmien ulkopuolinen arviointi antaa lopullisen valinnan tekijöille myös arvokkaita tietoja LEADER+ -ohjelman toteuttajaksi valittavista paikallisista toimintaryhmistä sekä niiden esittämien kehittämissuunnitelmien toteuttamiskelpoisuudesta sekä talousarvion realistisuudesta.

Sekä Suomen LEADER+ -ohjelman että paikallisten toimintaryhmien kehittämissuunnitelmien ennakkoarviointien kustannukset maksetaan kokonaan kansallisista varoista.

4 Ohjelman tavoitteet ja strategia

4.1 Kehittämistavoitteet ja strategia

LEADER+ -ohjelman tavoitteena on uusien ideoiden kokeilu maaseudun kehittämisessä. Tämä voi sisältää esimerkiksi uusien tuotteiden, palvelujen ja tuotantomenetelmien kehittämistä tai uudentyyppistä yhteistyötä kehittämistoimenpiteissä. Uusista ideoista parhaimpia voidaan myöhemmin jatkaa muulla rahoituksella. Tavoitteiden toteuttamisstrategia vaihtelee eri paikallisten toimintaryhmien alueilla, sillä ryhmät vastaavat ohjelman toimeenpanosta.

Kukin paikallinen toimintaryhmä on omassa kehittämissuunnitelmassaan määritellyt omat, alueensa erityisluonteeseen soveltuvat toimenpiteet ja erityistavoitteet. Nämä paikallisten toimintaryhmien laatimat kehittämissuunnitelmat ovat tämän ohjelma-asiakirjan perustana. LEADER+ -ohjelman yleiset puitteet on tarkoituksenmukaista pitää mahdollisimman laaja-alaisina. Hankkeita toteutetaan yhteensä kahdeksan vuoden ajan, joten ohjelmaa ei haluta rajata koskemaan vain yhtä tai muutamaa sektoria.

LEADER+ -ohjelmalla pyritään lisäämään ja monipuolistamaan maaseudun elinkeinomahdollisuuksia ja vetovoimaa pääsääntöisesti pienimuotoisten kunkin alueen erityispiirteisiin soveltuvien toimenpiteiden avulla. Maaseudun asukkaiden ideoiden, koulutuksen ja entistä laaja-alaisemman yhteistyön avulla odotetaan syntyvän uusia työpaikkoja ja yrityksiä sekä muuta uudenlaista toimintaa.

LEADER -tyyppinen toiminta sopii erityisen hyvin yhteistyön edistämiseen maaseudulla. Suomen maaseudulle on tyypillistä voimavarojen vähäisyys ja hajanaisuus. Paikalliset toimintaryhmät kokoavat eri tahot; maaseudun asukkaat, paikalliset yritykset ja yhdistykset sekä paikalliset viranomaiset; toimimaan yhteistyössä. LEADER+ -ohjelman avulla lisätään ja vahvistetaan yhteistyötä rahoittamalla eri tahojen välisiä yhteishankkeita erityisesti silloin, kun yhteistyöllä pyritään elinkeinotoiminnan edistämiseen, esimerkiksi pienten tuottajien yhteismarkkinoinnin avulla. Alueen sisäisen yhteistyön lisäksi edistetään alueiden välistä ja kansainvälistä yhteistyötä.

Elinkeinomahdollisuuksien lisäämiseksi ja monipuolistamiseksi panostetaan erityisesti pienyritysten perustamiseen ja niiden toiminnan ja yhteistyön kehittämiseen. LEADER+ -ohjelma tukee pääsääntöisesti mikroyrityksiä. Kunkin alueen erityistarpeisiin soveltuvan koulutuksen avulla hankitaan maaseudun elinkeinojen monipuolistamiseen tarvittavia taitoja. Käden taidot ja paikalliset raaka-aineet samoin kuin luonto ja luonnonvarat ovat Suomen maaseudun voimavaroja, joita pyritään yhä enemmän kehittämään ja hyödyntämään elinkeinollisesti.

Maaseudun asukkaiden koulutustaso on edelleen alhaisempi kuin väestössä keskimäärin. Tämä johtuu osin ikärakenteesta, mutta maaseudun nopeaan rakennemuutokseen sopeutuminen edellyttää osaamistason kohottamista. Esimerkiksi yritystoiminnan monipuolistamiseksi alkavien yrittäjien tieto- ja osaamistasoa tulee nostaa. Yrittäjien tarpeisiin vastaavaa, esimerkiksi markkinointiin liittyvää koulutusta ei maaseudulla ole riittävästi. Monimuotoisten yritysten toiminnan ja laadun hallintaa voidaan parantaa yrittäjien koulutuksella.

Elinkeinotoiminnan ohella painotetaan elämänlaatua maaseudulla. Tässä voidaan hyödyntää perinteisesti runsasta kansalais- ja yhdistystoimintaa, kuten kylätoimintaa ja ammatti- ja harrastuspohjaisia yhdistyksiä. Toinen maaseudun vahvuus on luonto ja luonnonvarat. LEADER -

tyyppinen pienimuotoinen toiminta sopii hyvin kestävän kehityksen edistämiseen sekä sosiaalisessa, kulttuurisessa että ekologisessa merkityksessä.

Suomi on tieto- ja tietoliikennetekniikan edelläkävijämaa, myös maaseudulla. Tieto- ja tietoliikennetekniikan tehokkaassa hyödyntämisessä on paljon mahdollisuuksia erityisesti syrjäisille ja harvaanasutuille maaseutualueille, joista on pitkät etäisyydet keskuksiin. LEADER+ -ohjelmalla edistetään maaseudun asukkaiden osaamista ja mahdollisuuksia tietojärjestelmien käyttöön, tiedon hyödyntämiseen sekä aluetta koskevan tiedon tuottamiseen. Tietotekniikkaosaamisella luodaan pohjaa uusille yrityksille ja työpaikoille.

LEADER+ -ohjelma edistää tasa-arvoa sekä eri sukupuolten välillä kannustamalla mm. naisten yritystoimintaa, että eri alueiden välillä tukemalla maaseudun ja kaupunkien vuorovaikutusta niin, että se hyödyntää molempia osapuolia. Nuoria kannustetaan jäämään kotiseudulleen tai palaamaan sinne koulutuksen jälkeen tukemalla nuorten työllistymistä.

Kestävän kehityksen periaatteet otetaan huomioon kaikessa toiminnassa. LEADER -tyyppisellä pienimuotoisella toiminnalla ei yleensä ole suurta vaikutusta ympäristöön ekologisessa merkityksessä. Ympäristöä parantavia hankkeita kannustetaan. Sosiaalisessa ja kulttuurisessa merkityksessä LEADER -tyyppisellä toiminnalla on huomattava vaikutus elinympäristöön. Kestävän kehityksen periaatteita edistetään ennen kaikkea tähän liittyen. Samalla parannetaan elämänlaatua maaseudulla.

LEADER -tyyppinen pienimuotoinen kehittämistoiminta tukee hyvin kestävän kehityksen ekologisia, taloudellisia sekä sosiaalisia ja kulttuurisia periaatteita. LEADER -ohjelmalla kannustetaan ympäristöä parantaviin hankkeisiin kuten biologista monimuotoisuutta edistävien perinnemaisemien hoitoon, alueellisiin ja paikallisiin kierrätyshankkeisiin sekä paikallista raaka-ainetta hyödyntäviin bioenergiahankkeisiin. Hankkeilta odotetaan pitkäaikaisia sosioekonomisia vaikutuksia eivätkä ne saa aiheuttaa velkaantumista tai varantojen hävittämistä. Taloudellista kestävyyttä tuetaan myös lisäämällä inhimillistä pääomaa koulutus- sekä kehittämistyön kautta. Sosiaalisessa ja kulttuurisessa merkityksessä LEADER -tyyppisellä toiminnalla on huomattava vaikutus maaseudun ihmisille paitsi antamalla ihmisille mahdollisuus omaehtoiseen alueensa kehittämiseen myös säilyttämällä paikallista kulttuuria sekä lisäämällä sosiaalista kanssakäymistä ja vastuunkantoa oman alueensa hyvinvoinnista.

LEADER+ -ohjelman lisäarvo

LEADER+ -ohjelma täydentää ja syventää muita maaseudun kehittämisohjelmia ennen kaikkea paikallislähtöisellä toimintatavalla ja monipuolisella toimijakunnalla. Tähän kytkeytyy kiinteästi hankkeiden pienimuotoisuus, sillä LEADER -hankkeiden toteuttajina on pääasiassa maaseudun asukkaita ja paikallisia yhteisöjä, ei suuria organisaatioita. Rahoitettavien hankkeiden maksimitukitaso on 500.000 markkaa (84.094 euroa). Jo ohjelmakaudella 1995 - 1999 rahoitusta on ohjattu siihen suuntaan, että suuret hankkeet rahoitetaan pääohjelmista ja pienet hankkeet LEADER -ohjelmasta. LEADER+ -ohjelman ominaispiirteet, kuten paikallislähtöisyys, soveltuvat parhaiten juuri pienten hankkeiden rahoittamiseen, vaikkei pieniä hankkeita varsinaisesti olekaan poissuljettu muistakaan ohjelmista.

EQUAL -ohjelman toteuttaminen perustuu ns. kehittämiskumppanuuksiin. Nämä poikkeavat kuitenkin selvästi LEADER+ -ohjelmaa toteuttavista paikallisista toimintaryhmistä. Kehittämiskumppanuuksissa viranomaisilla on merkittävämpi rooli, kun taas paikallisen toimintaryhmän perustavat alueen asukkaat ja paikallisviranomaiset ovat vähemmistönä ryhmän kokoonpanossa. Myös EQUAL- ja LEADER+ -yhteisöaloitteiden

kohderyhmät ovat pääsääntöisesti erilaisia. EQUAL -yhteisöaloite painottaa kaikenlaisen syrjinnän poistamista työelämässä. Yhtenä kohderyhmänä ovat vaikeasti työllistyvät maaseudun asukkaat, mutta varojen kohdentaminen näihin on melko vähäinen suhteessa ohjelman kokonaisrahoituskehyksiin. LEADER+ -ohjelman yhteyttä muihin maaseudun kehittämisohjelmiin on tarkemmin selvitetty luvussa 13.

LEADER+ -ohjelman rahoituksen hakijat ovat pääosin paikallistason toimijoita, eivät vakiintuneita maaseudun kehittämisorganisaatioita, kun taas pääohjelmissa hakijakunnan koostumus on päinvastainen. Paikallistason toimijoilla ei useinkaan ole aikaisempaa kokemusta hanketyöstä tai suurten hankkeiden hallinnoinnista, joten toiminta on luonnollista aloittaa pienten hankkeiden toteuttamisesta. LEADER -toimintatapakin korostaa nimenomaan ruohonjuuritason aktivoimista ja osallistumista. Kehittämissuunnitelman laativat paikalliset asukkaat ja yhteisöt, eivät suuret organisaatiot tai ammattikehittäjät. Tämä puolestaan ohjaa sitä, minkä tyyppisiä hankkeita ohjelmasta rahoitetaan.

LEADER+ -ohjelma sisältää pilottiluonteisuusvaatimuksen, mitä ei ole pääohjelmissa. LEADER+ -ohjelmasta rahoitetut hankkeen sisältävät toimintaa, joka on jollain tavalla uutta kyseessä olevalla alueella. Tämä varmistaa omalta osaltaan sen, että paikalliset toimintaryhmät tuovat lisäarvoa maaseudun kehittämiseen toiminta-alueellaan.

LEADER+ -ohjelma on sisällöltään joustavampi kuin LEADER II -ohjelma, koska kaikki paikalliset toimintaryhmät eivät enää toteuta samoja alatoimenpiteitä. Näin ollen kukin paikallinen toimintaryhmä voi entistä paremmin keskittyä oman toiminta-alueensa erikoispiirteisiin, vahvuuksien kehittämiseen ja heikkouksien vahvistamiseen. LEADER+ -ohjelma vastaa entistä enemmän paikallisiin, maaseudun asukkaiden tarpeisiin. Myös tämän vuoksi LEADER+ -ohjelmasta rahoitetut hankkeet ovat erilaisia kuin pääohjelmista rahoitetut.

Kukin paikallinen toimintaryhmä on valinnut kehittämissuunnitelmansa perustaksi yhden tai kaksi teemaa. Tämä parantaa kehittämissuunnitelmien strategista otetta ja varmistaa osaltaan sen, että ryhmien toiminta poikkeaa toisistaan eri alueilla sen mukaan, minkä seikkojen edistämistä kukin ryhmä pitää tärkeänä.

Väestötiheys on alhainen kaikkialla Suomen maaseudulla. Paikallisiin toimintaryhmiin perustuva kehittäminen soveltuu erittäin hyvin tällaisiin olosuhteisiin, koska ryhmän toiminnan luonteeseen kuuluu hajanaisten voimavarojen ja eri tahojen kokoaminen yhteen miettimään ja ratkaisemaan alueen ongelmia. Tällä tavalla paikallinen, eri alojen asiantuntemus saadaan tehokkaasti hyödynnettyä. Näin ollen on huomattava parannus, että LEADER+ -ohjelmaa voidaan toteuttaa millä tahansa Suomen maaseutualueella.

4.2 Ohjelman määrälliset ja laadulliset tavoitteet

LEADER+ -ohjelman tavoitteet ja seurattavat asiat:

MÄÄRÄLLISET TAVOITTEET	INDI-KAATTORI	kpl	SEURANTAINDIKAATTORIT
Uudet (syntyneet) työpaikat koko-päivätoimisiksi muutettuna joista naiset joista nuoret (alle 30 v.)	tulos	2 400 1 200 360	uudet (syntyneet) työpaikat kokopäivätoimisiksi muutettuna sekä niiden lukumäärä, joista naiset / nuoret (alle 30 v.) Syntyneen työpaikan yhteystiedot
Uudistetut (säilytetyt) työpaikat kokopäivätoimisiksi muutettuna joista naiset joista nuoret (alle 30 v.)	tulos	600 300 20	uudistetut (säilytetyt) työpaikat kokopäivätoimisiksi muutet-tuna sekä niiden lukumäärä, joista naiset / nuoret (alle 30 v.) Syntyneen työpaikan yhteystiedot
hankkeen / ohjelman aikaiset työpaikat (henkilötyövuotta) joista naiset joista nuoret (alle 30 v.)	tulos	1 000 500 150	hankkeen / ohjelman aikaiset työpaikat henkilötyövuosiksi muutettuna sekä niiden lukumäärä, joista naiset / nuoret (alle 30 v.)
syntyviä uusia yrityksiä joista naisten joista nuorten (alle 30 v.)	tulos	500 200 50	syntyviä uusia yrityksiä, joista naiset / nuoret (alle 30 v.) Syntyneen yrityksen yhteystiedot
			Syntyneen yrityksen toimiala
Yrityshankkeita kaikista hankkeista 30% (suorat yritystukihankkeet)	panos		Yrityshankkeiden lukumäärä
Koulutukset, oppilastyöpäivää (7 tuntia) joista naiset joista nuoret (alle 30 v.)	tuotos	20 000 10 000 2 000	Oppilastyöpäivää (7 tuntia), joista naiset / nuoret (alle 30 v.) Koulutukseen osallistuneiden henkilöiden lukumäärä, joista naiset / nuoret (alle 30 v.) Koulutustilaisuuksien lukumäärä Koulutuksen tyyppi: laatukoulutus, markkinointiosaaminen, ympäristöosaaminen, tuotantomenetelmien uudistaminen, yrittäjyyskoulutus, tietotekniikka, hanketyökoulutus kehittä-jäkoulutus, tasa-arvokoulutus tai muu koulutus
Tiedotus- ja aktivointitilaisuuksiin osallistuneiden henkilöiden lukumäärä joista naiset joista nuoret (alle 30 v.)	tuotos	50 000 25 000 10 000	Tiedotus- ja aktivointitilaisuuksiin osallistuneiden henkilöi-den lukumäärä, joista naiset / nuoret (alle 30 v.) Tiedotus- ja aktivointitilaisuuksien lukumäärä
Yritysten ja muiden yhteisöjen järjestäytyneitä yhteenliittymiä (yhdistykset, yritykset, osuuskunnat jne.)	tulos	50	Yhteenliittymien lukumäärä ja yhteystiedot
Positiivisesti ympäristöön vaikuttavien hankkeiden lukumäärä 20% kaikista	tulos		Positiivisesti ympäristöön vaikuttaneiden hankkeiden luku-määrä

LAADULLISET TAVOITTEET	INDI-KAATTORI	Arviointia varten kerättävät seurantatiedot, erillinen lomake laadullisista tavoitteista ja niiden toteutumisesta. Ryhmät voivat asettaa lisäksi omia tavoitteitaan ja indikaattoreita niiden seuraamiseksi
Ympäristön paraneminen	vaikutus	Hankkeet, joilla on ympäristövaikutuksia täyttävät ympäristövaikutuksien seurantalomakkeen. Sanallinen kuvaus hankkeen positiivisista ja negatiivisista ympäristövaikutuksista, esim. päästö- ja jätemäärien muuttuminen, vaikutukset maisemaan, vaikutukset luonnon monimuotoisuuteen, tiivistelmä ao. toimenpiteistä
Elämänlaadun paraneminen	vaikutus	Lomake, sanallinen kuvaus hankkeen vaikutuksista asukkaiden elämänlaadun parantamiseksi; tiivistelmä ao. toimenpiteistä
Yhteistyön lisääminen	vaikutus	Järjestäytyneet yhteistyörenkaat, paljonko tahoja mukana yhteishankkeissa, koulutus- ja aktivointitilaisuuksiin osallistuneiden lukumäärä. Lisäksi sanallinen kuvaus
Tasa-arvon lisääminen	vaikutus	Seurantaindikaattoreissa seurataan miesten, naisten ja nuorten osuutta tuloksista. Lisäksi sanallinen kuvaus
Kaikilla alueen asukkailla tasapuolinen mahdollisuus osallistua alueen kehittämiseen	vaikutus	LEADER+ -ryhmän jäsenmäärä, jäsenrakenne, ryhmän kokouksiin osallistuneiden lukumäärä, hallituksen vaihtuvuus, hankehakijoita eri tahoilta sekä tiedottaminen. Lisäksi sanallinen kuvaus
Pilottiluoteisuus (ja innovatiivisuus)	tulos	Innovaatioiden lukumäärä ja tyyppi. Sanallinen kuvaus erityisesti hankkeen luomien mallien siirrettävyydestä
Muuttoliikkeen hidastaminen / maallemuuton edistäminen	vaikutus	Tiivistelmä toteutetuista toimenpiteistä, sanallinen kuvaus tavoitteen saavuttamisesta
Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen edistäminen	vaikutus	Tiivistelmä toteutetuista toimenpiteistä, sanallinen kuvaus tavoitteiden saavuttamisesta
Asukkaiden aktivointi ja osallistumisen lisääminen	vaikutus	Tilaisuuksiin osallistuneiden lukumäärä, tiivistelmä toteutetuista toimenpiteistä, sanallinen kuvaus tavoitteen saavuttamisesta

Ohjelman kokonaistavoitteet ja seurattavat asiat on eritelty toimenpidekokonaisuuksissa A - D.

4.3 Taloudelliset, sosiaaliset ja ympäristö-vaikutukset

Taloudelliset vaikutukset

LEADER+ ohjelman tavoitteena on elinkeinotoiminnan kehittäminen maaseudulla. Uudet yritykset ja työpaikat luovat maaseudun ihmisille mahdollisuuksia pysyä kotiseuduillaan jolloin maaseudun autioituminen vähenee. Elpyvä elinkeinotoiminta mahdollistaa sellaisen väestöpohjan säilymisen joka takaa palvelujen säilymisen. Siten negatiivinen kehityskierre voidaan katkaista. Elinkeinotoiminnan kerrannaisvaikutukset näkyvät sekä julkisessa taloudessa että yksityisellä palvelusektorilla kysynnän kasvuna. Verotulot mahdollistavat kunnallistalouden tasapainottumisen sekä palvelujen kohtuullisen tarjonnan. LEADER+ on osa EU-ohjelmakokonaisuutta, joka sekin on kokonaisuudessaan vain yksi maaseudun rakenteisiin ja talouteen vaikuttavista tekijöistä. Siten tarkkoja määrällisiä vaikutuksia ei ole mahdollista arvioida.

Sosiaaliset ja kulttuuriset vaikutukset

LEADER+ on toimintastrategialtaan yhteisöllinen, toimijoiden vaikuttamis-, oppimis- ja kehittämisprosesseja vahvistava kehitysohjelma. Toimintaryhmätyö on tuonut uusia ihmisiä maaseudun kehittämistyöhön mukaan sekä aktivoinut paikallisia yhdistyksiä mm. kylätoimikuntia. Toiminta synnyttää sosiaalisia verkostoja, jotka luovat monenlaisia taloudellisia mahdollisuuksia sekä muuttavat sosiaalisen ympäristön paremmin toimivaksi. Tämän seurauksena viihtyvyys paranee ja usko tulevaisuuden mahdollisuuksiin herää ja voimistuu. Siten koko alueen elinvoimaisuus kasvaa ja kehitysedellytykset pystytään paremmin hyödyntämään.

Toimintaryhmätyö on ollut paljolti aktiivisten naisten harteilla. LEADER+ -ohjelman elinkeinopainotteisuus vahvistaa naisten uskallusta ja mahdollisuuksia yrittäjyyteen ja oman itsensä työllistämiseen. Tällä tavoin voidaan vaikuttaa erääseen maaseudun perusongelmaan, naisten siirtymiseen kaupunkeihin työn perässä. Maataloustyöpaikkojen väheneminen, ja saman aikainen julkisen sektorin voimakas supistuminen ovat johtaneet tilanteeseen, jossa nuorten naisten mahdollisuudet työllistyä maaseudulla ovat erittäin vähäiset, jos uutta elinkeinotoimintaa ei saada vireille.

LEADER+ antaa myöskin mahdollisuuksia maatalousyritysten lukumäärän vähenemisen vuoksi syrjäytyvien miesten integroimiseen sosiaalisiin verkostoihin sekä uusien työtilaisuuksien syntymiseen.

Suomalaista maaseutua kuvaa väestön ikääntyminen, mikä lisää uusien toimintamallien luomistarvetta. LEADER+ -ohjelmalla voidaan tukea esimerkiksi uutta pienimuotoista, kunnallista vanhustenpalvelua täydentävää palveluyrittäjyyttä tai kehittää yksinäisten vanhusten tukihenkilöverkostoja. Ikääntyvä väestö tulee saada mukaan myös LEADER -toimintaan, millä estetään heidän syrjäytymistään muusta yhteiskunnasta sekä vahvistetaan heillä olevan kokemuksen ja tieto-taidon sekä kulttuuriperinnön siirtämistä nuoremmille sukupolville.

LEADER+ -ohjelmalla voidaan vahvistaa erityisen hyvin kestävään kehitykseen sisältyviä kulttuurisia tavoitteita edistämällä paikallisen kansan- ja ruokaperinteen, perinnemaisemien sekä kulttuurisesti arvokkaiden rakennusten ja asuinympäristöjen säilyttämistä. Kulttuuritoimenpiteet edistävät myös maaseudun ja kaupungin vuorovaikutusta.

Ympäristövaikutukset

Edellisen kauden LEADER II -ohjelmassa toteutettiin lukuisia suoraan ympäristön parantamiseen tähtääviä hankkeita kuten maisemanhoitoa, perinnemaisemien kunnostusta, vanhojen rakennusten saneerausta, vanhojen rakennustekniikoiden elvyttämistä, niittyjen ja soiden ennallistamista, vesistöjen saneerausta sekä jäte- ja kierrätys-

hankkeita. Tällaista toimintaa on tarkoitus jatkaa myös LEADER+ -ohjelmassa.

LEADER + -ohjelman tavoitteena on säilyttää maaseudun elinvoimaisuus, parantaa elinympäristön laatua sekä kehittää monipuolista elinkeinotoimintaa. Tällä vaikutetaan siihen, että maaseudun autioituminen ja maisemien yksipuolistuminen vähenee. Toimet joilla kunnostetaan perinteistä rakennuskantaa sekä otetaan sitä uudentyyppiseen käyttöön vaikuttavat positiivisesti sekä perinnemaisemien että biodiversiteetin säilymiseen. Kaikki rajapinnat ja maankäyttömuotojen vaihtelut edistävät erityyppisten eliölajien elinmahdollisuuksia. Aktiiviset ympäristön tilaa parantavat hankkeet vaikuttavat suoraan maaseudun ympäristön tilan kohenemiseen.

Toimintaryhmät ovat kehittäneet luontomatkailua edellisellä ohjelmakaudella ja LEADER+ -ohjelmassa tullaan jatkamaan luonnon arvojen taloudellista hyödyntämistä Luonnonsuojelun tuomat taloudelliset mahdollisuudet muokkaavat asenteita suojelumyönteisiksi. Luontomatkailun kohteina on mahdollista hyödyntää NATURA 2000 -alueita.

LEADER+ -ohjelman ympäristövaikutusten arviointia täydennetään ohjelman täydennysosan arvioinnin yhteydessä asetuksen 1260/1999 41 artiklan 2 kohdan b alakohdan mukaisesti.

5 Teemat, toimintalohkot ja toimenpidekokoinaisuudet

LEADER+ -ohjelman rakenne on seuraava:

- Valittu teema
- Toimintalohkot 1 ja 2
- Toimenpidekokonaisuus
- Alatoimenpide
  (ryhmän kehittämissuunnitelmasta)
- Yksittäinen hanke

Valittavat teemat, toimintalohkot ja toimenpidekokonaisuudet on määritelty tässä ohjelma-asiakirjassa. Alatoimenpiteet on määritelty kunkin LEADER+ -ryhmän kehittämissuunnitelmassa, joten kaikki ryhmät eivät toteuta samoja alatoimenpiteitä. LEADER+ -ryhmä valitsee alueellaan rahoitettavat hankkeet siten, että ne toteuttavat samanaikaisesti yhtä ryhmän määrittelemistä alatoimenpiteistä, yhtä tämän ohjelma-asiakirjan toimenpidekokonaisuutta, toimintalohkoa 1 tai 2 sekä ryhmän kehittämissuunnitelmassaan valitsemaa teemaa.

Ohjelman teemavaihtoehdot

Paikalliset toimintaryhmät ovat kytkeneet kehittämissuunnitelmansa strategia- ja toimenpideosion yhteen tai korkeintaan kahteen teemaan. Kaikkien ryhmän rahoittamien hankkeiden tulee osaltaan toteuttaa valittua teemaa.

1. Uuden tieto-taidon ja teknologian hyväksikäyttö alueen tuotteiden ja palveluiden kilpailukyvyn lisäämiseksi
2. Maaseutualueiden asukkaiden elämänlaadun parantaminen
3. Paikallisten tuotteiden jatkojalostus; erityisesti edistämällä yhteisin toimenpitein pienten tuottajien tuotteiden markkinointia
4. Luonnon- ja kulttuuristen voimavarojen hyödyntäminen, esimerkiksi NATURA 2000 -alueiden tarjoamat mahdollisuudet
5. Maaseudulta kaupunkeihin suuntautuvan muuttoliikkeen hidastaminen ja maaseudulle suuntautuvan muuttoliikkeen edistäminen
6. Maaseudun ja kaupunkien vuorovaikutuksen lisääminen

Mikäli paikallisen toimintaryhmän kehittämissuunnitelman strategia- ja toimenpideosio liittyy kahteen teemaan, on kehittämissuunnitelman silti säilytettävä yhtenäisyytensä. Kehittämissuunnitelma ei ole vain kokoelma hankkeita tai alakohtaisia toimenpiteitä, vaan siinä on oltava selvä johtoajatus eli “punainen lanka”. Ryhmän valitseman teeman on oltava riittävän laaja-alainen ja kunkin alueen kehittämistarpeisiin sopiva, jotta siihen liittyviä hyviä hanke-ehdotuksia saadaan toiminta-alueelta koko ohjelmakauden 2000 – 2006 ajan.

Teemat 1 – 4 on annettu komission LEADER+ -ohjelmaa koskevissa suuntaviivoissa (EYVL 2000/C 139). Ne liittyvät koko Euroopan laajuisesti maaseudun kehittämisen kannalta tärkeiden asioiden edistämiseen. Uuden tietotaidon ja teknologian hyväksikäyttö on tärkeää maaseutualueiden tuotteiden ja palvelujen kilpailukyvyn lisäämiseksi. Suomella korkean teknologian maana on tähän hyvät edellytykset. Jotta

maaseutu voidaan säilyttää vetovoimaisena asuinpaikkana on kiinnitettävä huomiota asukkaiden elämänlaadun parantamiseen. Suomi on harvaan asuttu maa, joten erityisesti maaseudun palvelujen ja yhteyksien parantaminen ja turvaaminen on tässä etusijalla. Paikallisten tuotteiden jalostusasteen nostaminen on yksi maaseudun kehittämisen merkittävistä teemoista. Siinä kannustetaan mikro- ja pk -tuottajia ja yrittäjiä yhteistoimintaan sekä tuotekehittelyssä että markkinoinnissa. Aluekehitystyössä entistä tärkeämpää on se, että alueet tukeutuvat omiin vahvuuksiinsa. Maaseutua muista alueista erottavat erityisesti luonto ja kulttuuri, joiden merkitys työn ja toimeentulon antajana kasvavat.

Teemat 5 ja 6 ovat paikallisten toimintaryhmien ehdottamia ja ne on katsottu tärkeiksi myös koko Suomen maaseudun kehittämisen kannalta. Muuttoliike maaseudulta kaupunkeihin on jatkunut voimakkaana koko 1990 -luvun ajan. Tämä on johtanut yhä enemmän maaseudun palvelujen supistumiseen ja jopa autioitumiseen. Toisaalta monet kaupunkilaiset ovat kiinnostuneita muuttamaan maaseudulle. Maaseudulta kaupunkeihin suuntautuvan muuttoliikkeen hidastaminen ja maaseudun vetovoimaisuuden lisääminen asuinpaikkana ovat tärkeitä koko Suomen maaseudun asuttuna pysymiselle. Maaseudun ja kaupunkien vuorovaikutuksen lisääminen parantaa maaseudun ja kaupunkien yhteistyötä ja sitä kautta myös maaseudun elinkeinomahdollisuuksia. Teemat 5 ja 6 ovat myös riittävän laaja-alaisia, jotta niihin on mahdollista löytää hankkeita koko ohjelmakauden ajan.

Toimintalohkot

LEADER+ -ohjelmassa on kolme toimintalohkoa:

Toimintalohko 1: Paikallinen maaseudun kehittäminen
Toimintalohko 2: Alueiden välinen ja kansainvälinen yhteistyö.
Toimintalohko 3: Kansallinen verkostoyksikkö

LEADER+ -ohjelman painopiste on toimintalohkossa 1. Siihen kohdistuu 86 prosenttia julkisesta rahoituksesta. Myös paikallisten toimintaryhmien hallinto kustannetaan kokonaan toimintalohkosta 1, vaikka osa tehtävistä kohdistuu toimintalohkoon 2. Toimintalohkon 2 osuudeksi on arvioitu 10 prosenttia julkisesta rahoituksesta.

Suomessa toimintalohkoon 3 liittyvät tehtävät rahoitetaan vuosina 2000 ja 2001 kokonaan kansallisin varoin. Kaikille eri maaseudun kehittämisohjelmista rahoitusta saaville paikallisille toimintaryhmille on perustettu yhteinen verkostoyksikkö kansallisella rahoituksella helmikuussa 2000. Mikäli kaikille paikallisille toimintaryhmille yhteisen verkostoyksikön toiminta ei jatku koko ohjelmakautta 2000 - 2006, perustetaan LEADER+ -verkostoyksikkö, aikaisintaan vuoden 2002 alussa. Tähän on varattu 1 prosentti julkisesta rahoituksesta. Lisäksi tekniseen apuun on varattu 3 prosenttia julkisesta rahoituksesta.

5.1 Toimintalohko 1) Paikallinen maaseudun kehittäminen

Toimintalohkon 1 tavoitteena on lisätä maaseudulla erityisesti toimintaa, jolla on työllistävä vaikutus joko suoraan tai välillisesti. Toimintalohkosta rahoitetaan sellaisia maaseudun kehittämishankkeita, jotka toteutetaan paikallisen toimintaryhmän toiminta-alueella ja joiden lähtökohtana on paikallisten asukkaiden tai elinkeinonharjoittajien ideat ja tarpeet. Lisäksi toimintalohkosta 1 rahoitetaan ryhmän hallinnosta ja toimiston ylläpidosta aiheutuvat kustannukset. Uudet paikalliset toimintaryhmät voivat liittää toimintalohkoon 1 myös LEADER -toimintatavassa välttämättömien taitojen hankkimisesta aiheutuvat kustannukset. Valtaosa toimintalohkoon 1 suunnattavista varoista käytetään kuitenkin kehittämis- ja investointihankkeiden rahoittamiseen ryhmän toiminta-alueella.

Toimenpidekokonaisuudet

Ohjelmassa on viisi toimenpidekokonaisuutta:
A. Investoinnit
B. Kehittäminen
C. Osaaminen (tieto-taito)
D. Paikallisten toimintaryhmien hallinto
E. Taitojen hankkiminen

Kaikki ohjelmasta rahoitettavat hankkeet toteuttavat paikallisen toimintaryhmän valitseman teeman sekä toimintalohkon 1 tai 2 lisäksi yhtä toimenpidekokonaisuuksista A, B tai C. Toimenpidekokonaisuudet eivät ole päällekkäisiä teemojen kanssa, vaan toimenpidekokonaisuuksia A, B tai C toteuttavia hankkeita voi olla jokaisessa teemavaihtoehdossa.

Toimenpidekokonaisuuksien sisällä jokaisella paikallisella toimintaryhmällä voi olla omia alatoimenpiteitä. Näin taataan ryhmien kehittämissuunnitelmien omaleimaisuuden säilyminen sekä niiden soveltuminen asianomaisen alueen kehittämispainopisteisiin ja erityisongelmien ratkaisemiseen.

LEADER+ -ohjelman Euroopan unionin rahoitusosuus rahoitetaan kokonaan Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahaston ohjausosastosta (EMOTR-O). Koska yhteisöaloitteissa rakennerahastojen toimialaa on laajennettu myös muiden rahastojen alueelle, voidaan LEADER+ -ohjelmasta kuitenkin rahoittaa myös Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR) ja Euroopan sosiaalirahaston (ESR) toimialaan kuuluvia hankkeita.

Toimenpidekokonaisuuksien yleiset tavoitteet

Toimenpidekokonaisuuksien A, B ja C yleisenä tavoitteena on maaseudun elinkeino- ja työllisyysmahdollisuuksien parantaminen.

Ohjelman toimeenpanossa korostetaan pilottiluonteisuutta ja innovatiivisuutta. Näiden edistäminen vahvistaa maaseutualueen vetovoimaisuutta ja erityisesti elinkeinoelämän kilpailukykyä.

Läpäisyperiaatteella kaikissa hankkeita rahoittavissa toimenpidekokonaisuuksissa tavoitteena ovat yhteistyö, verkostoituminen, kestävä kehitys sekä eri väestöryhmien, esimerkiksi naisten ja nuorten tasavertaisten osallistumis- ja elinkeinomahdollisuuksien parantaminen.

Rahoitettavien hankkeiden hyödynsaajina voivat olla ryhmän toiminta-alueen asukkaat (yksittäiset henkilöt tai useammat henkilöt yhdessä), paikalliset yhteisöt, yritykset ja säätiöt sekä paikallinen toimintaryhmä itse.

Toimenpidekokonaisuuksien tavoitteiden toteutumista seurataan kaikille yhteisten perusindikaattorien avulla. Näiden lisäksi jokaisella toimenpidekokonaisuudella on omat erityisindikaattorinsa. Kukin paikallinen toimintaryhmä voi ottaa lisäksi käyttöön kehittämissuunnitelmansa ja sen painopisteiden mukaisia omia indikaattoreita. Kaikissa toimenpidekokonaisuuksissa seurataan myös naisten, miesten ja nuorten osuutta osallistujina ja edunsaajina sekä lisäksi ympäristövaikutuksia.

Toimenpidekokonaisuuksissa A, B ja C seurattavat asiat:

- rahoitettujen hankkeiden lukumäärä
- syntyneiden uusien yritysten lukumäärä, niiden yhteystiedot ja toimiala
  → naisten/ miesten/ joista nuorten (alle 30v.)
- syntyneiden uusien työpaikkojen lukumäärä / kokopäivätoimisiksi työpaikoiksi muutettuna
  → naiset/ miehet/ joista nuoria (alle 30v.)
- uudistettujen (säilytettyjen) työpaikkojen lukumäärä / kokopäivätoimisiksi työpaikoiksi muutettuna
  → naiset/ miehet/ joista nuoria (alle 30v.)
- hankkeen / ohjelman aikaisten työpaikkojen lukumäärä / henkilötyövuosiksi muutettuna naiset/ miehet/ joista nuoria (alle 30v.)

- Oppilastyöpäivää, koulutuksien lukumäärä, koulutuksiin osallistuneiden henkilöiden lukumäärä sekä koulutuksen tyyppi
  → naiset/ miehet/ joista nuoria (alle 30v.)
- Investointien määrä ja markkamäärä
- toteutettavuusselvitysten lukumäärä
- Aktivointitilaisuuksien lukumäärä ja niihin osallistuneiden henkilöiden määrä
  → naiset/ miehet/ joista nuoria (alle 30v.)
- Uusien innovaatioiden määrä (palvelut, tuotantomenetelmät ja muut tuotteet)
- Hankkeeseen osallistuneiden yritysten ja yhteisöjen lukumäärä
- Hankkeiden ympäristövaikutukset ja erityisesti ympäristön parantamiseen pyrkivät hankkeet
- Hankkeiden tasa-arvovaikutukset

5.1.1 Toimenpidekokonaisuus A: Investoinnit

Toimenpidekokonaisuudesta A rahoitetaan uusien yritysten perustamista, olemassa olevien pien- ja mikroyritysten tuotantokapasiteetin ym. laajentamista tai uudistamista sekä muita investointeja. Perusmaataloutta ei rahoiteta.

Toimenpidekokonaisuuden tavoitteena on monipuolistaa elinkeinorakennetta LEADER -ryhmien toiminta-alueilla, luoda uusia työpaikkoja, parantaa olemassa olevien yritysten toimintamahdollisuuksia ja rohkaista maaseudun asukkaita, mm. nuoria ja naisia, yrittäjyyteen.

Paikalliset toimintaryhmät pitivät kehittämissuunnitelmissaan yritystoiminnan ja yrittäjyyden edistämistä tärkeimpänä painopistealueena. Uusien mikro- ja pienyritysten perustaminen ja olemassa oleviin yrityksiin liittyvät laajentamis- ja tuotantokapasiteetin uudistamistoimenpiteet ovat tärkeitä uusien elinkeinomahdollisuuksien luomisessa ja yritysten toimintamahdollisuuksien parantamisessa maaseudulla.

Yksityiskohtaisempi kuvaus toimenpidekokonaisuudesta esitetään LEADER+ -ohjelman täydennysosassa.

Hyödynsaajat:

Maaseudun asukkaat (yksittäiset henkilöt tai useammat henkilöt yhdessä) sekä paikalliset yhteisöt.

Tukimuodot:

– Avustus

Esimerkkejä tuettavasta toiminnasta:

- pienimuotoiset investoinnit (maksimituki 500.000 mk eli 84.094 euroa)
- yritysten aloittamistuki/ käynnistämistuki
- rakentaminen
- koneiden ja laitteiden hankinta

Suomen LEADER+ -ohjelma
Yhteistyö
Verkostoituminen
Kestävä kehitys
Naisten ja nuorten osallistumis- ja elinkeinomahdollisuuksien parantaminen
A. Investoinnit
B. kehittäminen
C. Osaaminen (tieto-taito)
tulokset
hankkeet
Toimintalohkot:
❶ Paikallinen maaseudun kehittäminen
❷ Alueiden välinen ja kansainvälinen yhteistyö
Teemat:
1. Uuden tieto-taidon ja teknologian hyväksikäyttö alueen tuotteiden ja palvelujen kilpailukyvyn lisäämiseksi
2. Maaseutualueiden asukkaiden elämänlaadun parantaminen
3. Paikallisten tuotteiden jatkojalostus; erityisesti edistämällä yhteisin toimenpitein pienten tuotteiden markkinointia
4. Luonnon- ja kulttuuristen voimavarojen hyödyntäminen, esimerkiksi NATURA 2000 – alueiden tarjoamat mahdollisuudet
5. Maaseudulta kaupunkeihin suuntautuvan muuttoliikkeen hidastaminen ja maaseudulle suuntautuvan muuttoliikkeen vauhdittaminen
6. Maaseudun ja kaupunkien vuorovaikutuksen lisääminen
Maaseutu

Toimenpidekokonaisuuden A tavoitteet ja seurattavat asiat:

MÄÄRÄLLISET TAVOITTEET	kpl	SEURANTAINDIKAATTORIT
uudet (syntyneet) työpaikat kokopäivätoimisiksi muutettuna joista naiset joista nuoret (alle 30 v.)	2 000 1 000 300	uudet (syntyneet) työpaikat kokopäivätoimisiksi muutettuna sekä niiden lukumäärä, joista naiset / nuoret (alle 30 v.) Syntyneen työpaikan yhteystiedot
Uudistetut (säilytetyt) työpaikat kokopäivätoimisiksi muutettuna joista naiset joista nuoret (alle 30 v.)	200 100 10	uudistetut (säilytetyt) työpaikat kokopäivätoimisiksi muutettuna sekä niiden lukumäärä, joista naiset / nuoret (alle 30 v.) Syntyneen työpaikan yhteystiedot
syntyviä uusia yrityksiä joista naisten joista nuoret (alle 30 v.)	500 200 50	syntyviä uusia yrityksiä, joista naiset / nuoret (alle 30 v.) Syntyneen yrityksen yhteystiedot
		Syntyneen yrityksen toimiala
LISÄKSI SEURATAAN:		
Rahoitettujen hankkeiden lukumäärä		
Investointien lukumäärä, investointien markkamäärä		
Yrityksen liikevaihdon muutos, markkamäärä ja prosenttiosuus		
Naisille ja nuorille suunnattujen hankkeiden lukumäärä		
Erityisesti ympäristön parantamiseen tähtäävät hankkeet		
NATURA -alueita hyödyntävien hankkeiden lukumäärä		

LAADULLISET TAVOITTEET	Arviointia varten kerättävät seurantatiedot
Hankkeiden ympäristövaikutukset	Ympäristövaikutuslomake, ks. kohta 4.4
Hankkeiden tasa-arvovaikutukset	Seurantaindikaattoreissa seurataan miesten, naisten ja nuorten osuutta tuloksista. Lisäksi sanallinen kuvaus.
Elinkeinorakenteen monipuolistaminen	Syntyneiden yritysten toimialaluokitus
Yritystoiminnan edistäminen, erityisesti pienyritysten perustaminen ja kehittäminen	Yrityshankkeiden lukumäärä, uusien yritysten lukumäärä
Maaseudun asukkaiden, erityisesti nuorten ja naisten, rohkaiseminen yrittäjyyteen.	Nuorten ja naisten osuus uusien yritysten lukumäärästä
Uusien elinkeino- ja työmahdollisuuksien luominen	Uusien yritysten ja uusien sekä uudistettujen työpaikkojen lukumäärä
Innovatiivisuus	Lomake, uusien innovaatioiden lukumäärä (palvelut, tuotantomenetelmät, muut tuotteet)

Lisäksi paikallisella toimintaryhmällä voi olla omaan kehittämissuunnitelmaansa liittyviä indikaattoreita. Seurantaindikaattoreita tarkennetaan LEADER+ -ohjelman täydennysosassa.

5.1.2 Toimenpidekokonaisuus B: Kehittäminen

Toimenpidekokonaisuudesta rahoitetaan hankkeita, jotka edistävät maaseudun vetovoimaa asuinpaikkana sekä ympäristöhankkeita ja paikallisen kulttuurin edistämiseen ja hyödyntämiseen liittyviä hankkeita.

Toimenpidekokonaisuuden tavoitteena on parantaa maaseudun viihtyisyyttä asuin- ja elinympäristönä kestävän kehityksen periaatteet huomioon ottaen. Lisäksi tavoitteena on ympäristötietoisuuden lisääminen ja ympäristöä parantavien toimenpiteiden edistäminen.

Ympäristön laatua ja viihtyisyyttä parantamalla voidaan lisätä asumisen ja elinkeinotoiminnan harjoittamisen vetovoimaisuutta maaseudulla. Samalla edistetään kestävän kehityksen periaatteiden toteutumista sekä ympäristöön että sosiaalisiin ja kulttuurisiin tekijöihin liittyen. Ympäristön laadun ja viihtyisyyden parantaminen tukee elinkeinojen edistämistä ja yritystoimintaa lisäävien hankkeiden vaikutusta alueella ottamalla huomioon inhimillisen ja ympäristöllisen näkökulman kehittämistyössä. Toisaalta ympäristöön liittyvillä hankkeilla itsellään voi olla elinkeinotoimintaa edistävä vaikutus.

Myös muu elinkeinojen kehittäminen ja monipuolistaminen, jolla voidaan lisätä työpaikkoja maaseudulla, on tärkeää, jotta maaseutu voidaan säilyttää asuttuna. Esimerkiksi maaseudulla tehtävä etätyö keskuksessa sijaitsevan yrityksen palveluksessa tai muu tietoteknologian hyödyntämiseen perustuva työ antaa maaseudulle uusia elinkeinomahdollisuuksia.

Tuotekehitys ja jatkojalostus nostavat maaseudun raaka-aineista saatavaa hintaa ja tuovat työtä maaseudun asukkaille.

Uudentyyppisellä yhteistyöllä, esim. sellaisten tahojen välillä, jotka eivät aiemmin ole toimineet yhteistyössä, voidaan löytää uudenlaisia ratkaisuja alueen ongelmiin. Yhteistyön avulla saavutetaan myös synergiaetuja. Maaseudun yritykset ovat usein hyvin pieniä, joten yhteistyö esimerkiksi tuotteiden markkinoinnissa on tärkeää.

LEADER+ -ohjelmasta rahoitettavat maaseutumatkailuhankkeet ovat pienimuotoisia, pääasiassa luontomatkailuhankkeita sekä pienten matkailuyritysten verkostoitumiseen liittyviä hankkeita. Erityisesti ennen uusien matkailuhankkeiden rahoittamista toimintaryhmän on huolehdittava, että hanke on pilottiluonteinen eikä muiden ohjelmien kanssa päällekkäistä toimintaa rahoiteta.

Hyödynsaajat:

Maaseudun asukkaat (yksittäiset henkilöt tai useampia henkilöitä yhdessä) sekä paikalliset yhteisöt ja säätiöt.

Tukimuodot:

– Avustus

Esimerkkejä tuettavasta toiminnasta:

- ympäristötietoisuuden lisääminen ja ympäristöä parantavat hankkeet
- kierrätyshankkeet
- monipalvelupisteet (ei julkiset palvelut)
- asuinympäristöä ja asumisviihtyvyyttä parantavat hankkeet
- paikalliskulttuuria hyödyntävät hankkeet, esim. erilaisten tapahtumien järjestäminen, ohjelmapalvelut
- paikalliset kulttuurituotteet
- tuotekehitys, esim. uusien. korkealaatuisten maatalous-, metsä- ja kalatalous- ja luonnontuotteiden kehittäminen
- paikallisten tuotteiden ja palvelujen yhteismarkkinointi
- uudet palveluyritykset
- pienimuotoiset luonto- ym. matkailuhankkeet
- toteutettavuusselvitykset

Toimenpidekokonaisuuden B tavoitteet ja seurattavat asiat:

MÄÄRÄLLISET TAVOITTEET	kpl	SEURANTAINDIKAATTORIT
Uudet (syntyneet) työpaikat kokopäivätoimisiksi muutettuna joista naiset joista nuoret (alle 30 v.)	400 200 60	uudet (syntyneet) työpaikat kokopäivätoimisiksi muutettuna sekä niiden lukumäärä, joista naiset / nuoret (alle 30 v.) Syntyneen työpaikan yhteystiedot
Uudistetut (säilytetyt) työpaikat kokopäivätoimisiksi muutettuna joista naiset joista nuoret (alle 30 v.)	300 150 10	uudistetut (säilytetyt) työpaikat kokopäivätoimisiksi muutettuna sekä niiden lukumäärä, joista naiset / nuoret (alle 30 v.) Syntyneen työpaikan yhteystiedot
hankkeen / ohjelman aikaiset työpaikat (henkilötyövuotta) joista naiset joista nuoret (alle 30 v)	660 330 99	hankkeen / ohjelman aikaiset työpaikat henkilötyövuosiksi muutettuna sekä niiden lukumäärä, joista naiset / nuoret (alle 30 v.)
Tiedotus- ja aktivointitilaisuuksiin osallistuneiden henkilöiden lukumäärä joista naiset joista nuoret (alle 30 v.)	30 000 15 000 6 000	Tiedotus- ja aktivointitilaisuuksiin osallistuneiden henkilöiden lukumäärä, joista naiset / nuoret (alle 30 v.) Tiedotus- ja aktivointitilaisuuksien lukumäärä
Yritysten ja muiden yhteisöjen järjestäytyneitä yhteenliittymiä (yhdistykset, yritykset, osuuskunnat jne)	50	Yhteenliittymien lukumäärä ja yhteystiedot
LISÄKSI SEURATAAN:		
Hankkeessa tehtyjä kyläsuunnitelmia kpl		
Oppilastyöpäivää (7 tuntia), joista naiset / nuoret (alle 30 v.) Koulutukseen osallistuneiden henkilöiden lukumäärä, joista naiset / nuoret (alle 30 v.) Koulutuksien lukumäärä Koulutuksen tyyppi: laatukoulutus, markkinointiosaaminen, ympäristöosaaminen, tuotantomenetelmien uudistaminen, yrittäjyyskoulutus, tietotekniikka, hanketyökoulutus, kehittäjäkoulutus, tasa-arvokoulutus tai muu koulutus		
Syntyviä uusia yrityksiä , joista naiset / nuoret (alle 30 v.) Syntyneen yrityksen yhteystiedot		
Syntyneen yrityksen toimiala		
Rahoitettujen hankkeiden lukumäärä		
Naisille ja nuorille suunnattujen hankkeiden lukumäärä		
Hankkeeseen osallistuneiden yritysten ja yhteisöjen lukumäärä		
NATURA -alueita hyödyntävien hankkeiden lukumäärä		

LAADULLISET TAVOITTEET	Arviointia varten kerättävät seurantatiedot
Hankkeiden ympäristövaikutukset	Ympäristövaikutuslomake; ks. kohta 4.4
Hankkeiden tasa-arvovaikutukset	Seurantaindikaattoreissa seurataan miesten, naisten ja nuorten osuutta tuloksista. Lisäksi sanallinen kuvaus
Ympäristön viihtyisyyden parantaminen	Ympäristövaikutuslomake, sanallinen kuvaus
Kestävän kehityksen periaatteiden toteutuminen sekä ympäristöön että sosiaalisiin ja kulttuurisiin tekijöihin liittyen	Ympäristövaikutuslomake, sanallinen kuvaus
Ympäristötietoisuuden lisääminen ja ympäristöä parantavien toimenpiteiden edistäminen. Paikallisen kulttuurin edistäminen	Ympäristövaikutuslomake, sanallinen kuvaus Ympäristövaikutuslomake, sanallinen kuvaus
Innovatiivisuus	Lomake, uusien innovaatioiden lukumäärä (palvelut, tuotantomenetelmät, muut tuotteet). Sanallinen kuvaus

Lisäksi paikallisella toimintaryhmällä voi olla omaan kehittämissuunnitelmaansa liittyviä indikaattoreita. Seurantaindikaattoreita tarkennetaan LEADER+ -ohjelman täydennysosassa.

5.1.3 Toimenpidekokonaisuus C: Osaaminen (tieto-taito)

Toimenpidekokonaisuudesta C rahoitetaan sellaista, pääasiassa pienimuotoista koulutusta, jota ei ole saatavissa muualta, ja jonka avulla voidaan ratkaista paikallisten toimintaryhmien toiminta-alueiden erityisongelmia. Erityisesti rahoitetaan koulutusta, jolla lisätään koulutettavien käytännön ammattitaitoa sekä markkinointiosaamista. Perus- tai ammatillista koulutusta ei ohjelmasta kuitenkaan voi rahoittaa, ei myöskään koulutusta, jossa koulutettava on työttömyystukitoimien kohteena.

Toimenpidekokonaisuuden tavoitteena on lisätä maaseudun asukkaiden sellaista osaamista, jolla vaikutetaan suoraan tai välillisesti alueen elinkeinotoiminnan monipuolistamiseen ja uusien yritysten ja/ tai työpaikkojen syntymiseen. Samalla parannetaan alueen inhimillisten voimavarojen hyväksikäyttöä.

Osaamisen tason nostaminen on tärkeää maaseudun elinvoimaisuuden säilyttämiseksi. Koulutustaso on useimmilla maaseutualueilla alhaisempi kuin koko maassa keskimäärin. Maatilojen lukumäärä on vähentynyt viime vuosina nopeasti, mutta maataloustuotannosta luopuneet viljelijät haluavat tutkimusten mukaan edelleen asua maaseudulla. Toisaalta on myös maatiloja, jossa maataloustulo ei enää riitä koko perheen toimeentulon hankkimiseen. Voidakseen alkaa harjoittaa jotain muuta elinkeinoa esimerkiksi yrittäjinä, he tarvitsevat lisäkoulutusta.

Myös jo pienyrittäjinä toimivat maaseudun asukkaat tarvitsevat usein lisäkoulutusta, joka liittyy osaamisen, tehokkuuden tai toiminnan laadun parantamiseen, esimerkiksi tuotteiden tehokkaampaan markkinointiin. Erityisesti naisille ja nuorille suunnatun, yrittäjyysvalmiuksia lisäävän koulutuksen avulla voidaan edistää naisten ja nuorten jäämistä maaseudulle.

Viime aikoina on alettu kiinnittää huomiota maaseudulla perinteisten käden taitojen katoamiseen. Käden taitoihin liittyvän koulutuksen avulla olisi esimerkiksi monien maaseudun nuorten mahdollista saada ammatti ja työpaikka kotiseudultaan. Koulutuksesta on tärkeää myös saada hyötyä käytännössä. Jos koulutuksen avulla saadaan uusia taitoja, joita voidaan hyödyntää elinkeinollisesti, se myös motivoi koulutettavia paremmin kuin pelkkä teoreettinen koulutus.

Maaseudun kehittäjien koulutus on tärkeää, koska se lisää alueen asukkaiden valmiutta erilaisiin kehittämistoimenpiteisiin ja vahvistaa yhteistyötä. Lisäksi kehittäjäkoulutus vaikuttaa maaseudun kehittämisen rakenteeseen ja suuntaan tulevaisuudessa.

Hyödynsaajat:

Maaseudun asukkaat sekä maaseudun yhteisöt ja säätiöt.

Tukimuodot:

– Avustus

Esimerkkejä tuettavasta toiminnasta:

- toiminta-alueen asukkaille tarpeellinen, esim. käytännön ammattitaitoa lisäävä täydennyskoulutus
- paikallisiin olosuhteisiin soveltuva yrittäjyysvalmiuskoulutus
- olemassa olevien yritysten osaamistason nosto
- markkinointiin liittyvä koulutus
- projektityökoulutus
- LEADER -ryhmän jäsenten ja toimihenkilöiden kehittämiskoulutus
- toteutettavuusselvitykset

Toimenpidekokonaisuuden C tavoitteet ja seurattavat asiat:

MÄÄRÄLLISET TAVOITTEET	kpl	SEURANTAINDIKAATTORIT
uudistetut (säilytetyt) työpaikat kokopäivätoimisiksi muutettuna joista naiset joista nuoret (alle 30 v.)	100 50 0	uudistetut (säilytetyt) työpaikat kokopäivätoimisiksi muutettuna sekä niiden lukumäärä, joista naiset / nuoret (alle 30 v.) Syntyneen työpaikan yhteystiedot
hankkeen / ohjelman aikaiset työpaikat (henkilötyövuotta) joista naiset joista nuoret (alle 30 v.)	100 50 15	hankkeen / ohjelman aikaiset työpaikat henkilötyövuosiksi muutettuna sekä niiden lukumäärä, joista naiset / nuoret (alle 30 v.)
Koulutukset, oppilastyöpäivää (7 tuntia) joista naiset joista nuoret (alle 30 v.)	20 000 10 000 2 000	Oppilastyöpäivää (7 tuntia), joista naiset / nuoret (alle 30 v.) Koulutukseen osallistuneiden henkilöiden lukumäärä, joista naiset / nuoret (alle 30 v.) Koulutustilaisuuksien lukumäärä Koulutuksen tyyppi: laatukoulutus, markkinointiosaaminen, ympäristöosaaminen, tuotantomenetelmien uudistaminen, yrittäjyyskoulutus, käytännön ammattitaitoa lisäävä koulutus, tietotekniikka, hanketyökoulutus, kehittäjäkoulutus, tasa-arvokoulutus tai muu koulutus
Koulutuksiin osallistuneiden henkilöiden määrä joista naiset joista nuoret (alle 30v.)	8 000 4 000 800	
LISÄKSI SEURATAAN:		
Rahoitettujen hankkeiden lukumäärä		
Hankkeeseen osallistuneiden yritysten ja yhteisöjen lukumäärä		
Naisille ja nuorille suunnattujen hankkeiden lukumäärä		
Erityisesti ympäristön parantamiseen tähtäävät hankkeet		

LAADULLISET TAVOITTEET	Arviointia varten kerättävät seurantatiedot
Hankkeiden ympäristövaikutukset	Ympäristövaikutuslomake, ks. kohta 4.4
Hankkeiden tasa-arvovaikutukset	Seurantaindikaattoreissa seurataan miesten, naisten ja nuorten osuutta tuloksista, lisäksi sanallinen kuvaus
Uuden elinkeinon harjoittamiseen tai elinkeinotoiminnan kehittämiseen tai monipuolistamiseen tarvittava lisäkoulutus maaseudun asukkaille	Koulutustyypit; mm. yrittäjäkoulutus, käytännön ammattitaitoa lisäävä koulutus sekä tuotantomenetelmiä uudistava koulutus, koulutukseen osallistuneiden lukumäärä ja jakauma miehet/ naiset/ nuoret. Sanallinen kuvaus.
Alueen asukkaiden taitojen ja valmiuksien parantaminen maaseudun kehittämiseen	Koulutustyypit; kehittäjäkoulutukseen osallistujien lukumäärä ja jakauma miehet/ naiset/ nuoret. Sanallinen kuvaus.
Koulutuksen laatu	Osallistujat täyttävät kustakin koulutuksesta hanketoteuttajien tekemän arviointilomakkeen, niistä yhteenveto hankkeen loppuraportissa
Innovatiivisuus	Uusien innovaatioiden lukumäärä (palvelut, tuotantomenetelmät, muut tuotteet). Sanallinen kuvaus.

Lisäksi paikallisella toimintaryhmällä voi olla omaan kehittämissuunnitelmaansa liittyviä indikaattoreita. Seurantaindikaattoreita tarkennetaan LEADER+ -ohjelman täydennysosassa.

5.1.4 Toimenpidekokonaisuus D: Paikallisten toimintaryhmien hallinto

Hallintorahasta rahoitetaan paikallisen toimintaryhmän kehittämissuunnitelman toteuttamiseen liittyviä ja sitä edistäviä tehtäviä. Tähän kuuluvat mm. toimihenkilöiden palkkaus ja matkat, toimistokulut sekä LEADER+ -ohjelmasta ja ryhmän kehittämissuunnitelmasta tiedottaminen toiminta-alueella. Paikallisen toimintaryhmän on kuitenkin pidettävä hallintokulunsa kohtuullisina. Pääsääntönä on, että ryhmän toiminta-alueen kunnat rahoittavat vähintään 20 prosenttia hallintokustannuksista. Hallinto voidaan rahoittaa kokonaan julkisista varoista.

Edellisen ohjelmakauden kokemusten perusteella arvioidaan, että hallintokustannusten kohtuullinen osuus on korkeintaan 15 prosenttia toimintalohkon 1 julkisesta rahoituksesta, mikäli ryhmien keskimääräinen rahoitus on LEADER II -ohjelman tasoa. Näin turvataan paikallisten toimintaryhmien toiminta kohtuullisella tasolla. Paikalliselle toimintaryhmälle kuuluvat tehtävät edellyttävät vähintään kahden kokopäivätoimisen henkilön palkkaamista. Ryhmän toimihenkilöiden vastuulle kuuluu enemmän tehtäviä kuin LEADER II -ohjelman aikana.

LEADER+ -ohjelmassa hankehakija toimittaa avustushakemuksen ja maksatushakemukset paikallisen toimintaryhmän käsiteltäväksi. Ryhmä esikäsittelee hankehakemuksen lisäksi myös maksatushakemuksen ja varmistaa, että hakija on toimittanut kaikki tarvittavat liitteet ennen hakemuksen siirtoa TE -keskuksen maaseutuosastolle. Näin ollen ryhmän tehtävät ja vastuu lisääntyvät merkittävästi edellisestä ohjelmakaudesta ja se tarvitsee myös lisää asiantuntevaa työvoimaa.

Koska Suomi on harvaan asuttu maa, on maaseudun toiminnallinen ja organisatorinen rakenne pienipiirteinen. Maaseudun kunnissa ja kylissä on paljon yhdistyksiä, mutta näissä on toimivia jäseniä vähän ja määrä on yhä laskeva. Paikallisten toimintaryhmien hallintoa ei voi liittää osaksi jo olemassa olevia organisaatioita. Oma organisaatio on välttämätön myös paikallisen toimintaryhmän autonomian sekä avoimen ja tasapuolisen toiminnan varmistamiseksi.

Yhteenveto hallintorahasta rahoitettavista toimenpiteistä:

- paikallisten toimintaryhmien toimihenkilöiden rekrytointi ja palkkaus määräaikaisin sopimuksin
- ryhmän henkilökunnan matkat ja hallitusten jäsenten välttämättömät matkakustannukset
- toimistokulut ja tietojenkäsittely
- ryhmän toimiston välttämättömät laitteet ja kalusteet; vuokrakulut
- tiedottaminen LEADER+ -ohjelmasta ja ryhmän kehittämissuunnitelmasta alueen asukkaille
  - mm. ilmoitukset, lehtiartikkelit, esitteet, paikalliset uutis- ja tiedotuslehtiset
- osallistuminen kansalliseen ja Euroopan laajuisen verkostoyksikön toimintaan
  - mm. tietojen kerääminen ja siirto verkostoyksikön käyttöön
- kansainvälisten hankkeiden esivalmistelu
  - mm. yhteistyökumppaneiden hankkiminen
- koulutus- ja tiedotustilaisuuksien järjestäminen alueen asukkaille ja ryhmän jäsenille
- ulkopuolisten asiantuntijoiden ja palvelujen käyttö
  - mm. kirjanpito- ja tilintarkastuspalvelut, määräaikaisten aktivaattoreiden palkkaus.

Yksityiskohtaisempi kuvaus toimenpidekokonaisuudesta esitetään LEADER+ -ohjelman täydennysosassa.

Hyödynsaajat:

Paikalliset toimintaryhmät.

Tukimuodot:

– Avustus

Toimenpidekokonaisuuden D tavoitteet ja seurattavat asiat:

MÄÄRÄLLISET TAVOITTEET	kpl	SEURANTAINDIKAATTORIT
hankkeen / ohjelman aikaiset työpaikat (henkilötyövuosi) joista naiset joista nuoret (alle 30 v)	240 120 36	hankkeen / ohjelman aikaiset työpaikat henkilötyövuosiksi muutettuna sekä niiden lukumäärä, joista naiset / nuoret (alle 30 v.)
Aktivointi- ja tiedotustilaisuuksiin osallistuneiden henkilöiden lukumäärä joista naiset joista nuoret (alle 30 v.)	20 000 10 000 4 000	Aktivointi- ja tiedotustilaisuuksiin osallistuneiden henkilöiden lukumäärä, joista naiset / nuoret (alle 30 v.) Aktivointitilaisuuksien lukumäärä
LISÄKSI SEURATAAN:		
Oppilastyöpäivää (7 tuntia), joista naiset / nuoret (alle 30 v.) Koulutukseen osallistuneiden henkilöiden lukumäärä, joista naiset / nuoret (alle 30 v.) Koulutustilaisuuksien lukumäärä		
Rahoitettujen hankkeiden lukumäärä		
Käsiteltyjen hankkeiden lukumäärä		
Toteutettavuusselvitykset (lukumäärä) ja niiden aihe		
Ryhmän toimittamien lehtien, esitteiden yms. lukumäärä ja levikki		
Ryhmän toiminnasta kertovien lehtiartikkeleiden lukumäärä		
LAADULLISET TAVOITTEET		**Arviointia varten kerättävät seurantatiedot**
Kolmikantaperiaatteen toteutuminen		Hallituksen jäsenet ja heidän edustamansa tahot
Avoimuus ja paikallisten ihmisten osallistumismahdollisuudet		LEADER+ ryhmän jäsenmäärä ja jäsenien edustamat tahot, ryhmän kokouksiin osallistuneiden lukumäärä ja hallituksen vaihtuvuus
Toiminnan tehokkuus		Hakemusten käsittelyaika, keskiarvo vuorokausina

Lisäksi paikallisella toimintaryhmällä voi olla omaan kehittämissuunnitelmaansa liittyviä indikaattoreita. Seurantaindikaattoreita tarkennetaan LEADER+ -ohjelman täydennysosassa.

5.1.5 Toimenpidekokonaisuus E: Taitojen hankkiminen

Uudet paikalliset toimintaryhmät voivat liittää rahoitussuunnitelmaansa taitojen hankkimisesta aiheutuvat kustannukset. Ryhmät voivat toteuttaa tähän liittyviä toimenpiteitä pääsääntöisesti alueilla, joille paikallisiin toimintaryhmiin perustuva maaseudun kehittäminen on täysin uusi toimintatapa ja vaatii siten aluksi tarvittavien taitojen hankkimista. Uusiksi paikallisiksi toimintaryhmiksi katsotaan ryhmät, joiden toiminta-alueen asukkaista vähintään 60 prosenttia on sellaisissa kunnissa, jotka eivät ole aikaisemmin olleet LEADER II - tai POMO -ohjelma-aluetta. Mikäli ryhmän toiminta-alueesta osa on kuulunut LEADER II - tai POMO -alueeseen, ei taitojen hankkimiseen tarkoitettuja varoja voi käyttää näissä kunnissa. Taitojen hankkimiseen liittyvää toimintaa voidaan rahoittaa ainoastaan ennen ryhmän kehittämissuunnitelman toteuttamisen aloittamista.

Taitojen hankkiminen -osion tavoitteena on tutustuttaa uudet paikalliset toimintaryhmät sekä alueen asukkaat ja yhteisöt LEADER -toimintatapaan. Taitojen hankkiminen voi sisältää tiedottamista LEADER+ -ohjelmasta ja paikallisiin toimintaryhmiin perustuvasta toiminnasta sekä

paikallisen kumppanuuden lisäämistä ja laajentamista. Tämä on tärkeää riittävän kriittisen massan tavoittamiseksi sekä ohjelman ja toimintatavan tunnetuksi tekemiseksi sen toiminta-alueella.

Uusilla paikallisilla toimintaryhmillä ei myöskään välttämättä ole valmiina tarvittavia rakenteita ohjelman ja sen hankkeiden toimeenpanoa varten. Taitojen hankkimisvaiheessa ryhmä voi perustaa toimiston ja hankkia sinne tarvittavan välineistön. Lisäksi taitojen hankkimiseen kuuluu LEADER -toimintatavasta ja ohjelman mahdollisuuksista tiedottaminen ryhmän toiminta-alueella sekä ryhmän jäsenten ja toimihenkilöiden asiaan liittyvä koulutus.

Yhteenveto taitojen hankkimiseen liittyvistä rahoitettavista toimenpiteistä:

- paikallisen toimintaryhmän toimiston perustaminen ja välttämättömän kalustuksen/ välineistön hankkiminen
- ryhmän toimihenkilöiden ja hallituksen jäsenten koulutus LEADER -työhön
- LEADER -toimintatavasta ja LEADER -ohjelman mahdollisuuksista tiedottaminen alueella
- välttämättömät matkakulut

Tukimuodot:

– Avustus

Hyödynsaajat:

Paikalliset toimintaryhmät.

Uudet paikalliset toimintaryhmät pyritään saamaan samalle tieto-taitotasolle vanhojen ryhmien kanssa erityisesti uusille ryhmille suunnatun koulutuksen ja neuvonnan avulla.

Toimenpidekokonaisuuden E tavoitteet ja seurattavat asiat:

MÄÄRÄLLISET TAVOITTEET	SEURANTAINDIKAATTORIT
Määritellään myöhemmin tarkemmin, kun LEADER+ ryhmät on valittu ja uusien ryhmien määrä tiedetään	Aktivointi- ja tiedotustilaisuuksiin osallistuneiden henkilöiden lukumäärä, joista naiset / nuoret (alle 30 v.) Aktivointitilaisuuksien lukumäärä
	Oppilastyöpäivää (7 tuntia), joista naiset / nuoret (alle 30 v.) Koulutukseen osallistuneiden henkilöiden lukumäärä, joista naiset / nuoret (alle 30 v.) Koulutuksien lukumäärä
	Ryhmän toimittamien lehtien, esitteiden yms. lukumäärä ja levikki
	Ryhmän toiminnasta kertovien lehtiartikkeleiden lukumäärä
LAADULLISET TAVOITTEET	**Arviointia varten kerättävät seurantatiedot**
Taitojen hankkiminen -osion tavoitteena on tutustuttaa uudet paikalliset toimintaryhmät sekä alueen asukkaat ja yhteisöt LEADER -toimintatapaan.	Seurantaindikaattorit

Lisäksi paikallisella toimintaryhmällä voi olla omaan kehittämissuunnitelmaansa liittyviä indikaattoreita. Seurantaindikaattoreita tarkennetaan LEADER+ -ohjelman täydennysosassa.

5.2 Toimintalohko 2) Alueiden väliset maaseudun kehittämishankkeet

Toimintalohko 2 sisältää samat teemat ja toimenpidekokonaisuudet kuin toimintalohko 1. Toimintalohkossa 1 esitetyt määrälliset tavoitteet sisältävät myös toimintalohkon 2 tavoitteet. Toimintalohkon 2 tarkoituksena on rohkaista ja tukea yhteistyötä eri maaseutualueiden välillä:

a) Suomen paikallisten toimintaryhmien välillä (alueiden välinen yhteistyö)

b) eri maiden paikallisten toimintaryhmien tai vastaavien ryhmittymien välillä (kansainvälinen yhteistyö).

Toimintalohkon 2 varoista 40 % arvioidaan käytettävän kansallisiin alueiden välisiin yhteishankkeisiin ja 60 % kansainvälisiin yhteishankkeisiin.

Hankkeiden valinta:

Alueiden välisessä yhteistoiminnassa hankkeiden valintakriteerit ovat pääosin samoja kuin toimintalohkosta 1 rahoitettavissa hankkeissa. Tavoitteena on löytää uusia ideoita ja ratkaisuja ryhmän toiminta-alueen kehittämisessä esiin tulleisiin ongelmiin sekä luoda uutta ja uudenlaista yhteistyötä eri maaseutualueiden välillä. Lisäksi tavoitteena on maaseudun elinkeino- ja työllisyysmahdollisuuksien lisääminen.

Erityisen tärkeää on, että yhteishankkeet tuovat lisäarvoa mukana oleville alueille. Varsinkin kansainvälisten yhteishankkeiden on tuotava sellaisia tuloksia, joita ei olisi mahdollista saavuttaa, mikäli hanke toteutettaisiin alueellisena, pelkästään kotimaisin voimin. Lisäksi hankkeiden on liityttävä ryhmän kehittämissuunnitelmassaan valitsemaan teemaan sekä oltava yhdenmukaisia toimintalohkosta 1 rahoitettavien toimenpidekokonaisuuksien ja ryhmän kehittämissuunnitelman alatoimenpiteiden kanssa. Teemat ja toimenpidekokonaisuudet on esitelty luvun 5 alussa.

Yhteistyökumppanit:

Kansallisissa alueiden välisissä yhteishankkeissa LEADER+ -ryhmän kumppaneina voivat olla Suomen muut LEADER+ -ryhmät tai muusta ohjelmasta rahoitusta saavat paikalliset toimintaryhmät. Ainoastaan LEADER+ -ryhmien kulut voidaan kuitenkin kattaa LEADER+ -ohjelmasta ja muiden yhteistyökumppaneiden on hankittava oma osuutensa rahoituksesta muusta lähteestä.

Kansainvälisissä yhteishankkeissa mahdollisia kumppaneita ovat LEADER+ -ryhmät tai muut paikalliset toimintaryhmät muissa EU -maissa tai paikallisen toimintaryhmän tyyppiset kokoonpanot muissa maissa, esimerkiksi Keski- ja Itä-Euroopan EU -jäsenyyttä hakevissa maissa tai Norjassa. Tässäkin ainoastaan LEADER+ -ryhmien kulut voidaan kattaa LEADER+ -ohjelmasta. Rahoituspäätöksen edellytyksenä on kuvaus hankkeen eri osapuolien kokoonpanosta, jotta voidaan varmistaa että kyseessä on paikallinen toimintaryhmä tai vastaava. Lisäksi vaaditaan kaikkien osapuolten sitoumus hankkeen rahoitukseen osallistumisesta, sekä vastuusuhteiden määrittely.

Hankkeiden rahoitus:

Kansallisiin alueiden välisiin yhteishankkeisiin suunnattavat varat jaetaan LEADER+ -ryhmille toimintalohkon 1 vuosittaisten rahoituskehysten jaon yhteydessä. LEADER II -ohjelman aikana paikallisilla toimintaryhmillä oli jo paljon yhteisiä hankkeita saman alueen muiden ryhmien kanssa. LEADER+ -ohjelmaan hakeneista paikallisista toimintaryhmistä useimmilla oli jo kehittämissuunnitelmassaan konkreettisia yhteistyösuunnitelmia Suomen muiden ryhmien kanssa.

LEADER+ -ryhmät voivat saada rahoitusta kansainvälisille hankkeille siinä vaiheessa, kun niiden kehittämissuunnitelman toimeenpano ja alueelliset hankkeet ovat käynnistyneet ja pääs-

seet hyvin alkuun. Kansainvälisiin yhteishankkeisiin suunnattavat varat jaetaan myöhemmin erikseen sen mukaan, miten paikallisilla toimintaryhmillä on vireillä kansainvälisiä yhteishankkeita ohjelmassa hyväksyttävien yhteistyökumppaneiden (paikallinen toimintaryhmä tai vastaava) kanssa.

Ennen kansainvälisen yhteishankkeen rahoittamista hankkeesta on hyvä tehdä esiselvitys. Esiselvitysvaiheeseen kuuluu hankkeen työstäminen yhdessä yhteistyökumppanien kanssa, hankkeen osapuolten sitouttaminen hankkeeseen ja hankkeen toteutettavuusselvitys. Esiselvitys voi kattaa korkeintaan 20 % kansainväliseen hankkeeseen suunnattavan julkisen rahoituksen määrästä.

Muu hankkeen esivalmistelu, esimerkiksi kumppanien hankinta kustannetaan ryhmän hallintorahasta. Kansallisen verkostoyksikön yksi tehtävä on avustaa ryhmiä yhteistyökumppanien etsimisessä. Ennen kansainvälisen hankkeen aloittamista on varmistettava kaikkien osapuolten sitoutuminen hankkeeseen ja sen rahoitukseen.
Toimintalohkosta 2 rahoitettavissa hankkeissa on käytössä samat tukimuodot ja tukiprosentit kuin toimintalohkon 1 hankkeissa.

Hyödynsaajat:

Maaseudun asukkaat (yksittäiset henkilöt tai useampia henkilöitä yhdessä), paikalliset yhteisöt, yritykset ja säätiöt.

Tukimuodot

– Avustus

Laadulliset tavoitteet

Tavoitteena on kansainvälisten kontaktien lisääntyminen alueen pienyritys- ja muussa elinkeinotoiminnassa ja sitä kautta elinkeinotoiminnan edistäminen. Lisäksi tavoitteena on uusien taitojen ja tietojen hankkiminen sekä uusien markkina-alueiden löytäminen paikallisille tuotteille.

Esimerkkejä tuettavasta toiminnasta:

– paikallisten tuotteiden tai palvelujen yhteismarkkinointi
– vastavuoroinen uuden tieto-taidon ja/ tai osaamisen hankkiminen ja sen hyödyntäminen alueella
– toteutettavuusselvitykset

Seurattavat asiat:

Kansalliset ja kansainväliset yhteistyöhankkeet toteuttavat samoja tavoitteita kuin toimintalohko 1:n hankkeet. Seurattavat asiat ovat samoja kuin toimintalohkossa 1. Tämän lisäksi seurattavia asioita ovat:

- kansallisten yhteishankkeiden lukumäärä
- kansainvälisten yhteishankkeiden lukumäärä

Toimintalohkon 2 tavoitteet ja seurattavat asiat:

MÄÄRÄLLISET TAVOITTEET	
Toimintalohko 2:n määrälliset tavoitteet sisältyvät toimenpidekokonaisuuksien 1 ja 2 yhteisiin määrällisiin ja laadullisiin tavoitteisiin eli toimintalohkon 2 hankkeet toteuttavat toimintalohkon 1 kanssa samoja tavoitteita	
LISÄKSI SEURATAAN:	
Kansallisten yhteishankkeiden lukumäärä	
Kansainvälisten yhteishankkeiden lukumäärä	
LAADULLISET TAVOITTEET	Arviointia varten kerättävät seurantatiedot
Kansallisten kontaktien lisääntyminen pienyritys- ja muussa elinkeinotoiminnassa sekä sitä kautta elinkeinotoiminnan edistäminen	Yhteishankkeiden lukumäärä ja tyyppi, sanallinen kuvaus
Kansainvälisten kontaktien lisääntyminen pienyritys- ja muussa elinkeinotoiminnassa sekä sitä kautta elinkeinotoiminnan edistäminen	
Uusien taitojen ja tietojen hankkiminen yhteistoiminnan avulla	
Uusien markkina-alueiden löytäminen paikallisille tuotteille yhteistoiminnan avulla	

Lisäksi paikallisella toimintaryhmällä voi olla omaan kehittämissuunnitelmaansa liittyviä indikaattoreita. Seurantaindikaattoreita tarkennetaan LEADER+ -ohjelman täydennysosassa.

5.3 Toimintalohko 3) Verkostoituminen

Kansallisen verkostoyksikön tehtävänä on tiedonvälitys ja yhteydenpito kaikkien LEADER+ -ohjelman toteuttajatahojen sekä muiden asiasta kiinnostuneiden välillä. Verkostoyksikkö tiedottaa LEADER+ -ohjelmasta ja sen mahdollisuuksista ja etenemisestä ylläpitämiensä www -sivujen ja julkaisemansa lehden välityksellä. Lisäksi verkostoyksikkö järjestää LEADER+ -ohjelmaan liittyviä koulutustilaisuuksia aihealueista tai teemoista, joita paikalliset toimintaryhmät pitävät tarpeellisina, sekä ajankohtaisista, LEADER+ -ohjelman toimeenpanoon liittyvistä asioista.

Kansallinen verkostoyksikkö pitää säännöllisesti yhteyttä Euroopan LEADER -verkostoon. Se tiedottaa Suomen LEADER+ -ryhmille Euroopan LEADER -verkoston toiminnasta ja välittää kansainväliseen yhteistyöhön liittyviä kontaktipyyntöjä Suomen ja muiden EU -maiden paikallisten toimintaryhmien välillä. Kansallisen verkostoyksikön tehtävänä on myös kerätä ja toimittaa Euroopan LEADER -verkostolle pyydettäessä tietoja esim. Suomen LEADER+ -ryhmistä ja näiden hankkeista. Tiedot, jotka on tallennettu maa- ja metsätalousministeriön ylläpitämään hankerekisteriin (mm. rahoitus- ja indikaattoritiedot) sekä muut ohjelman hallinnointiin liittyvät tiedot toimittaa kuitenkin pääsääntöisesti maa- ja metsätalousministeriö.

Paikalliset toimintaryhmät osallistuvat aktiivisesti kansallisen verkostoyksikön toimintaan. Ryhmät voivat olla suoraan yhteydessä Euroopan laajuiseen verkostoyksikköön tai käyttää kansallista verkostoyksikköä apuna esimerkiksi kansainvälisten kumppanien etsinnässä. Lisäksi suositellaan myös ryhmien oma-aloitteista, keskinäistä verkostoitumista.

Toimintalohkoon 3 liittyvät tehtävät rahoitetaan vuosina 2000 - 2001 kansallisin varoin valtakunnallisena maaseudun kehittämishankkee-

na. Kansallisena verkostoyksikkönä toimiva Suomen Kylätoiminta ry SYTYn toimisto aloitti vuoden 2000 helmikuussa. Verkostoyksikkö palvelee kaikkia paikallisia toimintaryhmiä näiden rahoituslähteestä riippumatta. Yhteiselle verkostoyksikölle oli tarvetta jo ennen LEADER+ -ohjelman aloittamista, koska aiemmat LEADER- ja POMO -verkostoyksiköt olivat lopettelemassa toimintaansa, mutta samanaikaisesti Suomessa oli vanhojen LEADER- ja POMO -ryhmien lisäksi uusia toimintaansa aloittelevia paikallisia toimintaryhmiä.

Kaikille paikallisille toimintaryhmille tarkoitettu kansallinen verkostoyksikkö pyritään rahoittamaan kansallisin varoin koko ohjelmakauden 2000 - 2006 ajan. Jos tämä tavoite ei onnistu, perustetaan LEADER+ -ryhmille oma verkostoyksikkö. Rahoituslähteestä riippumatta kansallisesta verkostoyksiköstä järjestetään avoin tarjouskilpailu vuoden 2001 loppupuolella. Tarjouskilpailun perusteella valittu kansallinen verkostoyksikkö aloittaa toimintansa vuoden 2002 alussa.

Mikäli LEADER+ -ryhmille perustetaan oma verkostoyksikkö, on sen toimintaan varattu yhteensä 6 miljoonaa markkaa, josta 3 miljoonaa markkaa on EU:n ja 3 miljoonaa markkaa kansallista valtion rahoitusta. Rahoituslähteestä riippumatta kansallinen verkostoyksikkö turvaa LEADER+ -ryhmille tässä ohjelma-asiakirjassa esitetyt palvelut ja toteuttaa sille asetettuja tavoitteita.

Kansalliset tavoitteet ja seurattavat asiat:

KANSALLISET MÄÄRÄLLISET TAVOITTEET	kpl	KANSALLISET SEURANTAINDIKAATTORIT
hankkeen / ohjelman aikaiset työpaikat (henkilötyövuotta) joista naiset joista nuoret (alle 30 v)	10 5 1,5	hankkeen / ohjelman aikaiset työpaikat henkilötyövuosiksi muutettuna sekä niiden lukumäärä, joista naiset / nuoret (alle 30 v.)
Koulutukset, oppilastyöpäivää (7 tuntia) joista naiset joista nuoret (alle 30 v.)	450 225 45	Oppilastyöpäivää (7 tuntia), joista naiset / nuoret (alle 30 v.) Koulutukseen osallistuneiden henkilöiden lukumäärä, joista naiset / nuoret (alle 30 v.) Koulutustilaisuuksien lukumäärä
LEADER+ -aiheisten lehtien toimittaminen	20	Lehtien lukumäärä LEADER+ -ohjelmaa käsitelleiden sivujen lukumäärä
LEADER+ -ohjelmaa käsittelevät esitteet (Suomeksi, Ruotsiksi ja Englanniksi)	2 (6)	LEADER+ -ohjelmaa käsittelevien esitteiden lukumäärä (Suomeksi, Ruotsiksi ja Englanniksi) Lehden levikki
LISÄKSI SEURATAAN		
Kävijämäärä verkostoyksikön LEADER+ internetsivuilla		
Aktivointitilaisuuksiin osallistuneiden henkilöiden lukumäärä, joista naiset / nuoret (alle 30 v.)		

KANSALLISET LAADULLISET TAVOITTEET	Kansallisesti arviointia varten kerättävät seurantatiedot
Verkostoyksikön palvelut vastaavat paikallisten toimintaryhmien ja muiden sidosryhmien tarpeita. Verkostoyksikkö auttaa tarvittaessa paikallisia toimintaryhmiä kansallisten ja kansainvälisten yhteistyökumppanien hankkimisessa	Koulutuksiin osallistuneet täyttävät arviointilomakkeen koulutuksen toteuttamisesta ja sisällön laadusta Paikallisille toimintaryhmille tehdään vuosittain kysely siitä, miten verkostoyksikön toiminta eri palvelujen osalta vastaa ryhmien tarpeita Verkostoyksikön yhteistyökumppaneiden hankinnan myötävaikutuksella syntyneiden alueiden välisten ja kansainvälisten yhteishankkeiden lukumäärä

5.4 Tekninen apu

Tekniseen apuun on varattu 3 prosenttia LEADER+ -ohjelman julkisista varoista. Teknisestä avusta rahoitetaan ohjelman hallinnosta, seurannasta ja arvioinnista aiheutuvat kustannukset keskus- ja aluehallinnon tasolla. Rahoitussuunnitelman mukaan tekniseen apuun on käytettävissä yhteensä 9,88 mmk EU:n ja 9,88 mmk kansallista valtion rahoitusta eli yhteensä 19,76 miljoonaa markkaa vuosille 2000 - 2006.

Tekninen apu käytetään pääasiassa LEADER+ -ohjelman väli- ja jälkiarviointiin sekä paikallisille toimintaryhmille ja hanketoteuttajille suunnatun mm. hankkeiden hyväksyttäviä kustannuksia ja kirjanpitoa koskevan koulutuksen järjestämiseen ja muihin koulutukseen liittyviin kustannuksiin eri TE -keskusten alueilla.

Ohjelman toimeenpanoa voidaan vahvistaa myös kaikille ryhmille ja hankkeille yhteisten kirjanpito- ja seurantajärjestelmien luomisella. Lisäksi rahoitetaan seurantajärjestelmien kehittämiseen ja ylläpitoon liittyviä ostopalveluja. Teknisestä avusta voidaan rahoittaa myös tiedottamista esimerkiksi väli- ja jälkiarviointien tarjouskilpailujen avaamisen yhteydessä.

Alueellisen koulutuksen järjestämistä varten varattu tekninen apu jaetaan TE -keskusten maaseutuosastoille, jotka tekevät päätökset varojen käytöstä. Muut päätökset teknisen avun käytöstä tehdään maa- ja metsätalousministeriössä.

LEADER+ -ohjelmassa ei käytetä teknistä apua hallinnollisiin kustannuksiin. Tarvittaessa osa tekniseen apuun varatuista varoista voidaan siirtää toimintalohkoon 1.

5.5 Tukitasot

Maksimitukitasot noudattavat samaa linjaa kuin tavoite 1 -ohjelmassa ja alueellisessa maaseudun kehittämisohjelmassa. Lisäksi tukitasoon vaikuttaa yrityshankkeissa ao. valtiontukialue. Tukiprosentit ovat samat toimintalohkoissa 1 ja 2. Keskimäärin 50 % avustuksesta koostuu Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahaston rahoituksesta ja 50 % kansallisesta rahoituksesta, johon sisältyy myös kuntien rahoitusosuus.

Hankkeiden maksimitukitasot:

Tekninen apu ja LEADER -ryhmien hallintoraha	enintään	100 %
Koulutushankkeet	enintään	90 %
Kehittämishankkeet	enintään	90 %
Kehittämishankkeisiin sisältyvät investoinnit	enintään	75 %
Maatilakytkentäiset yritysinvestoinnit	enintään	50 %
Muut yritysinvestoinnit		
– tavoite 1 -alueella	enintään	40 %
– tavoite 1 -alueen ulkopuolella	enintään	30 %
Yritysten kehittämistuki (de minimis) yrityksen toimintaedellytyksien selvittämiseen	enintään	90 %
Yritysten kehittämistuki (de minimis)	enintään	75 %
Käynnistystuki yritystoiminnan aloittamiseen/laajentamiseen yhteydessä vieraiden työntekijöiden palkkaukseen	enintään	45 %
Hankkeiden toteutettavuusselvitykset		
• kun toteuttajana julkisyhteisö	enintään	100 %
• muu toteuttaja	enintään	80 %

Edellä esitetyt prosentit ovat enimmäistukitasoja, eikä niitä siten ole tarkoitus käyttää hankkeiden pääsääntöisinä tukitasoina.

Vähämerkityksinen tuki (de minimis) ja sovellettavat valtiontukijärjestelmät

Maa- ja metsätalousministeriö vastaa siitä, että maataloussektorin valtiontukia koskevia yhteisön suuntaviivoja (2000/C 28/2) noudatetaan niiden tuotteiden osalta, jotka kuuluvat perustamissopimuksen liitteeseen I. Muun tuen osalta maa- ja metsätalousministeriö vastaa siitä, että noudatetaan niitä sääntöjä, jotka on annettu komission asetuksessa (EY) N:o 68/2001 12.1.2001 perustamissopimuksen artiklojen 87 ja 88 soveltamisesta koulutustuen osalta, komission asetuksessa EY) N:o 69/2001 12.1.2001 perustamissopimuksen artiklojen 87 ja 88 sovel-

tamisesta de minimis -tuen osalta ja komission asetuksessa EY N:o 70/2001 12.1.2001 perustamissopimuksen artiklojen 87 ja 88 soveltamisesta pienten ja keskisuurten yritysten valtion avun osalta.

Maatilakytkentäisten yritysten investointituen tukitaso on sama koko tavoite 1 -alueella. Tavoite 1-alueen ulkopuolella tuki porrastetaan niin, että harvaan asutun ja ydinmaaseudun kunnissa tukitaso on korkeampi ja kaupunkien läheisellä maaseudulla ja kaupunkimaisissa kunnissa alhaisempi.

Muiden yritysten investointituki porrastetaan tavoite 1-alueilla kansallisten tukialueiden mukaan, jolloin tuki on korkein Itä-Suomen tavoite 1-alueella (kansallinen tukialue 1) ja toiseksi korkein Pohjois-Suomen tavoite 1-alueella (kansallinen tukialue 2). Tavoite 1-alueen ulkopuolella kansallisilla tukialueilla 2 ja 3 tukitaso on korkeampi harvaan asutun ja ydinmaaseudun kunnissa ja vastaavasti alhaisempi kaupungeissa ja kaupunkien läheisellä maaseudulla. Alhaisin tukitaso on kansallisten tukialueitten ulkopuolella.

Muita komission hyväksymiä valtiontukijärjestelmiä voidaan lisätä tähän muuttamalla ohjelma-asiakirjaa komission päätöksellä. Kaikki maatalouteen liittyvät tuet tai mitkä tahansa uudet tai muutetut yrityksiä koskevat valtiontukijärjestelmät notifioidaan komissiolle perustamissopimuksen artiklojen 87 ja 88 mukaisesti.

5.6 Rahoitettavien hankkeiden valinta

Rahoitettavien hankkeiden valinnassa yleisperiaatteena on, että ainoastaan ruohonjuuritasolta tulevat, paikallislähtöiset hankkeet rahoitetaan LEADER+ -ohjelmasta. Hankkeiden on oltava pilottiluonteisia, toisin sanoen niiden pitää sisältää kokeilevaa toimintaa, joka on jollain tavalla uutta paikallisen toimintaryhmän toiminta-alueella. Rahoitettavissa hankkeissa joko kokeillaan uudenlaista toimintaa tai uusia menetelmiä tai hankkeen toteuttajina ovat sellaiset tahot, jotka eivät ole aikaisemmin tehneet yhteistyötä. Hankkeiden on täydennettävä muita maaseudun kehittämisohjelmia. LEADER+ -ohjelmasta ei voi rahoittaa sellaisia hankkeita, jotka saavat rahoitusta jostain muusta ohjelmasta. Aikaisemmin tapahtuneen toiminnan jatkorahoitus LEADER+ -ohjelmasta ei myöskään ole mahdollista. Rahoitettavien hankkeiden on tuotava lisäarvoa maaseudulle, esimerkiksi lisättävä asukkaiden hyvinvointia. Hankkeiden on oltava siirrettäviä, toisin sanoen niiden ideoita ja toimintatapoja voidaan hyödyntää myös muilla maaseutualueilla. Siirrettävyyttä edistää hankkeista ja niiden toteuttamisesta tiedottaminen.

Rahoitettavien hankkeiden on toteutettava taloudellisen kestävyyden periaatteita. Paikallisen toimintaryhmän tehtävä on osaltaan varmistaa, että rahoitettava hanke on taloudellisesti toteuttamiskelpoinen. Jotta hanke on elinkelpoinen, sen pitää pystyä jatkamaan toimintaansa ilman tukea sen jälkeen kun hanke on päättynyt. Paikallisen toimintaryhmän kannattaa pyrkiä tähän tavoitteeseen kaikkien rahoittamiensa hankkeiden valinnassa. Hankkeen työllisyysvaikutukset ovat tärkeä kriteeri. LEADER+ -ohjelman tavoitteena on parantaa maaseudun elinkeinomahdollisuuksia, joten etusijalla ovat toimenpiteet, joilla on positiivista vaikutusta työllisyyteen myös pitkällä aikavälillä.

Kestävä kehitys on yksi LEADER+ -ohjelman painopisteistä. Suositaan hankkeita, joilla on positiivisia ympäristövaikutuksia. Toimintaa, jolla on selkeästi negatiivisia ympäristövaikutuksia, ei rahoiteta.

6 Rahoitussuunnitelma

LEADER+ -ohjelman julkinen rahoitus ohjelmakaudella 2000 - 2006 on yhteensä 658,79 miljoonaa markkaa (110,80 miljoonaa euroa). Julkisesta rahoituksesta 50 prosenttia tulee Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahaston ohjausosastosta (EMOTR-O). EU -rahoituksen osuus on siten 329,39 miljoonaa markkaa. Myös kansallisen julkisen rahoituksen osuus on 329,39 miljoonaa markkaa. Koko julkisesta rahoituksesta noin 20 prosenttia arvioidaan saatavan LEADER -ryhmien toiminta-alueiden kunnilta. Paikallisten toimintaryhmien edellytetään saavan kuntien rahoitusosuus käyttöönsä siten, että ne voivat itsenäisesti päättää varojen kohdentamisesta. Tämä varmistaa ryhmien autonomian.

Yksityisen rahoituksen osuudeksi koko ohjelmakauden rahoituksesta arvioidaan 35 prosenttia. Tällöin LEADER+ -ohjelman kokonaisrahoitus on yhteensä 1013,52 miljoonaa markkaa, josta yksityisen rahoituksen osuus on 354,73 miljoonaa markkaa. Osan yksityisestä rahoituksesta voi korvata talkootyöllä tai muilla luontaissuorituksilla komission ohjeiden mukaisesti. Talkootyötä osana yksityistä rahoitusta voi käyttää ainoastaan kehittämishankkeissa, joissa hakijana on voittoa tavoittelematon yhteisö. Talkootyötä voidaan käyttää pääasiassa kylähankkeissa.

Suomen LEADER+ -ohjelmassa ei ole erillisiä rahoituskiintiöitä tavoite 1 -alueille, tavoite 2 -alueille tai näiden ulkopuolisille alueilla. Ohjelmaan hakeneista paikallisista toimintaryhmistä suurin piirtein kolmasosa sijaitsee tavoite 1 -alueilla, kolmasosa tavoite 2 -alueilla ja kolmasosa näiden ulkopuolisilla alueilla.

Seuraavalla sivulla esitetään LEADER+ -ohjelman toimintalohko- ja vuosikohtaiset rahoitussuunnitelma euroina.

LEADER+ -Ohjelma vuosille 2001-2006

Kokonaisrahoitustaulukko meuroa 5,94573

	Kokonaisrahoitus		Julkinen rahoitus		Yksityinen rahoitus
		Julkinen rahoitus yhteensä	EU:n rahoitus	Kansallinen rahoitus	
2001					
Toimintalohko 1	23,420	15,090	7,545	7,545	8,330
Toimintalohko 2	2,223	1,400	0,700	0,700	0,823
Toimintalohko 3	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Tekninen tuki	0,510	0,510	0,255	0,255	0,000
Yhteensä	26,153	17,000	8,500	8,500	9,153
2002					
Toimintalohko 1	21,393	13,718	6,859	6,859	7,675
Toimintalohko 2	2,541	1,600	0,800	0,800	0,941
Toimintalohko 3	0,202	0,202	0,101	0,101	0,000
Tekninen tuki	0,480	0,480	0,240	0,240	0,000
Yhteensä	24,616	16,000	8,000	8,000	8,616
2003					
Toimintalohko 1	24,123	15,482	7,741	7,741	8,641
Toimintalohko 2	3,128	1,970	0,985	0,985	1,158
Toimintalohko 3	0,202	0,202	0,101	0,101	0,000
Tekninen tuki	0,546	0,546	0,273	0,273	0,000
Yhteensä	27,999	18,200	9,100	9,100	9,799
2004					
Toimintalohko 1	24,403	15,656	7,828	7,828	8,747
Toimintalohko 2	3,159	1,990	0,995	0,995	1,169
Toimintalohko 3	0,202	0,202	0,101	0,101	0,000
Tekninen tuki	0,552	0,552	0,276	0,276	0,000
Yhteensä	28,316	18,400	9,200	9,200	9,916
2005					
Toimintalohko 1	27,060	17,372	8,686	8,686	9,688
Toimintalohko 2	3,207	2,020	1,010	1,010	1,187
Toimintalohko 3	0,202	0,202	0,101	0,101	0,000
Tekninen tuki	0,606	0,606	0,303	0,303	0,000
Yhteensä	31,075	20,200	10,100	10,100	10,875
2006					
Toimintalohko 1	28,134	18,068	9,034	9,034	10,066
Toimintalohko 2	3,336	2,100	1,050	1,050	1,236
Toimintalohko 3	0,202	0,202	0,101	0,101	0,000
Tekninen tuki	0,630	0,630	0,315	0,315	0,000
Yhteensä	32,302	21,000	10,500	10,500	11,302
Yhteensä					
Toimintalohko 1	148,533	95,386	47,693	47,693	53,147
Toimintalohko 2	17,594	11,080	5,540	5,540	6,514
Toimintalohko 3	1,010	1,010	0,505	0,505	0,000
Tekninen tuki	3,324	3,324	1,662	1,662	0,000
Yhteensä	170,461	110,800	55,400	55,400	59,661

Toimintalohko 3: Verkostoituminen on otettu mukaan rahoitustaulukkoon siltä varalta, että se otetaan käyttöön myöhemmin ohjelmakaudella. Jos varausta ei käytetä, siirretään toimintalohko 3:een tarkoitettu rahoitus toimintalohkoon 1.

Euroopan unionin osarahoitus on 50 % julkisesta rahoituksesta.

7 Paikallisten toimintaryhmien valinta

7.1 Kelpoisuusedellytykset ja valintakriteerit

LEADER+ -ohjelmaan valittavien paikallisten toimintaryhmien tulee täyttää ohjelman ja toimintatavan yleiset kelpoisuusedellytykset, jotka ovat seuraavat:

- Maaseutualue
- Alueen toimivuus ja koko
- Paikallinen toimintaryhmä
- Kumppanuus
- Kolmikantaperiaate/ laajapohjaisuus
- Kehittämissuunnitelman strategian yhtenäisyys
- Kehittämissuunnitelman kytkentä yhteen tai kahteen teemaan.

Yleisten kelpoisuusedellytysten lisäksi ryhmän kehittämissuunnitelmaa arvioitaessa käytetään kriteereinä sen toteuttamiskelpoisuutta ja talousarvion realistisuutta sekä seuraavien periaatteiden toteutumista:

- Pilottiluonteisuus
- Siirrettävyys
- Täydentävyys
- Kestävä kehitys
- Tasa-arvo
- Taloudellinen ja muu toteuttamiskelpoisuus
- Elinkeinollisuus
- Verkostoituminen.

Paikallisten toimintaryhmien valinnasta päätettäessä arvioidaan yllä mainittujen seikkojen toteutumista kehittämissuunnitelmassa. Mikäli kahden tai useamman ryhmän välillä on tasaväkinen tilanne, eikä niitä kaikkia voida valita, otetaan huomioon lisäksi alueen bruttokansantuote ja toimintaryhmien alueiden epäyhtenäisyys EU -ohjelma-alueiden suhteen siten, että kyseessä olevan alueen alhainen bruttokansantuote ja ryhmän toiminta-alueen ulottuminen yli hallinnollisten tai EU -ohjelmien rajojen parantaa ryhmän mahdollisuuksia tulla valituksi LEADER+ -ohjelmaan.

Seuraavassa on selvitetty ylläluetelttujen kelpoisuusedellytysten ja valintakriteerien sisältöä tarkemmin:

Maaseutualue

LEADER+ -ohjelma on tarkoitettu maaseudun kehittämiseen ja sen elinkeinomahdollisuuksien parantamiseen, joten ohjelman hyödyn on kohdistuttava maaseutualueille eikä kaupunkialueille. Paikallisen toimintaryhmän alueen asukaslukua määritettäessä alle 15.000 asukkaan kunnat lasketaan pääsääntöisesti maaseutualueeksi. Kunnista, joiden asukasluku on 15.000 ja 20.000 asukkaan välillä, voidaan paikallisen toimintaryhmän harkinnan mukaan jättää keskusta-alue pois ryhmän toiminta-alueen asukasluvun määrittelyssä. Yli 20.000 asukkaan kunnissa keskustan kaava-alueet jätetään aina asukaslukumäärityksen ulkopuolelle. Myöskään ohjelmasta rahoitettavia hankkeita ei voida toteuttaa keskustojen kaava-alueilla. Jos jokin kunta kuitenkin haluaa osallistua ryhmän kuntarahan maksuosuuteen koko asukaslukunsa mukaisella osuudella, on tämä mahdollista. Ryhmän toiminta-alueen asukaslukua käytetään yhtenä kriteerinä rahoituskehyksen määrittelyn yhteydessä.

LEADER+ -ohjelman avulla toteutettavien hankkeiden hyöty kohdistuu maaseutualueille. Ohjelmasta rahoitettavien hankkeiden pääasiasiallinen hyöty ei saa kohdistua kaupunkimaisille alueille. Maaseudun ja kaupunkien vuorovaikutukseen liittyvät yhteishankkeet hyödyttävät sekä maaseutua että kaupunkia, mutta kaupunkialueen on osallistuttava vuorovaikutushankkeeseen muulla kuin LEADER+ -rahoituksella.

Kaikki maaseutualueet ovat hakutilanteessa tasa-arvoisia. Millekään alueelle ei ole annettu valinnassa omaa kiintiötä tai mitään tiettyä aluetta ei valinnassa painoteta – ei esim. tavoite 1 – tai sen ulkopuolista aluetta. Mikään alue ei voi kuulua useampaan kuin yhteen paikalliseen toimintaryhmään.

Alueen toimivuus ja koko

Ryhmän toiminta-alueen koko ei saa olla liian suuri, jotta paikallislähtöisyys toteutuu eli alueen asukkaiden tarpeet ja ideat voidaan ottaa huomioon. Toisaalta alueen koko ei myöskään saa olla niin pieni, että se rajoittaa hankkeiden määrää tai laatua tai että huomattava osa ryhmän varoista kuluu hallinnointiin.

Toiminta-alueen asukasluku voi vaihdella 10.000 - 100.000 asukkaan välillä, kuitenkin asukastiheys ja paikalliset olosuhteet, mm. erilaiset ryhmän toimintaedellytykset huomioon ottaen. Ryhmän toiminta-alueen ei tarvitse olla sidoksissa kansallisiin maakunta- tai muihin aluerajoihin. Ensisijaista on, että alue on tavoitteiltaan ja kehittämistarpeiltaan yhtenäinen ja että alueen muodostamisesta ollaan yhtä mieltä siten, että kehittämistyön edellyttämälle yhteistyölle on hyvät lähtökohdat.

Paikallinen toimintaryhmä

LEADER+ -ohjelman toteuttajia ovat paikalliset toimintaryhmät. Paikallinen toimintaryhmä järjestäytyy yksityisoikeudelliseksi organisaatioksi, esimerkiksi yhdistykseksi tai osuuskunnaksi, siten että se jäsenistöltään edustaa aluetta hyvin. Paikallinen toimintaryhmä koostuu mahdollisimman laajapohjaisesti alueen eri toimijoista (yksittäiset asukkaat, alueen yhteisöt, yritykset ja järjestöt sekä paikalliset viranomaiset) ja sen on toimittava aidosti yhteistyössä. Paikallisen toimintaryhmän tehtävä on laatia yhteistyössä alueelleen kehittämissuunnitelma ja toteuttaa se. Siten ryhmältä edellytetään kykyä ja sitoutuneisuutta kehittämistyöhön.

Ryhmän tehtävänä on avustaa hakijoita ja hankkeiden toteuttajia hankkeiden valmistelussa ja toteuttamisessa sekä suhteessa viranomaisiin. Ryhmän on hankittava riittävät valmiudet näihin tehtäviin. Vastuunjaon ryhmän sisällä on oltava avointa ja selkeää. Yhdistyksen/osuuskunnan säännöissä sekä sisäisissä menettelytapaohjeissa on myös varmistettava että toiminta- ja päätöksentekojärjestelmät ovat tehokkaat.

Kumppanuus

Kumppanuus tarkoittaa laaja-alaista ja tasa-arvoista yhteistyötä paikallisen toimintaryhmän kokoonpanossa ja toiminnassa. Paikallisen toimintaryhmän toiminta on avointa kaikille eli kaikki maaseudun kehittämisestä kiinnostuneet henkilöt ja paikalliset organisaatiot voivat siihen osallistua. Tarkoitus on, että mukana ovat mahdollisimman monet eri alat ja organisaatiot. Myös ryhmän ulkopuolisen yhteistyön pitäisi olla laaja-alaista (esim. alueviranomaiset, maakunnan yhteistyöryhmän maaseutujaosto, Carrefour -toimistot, muut kehittäjät).

Kolmikantaperiaate/ laajapohjaisuus

Kolmikantaperiaate koskee paikallisen toimintaryhmän hallituksen kokoonpanoa. Hallituksen tulee koostua mahdollisimman tasapuolisesti yksittäisten maaseudun asukkaiden, paikallisten yhdistysten ja yritysten edustajista sekä paikallisesta julkisesta hallinnosta. Tällä varmistetaan LEADER+ -ohjelman edellyttämä avoimuus ja tasapuolisuus päätöksentekoon osallistumisessa sekä uusien ihmisten mukaan saaminen paikalliseen kehittämistyöhön. Kolmikantaperiaatteen toteutuminen varmistaa myös paikallisen toimintaryhmän toimintamahdollisuudet pitkällä aikavälillä. Edellisen ohjelmakauden kokemusten perusteella on todettu, että ryhmän on saatava laajaa tukea alueensa eri toimijoilta, yhdistyksiltä, julkisilta yhteisöiltä ja yksittäisiltä henkilöiltä, jotta se onnistuisi sille asetetuissa tehtävissä Suomen harvaanasutuissa olosuhteissa.

Toimintaryhmätyö ei saa olla sisäpiiritoimintaa, vaan mahdollisimman laajapohjaista yhteistyötä. Ryhmällä ja sen hallituksella on oltava alueen asukkaiden luottamus. Näin varmistetaan pitkäjänteisen työn onnistuminen.

Hallituksen jäsenistä paikallisen julkisen tahon edustajia ovat kunnanvaltuutetut, kunnanhallituksen jäsenet, kunnanjohtaja, kunnansihteeri, elinkeinoasiamies, maaseutusihteeri, kunnaninsinööri ja sellaisten oppilaitosten johtajat, jotka ovat mahdollisia tuen hakijoita. Kunnan edustajiksi katsotaan lisäksi sellaisten lautakuntien tai kunnan asettamien toimikuntien puheenjohtajat, joiden tehtäväkenttään kuuluvat maaseudun kehittämisasiat.

Yhdistysten ja yrittäjien edustajia ovat organisaatioissa päättävässä asemassa olevat henkilöt, kuten rekisteröityjen tai rekisteröimättömien kyläyhdistysten tai kylätoimikuntien hallitusten puheenjohtajat ja jäsenet tai näiden johtavassa asemassa olevat työntekijät. Tähän ryhmittymään kuuluvat myös esimerkiksi alueen maaseutumatkailuyrittäjien edustajat tai 4H -yhdistyksen edustajat. Koska LEADER+ -ohjelman tarkoituksena on paikallisten toimijoiden mukaan saaminen, tulisi edustettavien organisaatioiden olla paikallistasolta.

Koska hallituksen laajapohjaisuus sekä paikallisten ja uusien toimijoiden mukaan saaminen on ohjelman periaatteiden mukaista, pitäisi hallituksen jäsenistä noin kolmanneksen olla yksittäisiä maaseudun asukkaita. Yksittäiset maaseudun asukkaat eivät edusta työnsä tai muun asemansa vuoksi paikallista julkista tahoa tai sellaisia yhdistyksiä ja yrittäjäryhmiä, joiden intresseihin kuuluvat paikallisen toimintaryhmän toimialaan kuuluvat asiat. Yksittäisten asukkaiden kiintiöön kuuluvat hallituksen jäsenet eivät siis ole kunnan tai muiden paikallisten yhteisöjen esim. yhdistyksen sellaisia päättävissä elimissä olevia henkilöitä, joilla on LEADER -toiminnassa mahdollinen edunsaajan rooli tai jotka toimivat toimintaryhmän toimialaa läheisillä aloilla.

Naisille tai nuorille ei ole asetettu erillisiä kiintiöitä LEADER+ -ryhmien hallituksissa. LEADER II -ohjelmasta saadut kokemukset ovat osoittaneet, että erityisesti naiset ovat osallistuneet paikallisten toimintaryhmien toimintaan ja siten naisten riittävän suuri osuus toteutuu ilman erityisiä toimenpiteitä. Naisten osuutta hallitusten jäsenissä kuitenkin seurataan koko ohjelmakauden ajan.

Nuorten osallistuminen on ollut melko vähäistä ja nuoria on ollut vaikea saada innostumaan LEADER -toiminnasta. Nuorten poismuutto maaseudulta on suuri ongelma, joten monet paikalliset toimintaryhmät ovat ottaneet nuoret erityiseksi kohderyhmäkseen. Nuorten osuudelle ryhmien hallituksissa ei ole syytä asettaa kiintiöitä, mutta nuorten osuutta seurataan koko ohjelmakauden ajan.

Kehittämissuunnitelman strategian yhtenäisyys

Kehittämissuunnitelmassa analysoidaan toiminta-alueen vahvuudet ja ongelmat, laaditaan kehittämistavoitteet ja esitetään toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi. Kehittämissuunnitelma laaditaan vuorovaikutuksessa eri toimijoiden, alojen ja hankkeiden kesken. Kehittämisstrategian pitää olla yhtenäinen ja toiminta-alueen erityispiirteisiin soveltuva ja niitä vahvistava. Yhtenäisyys tarkoittaa sitä, että esitetyt vahvuudet, ongelmat, tavoitteet ja toimenpiteet ovat yhteydessä toisiinsa, mikä varmistaa kehittämissuunnitelman ohjelmallisen luonteen. Kehittämissuunnitelmalla on selvä “punainen lanka”.

Kytkentä teemaan

Jokaisen kehittämissuunnitelman strategia- ja toimenpideosuuden tulee liittyä yhteen tai kahteen seuraavista keskenään samanarvoisista EU:n ja Suomen teemavaihtoehdoista:

1. Uuden tieto-taidon ja teknologian hyväksikäyttö alueen tuotteiden ja palveluiden kilpailukyvyn lisäämiseksi

2. Maaseutualueiden asukkaiden elämänlaadun parantaminen

3. Paikallisten tuotteiden jatkojalostus; erityisesti edistämällä yhteisin toimenpitein pienten tuottajien tuotteiden markkinointia

4. Luonnon- ja kulttuuristen voimavarojen hyödyntäminen, esimerkiksi NATURA 2000 -alueiden tarjoamat mahdollisuudet

5. Maaseudulta kaupunkeihin suuntautuvan muuttoliikkeen hidastaminen ja maaseudulle suuntautuvan muuttoliikkeen edistäminen

6. Maaseudun ja kaupunkien vuorovaikutuksen lisääminen

Valittu teema on kehittämissuunnitelman johtoajatus tai "punainen lanka", johon tavoitteet, strategia ja suunnitellut toimenpiteet liittyvät. Teema valitaan niin, että se on käyttökelpoinen koko ohjelmakauden ajan eli vuoden 2006 loppuun.

Kunkin paikallisen toimintaryhmän kehittämissuunnitelman strategia ja toimenpiteet on rakennettu pääsääntöisesti yhden yllämainitun teeman ympärille. Jos kehittämissuunnitelman strategiaan sisällytetään kaksi teemaa, se ei saa vähentää kehittämissuunnitelman yhtenäisyyttä. Oleellista on, että kehittämissuunnitelma on selvästi ohjelmallinen; ei vain kokoelma hankkeita tai ryhmä eri alojen tai sektoreiden toimenpiteitä.

Pilottiluonteisuus

Paikallisen toimintaryhmän kehittämissuunnitelmassa ja hankkeissa kehitetään ja kokeillaan uudenlaista toimintaa tai uusia toimintatapoja, esimerkiksi uudentyyppistä yhteistyötä. Toiminnan ei tarvitse välttämättä olla täysin ennen kokeilematonta, vaan se voi olla uutta ryhmän toiminta-alueella. Pilottiluonteisuudeksi ei kuitenkaan katsota pelkkää paikallisiin toimintaryhmiin perustuvaa kehittämistyötä, vaan kehittämissuunnitelmalta ja sen hankkeilta odotetaan muullakin tavalla uudenlaista toimintaa.

Siirrettävyys

LEADER+ -ohjelma rahoittaa hankkeita, joita voidaan hyödyntää myös muiden maaseutualueiden kehittämisessä. Siirrettävyyttä edistää avoimuus ja tiedottaminen rahoitusta saavista hankkeista. Ryhmä on velvollinen kertomaan muille toimintansa tuloksista. Näin ryhmän kehittämiä hyviä menetelmiä tai toimenpiteitä voidaan soveltaa myös muilla maaseutualueilla. Samalla tieto toimintaryhmän työstä ja sen uskottavuus lisääntyy. Myös verkostoyksikön tehtävänä on edistää siirrettävyyttä.

Täydentävyys

Täydentävyys on oleellinen osa LEADER -ohjelmaa. LEADER II -ohjelma täydensi tavoite 5b- ja 6 -ohjelmia. LEADER+ -ohjelma sen sijaan täydentää kaikkia muita samalla alueella toimeenpantavia maaseudun kehittämisohjelmia olivat nämä sitten EU -osarahoitteisia tai kansallisesti rahoitettavia. LEADER+ -ohjelmasta rahoitettavat hankkeet ovat erilaisia kuin muista ohjelmista samalla alueella rahoitettavat hankkeet. Hyvä yhteistyö alueen muiden kehittäjätahojen kanssa on oleellista täydentävyyden syventämiseksi ja päällekkäisyyksien poistamiseksi.

LEADER+ täydentää muita EU -ohjelmia mm. rahoittamalla paikallislähtöisiä ja pääasiassa melko pieniä hankkeita, joilla kehittämistyöhön saadaan uusia toimijoita. LEADER+ -ohjelman avulla kootaan paikalliset voimavarat toimimaan yhdessä ja siten kehittämään uusia ideoita ja toimintatapoja.

Kestävä kehitys

Paikallisen toimintaryhmän tulee noudattaa kestävän kehityksen periaatteita kaikessa toiminnassa sekä ympäristöllisessä, taloudellisessa, sosiaalisessa että kulttuurisessa merkityksessä. Ke-

hittämissuunnitelma ei esimerkiksi saa sisältää sellaista toimintaa, josta on selvää haittaa ympäristölle, vaan suositaan ympäristön parantamiseen pyrkiviä toimenpiteitä.

Kestävä kehitys edellyttää yhteiskunnan, yhteisöjen ja ihmisten kykyä vastuunkantamiseen ja huolehtimiseen luonnosta ja ihmisistä. Kestävän kehityksen perusehtoja ovat luonnonarvojen, luonnon tuottokyvyn, biologisen monimuotoisuuden ja ekosysteemien toimivuuden säilyttäminen, ihmisten taloudellisen ja aineellisen toiminnan sopeuttaminen luonnon kestokykyyn sekä hyvinvoinnin edellytysten säilyminen sukupolvelta toiselle.

Ekologinen kestävyys: Kehittämistoiminnan tulee perustua luonnonvarojen kestävään käyttöön ja hoitoon eli uusiutumattomia luonnonvaroja käytetään säästeliäästi ja korvataan uusiutuvilla aina kun se on mahdollista. Uusiutuvia luonnonvaroja on käytettävä niiden tuottokyvyn rajoissa. Luonnonvarojen käytössä on huomioitava tulevienkin sukupolvien tarpeet. Toiminta ei saa vaarantaa ekosysteemien, kasvi- ja eläinlajien sekä niiden sisältämien perintötekijöiden monimuotoisuutta. Ympäristön tilan parantamiseen pyrkiviä toimenpiteitä sekä jo rakennettujen tilojen hyödyntämistä suositaan.

Taloudellinen kestävyys: Kehittämissuunnitelman synnyttämä taloudellinen toiminta on sisällöltään ja laadultaan tasapainoista eikä se saa perustua pitkällä aikavälillä varantojen hävittämiseen tai velkaantumiseen. Investoinnit paikallisten uusiutuvien raaka-aineiden käyttöön tai inhimilliseen pääomaan perustuvat selvimmin kestävään kehitykseen. Maaseudun tuotanto- ja palvelurakenteen monipuolistaminen, paikallisten palvelujen kehittäminen ja paikallisen jalostusasteen nostaminen edistävät kestävää kehitystä.

Sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys: Sosiaalista ja kulttuurista kestävyyttä kehittämissuunnitelmat tukevat, jos ne pyrkivät alueiden ja väestöryhmien väliseen yhdenvertaisuuteen, sukupuolten väliseen tasa-arvoon, työttömyyden vähentämiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen. Maaseudun ja kaupunkien vuorovaikutusta edistetään etenkin maassamuuton hillitsemiseksi ja sen seurauksien ehkäisemiseksi.

Toimintaryhmät seuraavat, että hanketoteuttajat toimivat kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti.

Tasa-arvo

Paikallisen toimintaryhmän on edistettävä kehittämissuunnitelmallaan alueensa eri toimijoiden tasa-arvoa niin taloudellisessa kuin sosiaalisessa toiminnassa. Toimenpiteet toteuttavat myös vaatimusta naisten ja miesten välisistä yhtäläisistä mahdollisuuksista työelämässä. Koska naisten ja nuorten merkitys maaseudun elinvoimaisuuden säilyttämisessä on merkittävä, painotetaan kehittämissuunnitelmassa erityisesti naisten ja nuorten työllistymis- ja muita toimintamahdollisuuksia edistäviä toimenpiteitä.

Taloudellinen ja muu toteuttamiskelpoisuus

Ryhmien kehittämissuunnitelmien on oltava realistisia sekä suhteessa käytettävissä oleviin resursseihin että toiminta-alueen olosuhteisiin. Yksityistä rahaa on saatava riittävästi kehittämissuunnitelman toteuttamiseen. Vain osan yksityisestä rahasta voi korvata talkootyöllä tai muilla luontaissuorituksilla. Ilman todellista rahallista panostusta hankkeille tulee likviditeettiongelmia, jolloin niiden toteutuminen - ja sitä kautta koko kehittämissuunnitelman toteutuminen - vaarantuvat. Hankkeen toteuttajan rahallinen panostus osoittaa myös toteuttajan sitoutumista hankkeeseen.

Toteuttamiskelpoisuuteen vaikuttaa myös paikallisen toimintaryhmän kyky, taito ja motivaatio toteuttaa laatimansa kehittämissuunnitelma. Yksi LEADER+ -ohjelman tavoitteista on maaseudun elinkeinomahdollisuuksien parantami-

nen. Työllisyysvaikutus lyhyellä ja pitkällä aikavälillä on oleellinen asia arvioitaessa kehittämissuunnitelmaa.

Elinkeinollisuus

LEADER+ -ohjelmasta tuetaan erityisesti sellaisia toimenpiteitä, joilla on elinkeinollisuutta edistävä vaikutus. Tällä tarkoitetaan työllisyysmahdollisuuksien paranemista ja elinkeinotoiminnan monipuolistumista paikallisen toimintaryhmän alueella. Jotta maaseutu pysyisi asuttuna, on välttämätöntä, että alueen asukkaat voivat saada alueelta toimeentulonsa.

Verkostoituminen

Verkostoituminen tarkoittaa saman tai eri alojen toimenpiteiden, yritysten tms. yhteistyötä yhteisen päämäärän saavuttamiseksi. Verkostoitumisessa oleellista on tiedonvälitys ja siihen liittyvä avoimuus. Näin tieto ja kokemus lisääntyvät ja helpottavat paikallisten toimintaryhmien työtä.

Verkostoituminen on tärkeä osa LEADER+ -ohjelman toimeenpanoa. Sen vuoksi paikallisten toimintaryhmien epävirallinen verkostoituminen sekä yhteistyö muiden ryhmien ja maaseudun kehittämistahojen kanssa on suositeltavaa. Lisäksi verkostoitumisen apuna toimivat kansallinen ja kansainvälinen verkostoyksikkö.

Kaikkien paikallisten toimintaryhmien tulee osallistua aktiivisesti verkostoitumiseen ja verkostoyksiköiden toimintaan ainakin kansallisella tasolla mm. tiedottamalla alueensa kehittämistoiminnasta saaduista kokemuksista. Verkostoitumisesta aiheutuvat kulut katetaan ryhmille osoitettavasta hallintorahasta.

Kelpoisuusedellytysten ja valintakriteerien painotus ryhmien valinnassa

LEADER+ -ohjelmaa toteuttavien paikallisten toimintaryhmien valinta perustuu siihen, miten hyvin niiden kehittämissuunnitelmissa toteutuvat yllä mainitut kelpoisuusedellytykset ja valintakriteerit. Erityisesti painotetaan seuraavissa kappaleissa mainittuja kriteereitä. Kaikilla ohjelmaan hakevilla paikallisilla toimintaryhmillä on tasapuolinen mahdollisuus tulla valituksi LEADER+ -ohjelmaan. LEADER II -ryhmillä, POMO -ryhmillä tai uusilla paikallisilla toimintaryhmillä ei ole erillisiä kiintiöitä. Syyskuusta 1998 lähtien tehdyn tiedotuksen ja koulutuksen avulla on pyritty takaamaan kaikille hakijoille mahdollisimman tasapuoliset lähtökohdat.

Valittavien kehittämissuunnitelmien kelpoisuusedellytyksistä oleellisin on se, että hakija on aito paikallinen toimintaryhmä, ja se että ryhmän hallitus muodostetaan kolmikantaperiaatteella, mahdollisimman laajapohjaisesti. Koko LEADER+ -ohjelma perustuu paikallisista toimintaryhmistä lähtevään kehittämiseen ja ohjelman toteuttajina voivat olla ainoastaan paikalliset toimintaryhmät. Kolmikantaperiaatteella puolestaan turvataan se, että ryhmän toiminta on, LEADER – periaatteiden mukaisesti, avointa kaikille kiinnostuneille, mahdollisimman laajapohjaista sekä uusia ihmisiä mukaan toimintaan ottavaa. Suomessa on paljon paikallisia yhdistyksiä, mutta yksikään niistä ei yksinään pysty toteuttamaan LEADERin tavoitteita. Siksi on tärkeää saada olemassa olevat voimat kootuksi yhteen.

Kolmikantaperiaatetta arvioidaan tarkistamalla kaikkien ryhmien hallitusten kokoonpano ja hallitusten jäsenten taustatahot. Hallitus on muodostettava siten, että yksi kolmasosa sen jäsenistä edustaa alueen kuntia, yksi kolmasosa paikallisia yhteisöjä ja yksi kolmasosa yksittäisiä alueen asukkaita, jotka eivät ole mukana päättävissä elimissä paikallisissa yhteisöissä tai kunnissa. Sitä, että hakija on aidosti paikallinen toimintaryhmä ja toimii LEADER -periaatteiden mukaisesti arvioidaan mm. tarkistamalla yhdistyksen jäsenmäärä ja yhdistyksen yleiskokoukseen osallistuneiden henkilöiden määrä ja taustatahot.

Muista kriteereistä painotetaan kehittämissuunnitelman toteuttamiskelpoisuuden ja realistisuuden lisäksi elinkeinollisuutta ja pilottiluonteisuutta. Tavoitteena on, että ryhmän kehittämissuunnitelman toteuttaminen hyödyttää toiminta-aluetta erityisesti pitkällä aikavälillä, eikä ainoastaan hankkeiden rahoituksen ajan.

Kehittämissuunnitelman pitää sisältää toimintaa, joka on mahdollista toteuttaa, esim. alueen olosuhteet ja olemassa oleva lainsäädäntö huomioon ottaen. Tavoitteet, suunniteltu toiminta ja haettava rahoitus ovat realistisessa suhteessa toisiinsa, sen sijaan että on asetettu suuria tavoitteita miettimättä tarkemmin, voidaanko ne todellisuudessa toteuttaa. Kehittämissuunnitelma sisältää toimintaa, jolla on mahdollista luoda uusia pysyviä työpaikkoja sekä uusia yrityksiä alueelle. Lisäksi se sisältää toimintaa tai toimintatapoja, jotka ovat alueella uusia. Tässä käytetään hyväksi mm. alueviranomaisten kehittämissuunnitelmista antamia lausuntoja, koska he tuntevat hyvin paikalliset olosuhteet

LEADER+ -yhteisöaloitteen erittäin oleellinen osa on yhteistyön edistäminen eri tahojen välillä. Tähän liittyviä valintakriteereitä ovat kumppanuuden ja verkostoitumisen toteutuminen ryhmän kehittämissuunnitelmassa.

Tarkastellaan konkreettisia yhteistyösuunnitelmia ryhmän kehittämissuunnitelmassa. Ryhmälle on eduksi, mikäli se on jo tehnyt tai valmistellut yhteistyötä muiden ryhmien, alueviranomaisten ja muiden alueen kehittäjätahojen kanssa tai mikäli sillä on jo konkreettisia suunnitelmia yhteistyöaloista ja kumppaneista.

7.2 Valintamenettely ja aikataulu

Sen jälkeen kun LEADER+ -yhteisöaloitteen suuntaviivat oli julkaistu Euroopan Yhteisöjen Virallisessa Lehdessä 18.5.2000 (EYVL 2000/C 139), maa- ja metsätalousministeriö avasi tarjouskilpailun paikallisten toimintaryhmien kehittämissuunnitelmille.

Paikallisten toimintaryhmien kehittämistarpeet ja -painopisteet on otettu huomioon Suomen LEADER+ -ohjelmassa. Tämän ohjelma-asiakirjan ohjelmaosio (luvut 4 ja 5) on laadittu ryhmien toimittamissa kehittämissuunnitelmissa esitetyt toimenpiteet ja painopistealueet huomioon ottaen.

LEADER+ -kehittämissuunnitelmat valitaan sen jälkeen kun komissio on hyväksynyt Suomen LEADER+ -ohjelman. Maa- ja metsätalousministeriön nimittämä toimintaryhmätyön työryhmä tekee esityksen valittavista ryhmistä ja maa- ja metsätalousministeriö tekee asiasta päätöksen. Toimintaryhmätyön työryhmän jäseninä on eri hallinnonalojen (MMM, SM, TM, KTM, OPM, YM) ja aluehallinnon (TE -keskusten maaseutu-, työvoima- ja yritysosastot sekä maakuntien liitto), Suomen Kuntaliiton sekä muiden organisaatioiden (Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto, Suomen Yrittäjät, Suomen Kylätoiminta SYTY ry) edustajia. Työryhmän sihteeristönä ovat MMM:n toimintaryhmäasioita hoitavat virkamiehet. Näin kumppanuusperiaate toteutuu myös keskushallinnon tasolla.

Kukin toimintaryhmätyöryhmän jäsenistä on jäävännyt itsensä silloin kun käsittelyssä on kehittämissuunnitelma, jonka alueella kyseinen työryhmän jäsen asuu. Aluehallinnon edustajat eivät osallistu oman alueensa ryhmien kehittämissuunnitelmien käsittelyyn.

Ennen ryhmien valintaa kaikista kehittämissuunnitelmista tehdään ulkopuolinen, puolueeton arviointi. Kehittämissuunnitelmat lähetetään myös aluehallinnolle lausuntoa varten.

Valittavien LEADER -ryhmien lukumäärä

LEADER+ -ryhmiä esitetään valittavaksi 25.
Koska Suomen LEADER+ -ohjelma perustuu paikallisten toimintaryhmien kehittämissuunnitelmiin, tiedetään että ohjelmaan on hakenut 57 paikallista toimintaryhmää, joista yli 50 on tämän ohjelma-asiakirjan kelpoisuusedel-

lytysten perusteella rahoituskelpoisia ja noin 40 kehittämissuunnitelmansa laadun suhteen lähes tasaveroisia.

LEADER+ -ohjelman tukikelpoisten alueiden laajeneminen koko Suomen maaseudulle puoltaa ryhmien lukumäärän nostamista. Ryhmien asukasluku ei voi Suomen olosuhteissa nousta kovin suureksi, koska Suomen maaseutu on harvaan asuttu. Mikäli välimatkat toiminta-alueella kasvavat liian suuriksi, toiminta-alueen yhtenäisyys ja ohjelman paikallislähtöisyys vaarantuvat.

LEADER+ -ohjelmaan hakeneiden paikallisten toimintaryhmien koko vaihtelee 15.200 - 80.000 asukkaan välillä. Ryhmiä valittaessa varmistetaan, että ryhmillä on riittävät taloudelliset toimintaedellytykset sekä tarpeeksi resursseja erityyppisten hankkeiden rahoittamiseen alueellaan, mikä varmistaa toiminnan laajapohjaisuuden ja riittävän kriittisen massan mukana olon. Rahoitettaessa 25 ryhmää, ryhmien keskimääräinen rahoitustaso ohjelmakaudelle 2000 - 2006 on 4,06 miljoonaa euroa, josta EU:n (EMOTR) rahoitusosuus on 2,03 miljoonaa euroa. LEADER+ -ohjelmaan hakeneiden paikallisten toimintaryhmien keskimääräinen asukasluku on noin 41.600 asukasta.

Kunkin paikallisen toimintaryhmän rahoituskehykset täsmennetään sen jälkeen kun ryhmät on valittu. Varsinaista ryhmäkohtaista minimirahoitustasoa ei ole tarpeen määritellä, koska tilanne vaihtelee eri ryhmien välillä ja saman ryhmän sisällä ohjelmakauden aikana. Ryhmän riittävät toimintaedellytykset kuitenkin varmistetaan. Lisäksi ryhmälle myönnettävään rahoituskehykseen vaikuttavat toiminta-alueen asukasluku, ryhmän kehittämissuunnitelmassaan hakema rahoitus ja sen realistisuus suhteessa suunniteltuihin kehittämistoimiin sekä kehittämissuunnitelman laatu.

7.3 Sopimus

LEADER+ -ryhmien kehittämissuunnitelmien valinnan jälkeen jokaisen ryhmän ja maa- ja metsätalousministeriön välillä allekirjoitetaan erillinen sopimus. Lopullinen hyväksytty kehittämissuunnitelma oikeuttaa LEADER+ -ryhmän saamaan vuosittain täsmennettävän määrän EU:n ja valtion rahoitusta. Rahoituksen myöntämisessä otetaan huomioon kehittämissuunnitelman laatu ja ryhmän toimintaedellytykset.

Sopimus määrittelee LEADER+ -ryhmän päätöksentekoa, yleistä toimintaa ja kehittämissuunnitelman toimeenpanoa koskevat velvollisuudet. Sopimusta täydennetään tarvittaessa toimintaohjeilla.

Paikallinen toimintaryhmä voi ohjelmakauden aikana muuttaa kehittämissuunnitelmaansa perustellusta syystä. Esimerkiksi jos ryhmä ei saa riittävästi hanke-esityksiä joltain kehittämissuunnitelmansa painopistealueelta, se voi muuttaa kehittämistoimenpiteiden painotusta tältä osin. Muutosesitykset on lähetettävä maa- ja metsätalousministeriön hyväksyttäväksi.

8 Tiedottaminen potentiaalisille edunsaajille ja suurelle yleisölle

8.1 Tiedottaminen potentiaalisille paikallisille toimintaryhmille

Siinä vaiheessa, kun oli lähes varmaa, että LEADER+ -yhteisöaloitteesta voidaan rahoittaa paikallisia toimintaryhmiä kaikilla Euroopan unionin maaseutualueilla, maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (YTR) alkoi suunnitella LEADER -toimintatavasta tiedottamista kaikille mahdollisille edunsaajille. Tiedottamista pidettiin tärkeänä, koska LEADER II -ohjelmasta ja vastaavanlaisesta kansallisesti rahoitetusta POMO -ohjelmasta saadut kokemukset olivat osoittaneet, että paikallisiin toimintaryhmiin perustuva maaseudun kehittäminen soveltuu hyvin Suomen maaseudulle ja sen vuoksi toimintatapaa oli syytä jatkaa ja vielä laajentaa. Syyskuussa 1998 maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä perusti toimintaryhmätyöskentelyn laajenemista avustavan tukiryhmän, jonka tarkoituksena oli tiedottaa maaseutualueille paikallisiin toimintaryhmiin perustuvasta ruohonjuuritasolähtöisestä kehittämistyöstä.

Ohjelmakaudella 1995 - 1999 Suomessa oli 22 LEADER II -ohjelmaa toteuttavaa paikallista toimintaryhmää. Lisäksi LEADER -toimintatapaa laajennettiin perustamalla 26 POMO (Paikallisen omaehtoisuuden maaseutuohjelma) -ryhmää, joiden rahoitus oli kokonaan kansallista. Yhteensä näiden 48 paikallisen toimintaryhmän alueet kattoivat noin kaksi kolmasosaa Suomen maaseudusta. Näin ollen tukiryhmän tärkein tehtävä oli informoida sitä kolmasosaa maaseudusta, jossa ei aikaisemmin ole ollut paikallisiin toimintaryhmiin perustuvaa kehittämistä. Myös osalla jo olemassa olevilla ryhmillä oli muutostarpeita. Esimerkiksi jotkut paikalliset toimintaryhmät halusivat laajentaa toimintaaluettaan, koska niiden senhetkinen alue oli osoittautunut asukasluvultaan liian pieneksi ollakseen toimiva.

Tukiryhmä koostui pääasiassa LEADER II - ja POMO -teemaryhmien jäsenistä. Jäseninä oli myös viisi olemassa olevan paikallisen toimintaryhmän toiminnanjohtajaa, koska he ovat toimintatavan käytännön parhaita asiantuntijoita. Tukiryhmän jäsenet osallistuivat maaseudulla kymmeniin tilaisuuksiin, joihin alueen asukkaat olivat kokoontuneet perustamaan toimintaryhmän tai luonnostelemaan kehittämissuunnitelmaa. Tietoa ja neuvontaa annettiin myös puhelimitse. Tukiryhmä laati kuusisivuisen paikallisen toimintaryhmän perustamista ja toimintaryhmätyötä käsittelevän asiakirjan. Asiakirja lähetettiin kaikille uusille ja vanhoille paikallisille toimintaryhmille sekä kaikille Suomen kunnille.

Tiedottamisen ansiosta paikalliset toimintaryhmät olivat LEADER+ -ohjelman hakuvaiheessa hyvin valmistautuneita kehittämissuunnitelman laatimisprosessiin. Tukiryhmän työ päättyi tammikuussa 1999. Tällöin Suomeen oli perustettu 57 paikallista toimintaryhmää, jotka sijaitsivat lähes kaikilla maaseutualueilla. Luonnollisesti suurin osa näistä oli jo toimivia ryhmiä, jotka olivat saaneet rahoitusta LEADER II - tai POMO -ohjelmasta. Myöhemmin paikallisten toimintaryhmien lukumäärä nousi 60:een. Koska kaikki 60 ryhmää eivät voi saada rahoitusta LEADER+ -ohjelmasta, etsittiin muita rahoitusmahdollisuuksia, joita ovat mm. tavoite 1 -ohjelma ja alueellinen maaseutuohjelma.

Tiedotuksen ja koulutuksen toinen vaihe aloitettiin huhtikuussa 1999, jolloin maa- ja metsätalousministeriö (maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä) pyysi kaikkia paikallisia toimintaryhmiä lähettämään senhetkisen luonnoksen kehittämissuunnitelmastaan ministeriöön 31.5.1999 mennessä. Tavoitteena oli ennen kaikkea saada ryhmät työskentelemään yhteistyössä alueellaan tärkeimpien kehittämismahdollisuuksien ja -tarpeiden kartoittamiseksi. Toisena tavoitteena oli estää

ryhmien toiminta-alueiden päällekkäisyys, sillä samalla alueella voi toimia vain yksi paikallinen toimintaryhmä. Kun uudet ihmiset tai yhteisöt kiinnostuvat LEADER -työtavasta, niiden toivotaan liittyvän mukaan alueella jo olemassa olevan paikallisen toimintaryhmän toimintaan sen sijaan että ne perustaisivat oman kilpailevan ryhmän.

Syksyn 1999 ja kevään 2000 aikana maa- ja metsätalousministeriö yhdessä maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän kanssa järjesti kolme koulutustilaisuutta, joissa käsiteltiin LEADER+ -ohjelmaa sekä toimintaryhmätyötä yleisesti. Nämä koulutustilaisuudet oli tarkoitettu uusille paikallisille toimintaryhmille. Tavoitteena oli lisätä uusien ryhmien valmiuksia kehittämissuunnitelman laatimisessa, niin että uusien ryhmien tiedon taso olisi hakuvaiheessa lähempänä jo olemassa olevia ryhmiä. Jo toimivia LEADER II - ja POMO -ryhmiä informoitiin LEADER+ -ohjelmasta ohjelmien omien koulutustilaisuuksien yhteydessä.

Sen jälkeen kun komission suuntaviivat LEADER+ -ohjelmasta oli julkaistu, maa- ja metsätalousministeriö lähetti 12 -sivuiset hakuohjeet kaikille paikallisille toimintaryhmille, joita siinä vaiheessa oli tiedossa 60. Lisäksi hakuohjeet lähetettiin TE -keskuksille ja maakuntien liitoille sekä pyydettäessä kaikille asiasta kiinnostuneille. Toukokuun 2000 lopussa maa- ja metsätalousministeriö järjesti koulutustilaisuuden kaikille LEADER+ -ohjelmaan hakeville paikallisille toimintaryhmille. Koulutustilaisuudessa käytiin läpi hakuohjeita ja vastattiin ryhmien kysymyksiin.

Tiedottaminen ohjelman toimeenpanon aikana

LEADER+ -ohjelman toimeenpanon alkuvaiheessa maa- ja metsätalousministeriö julkaisee LEADER+ -esitteen, joka on tarkoitettu sekä paikallisille toimintaryhmille että hanketoteuttajille. Lisäksi maa- ja metsätalousministeriö laatii paikallisia toimintaryhmiä varten toimintaohjeet LEADER+ -ohjelman toimeenpanosta. Paikallisille toimintaryhmille tiedotetaan kirjeiden ja sähköpostin välityksellä ohjelman toimeenpanoon liittyvistä ajankohtaisista asioista koko ohjelmakauden ajan. Ryhmiä neuvotaan myös puhelimitse.

Maa- ja metsätalousministeriön edustajat tiedottavat ja kouluttavat paikallisia toimintaryhmiä LEADER+ -ohjelman toimeenpanoon liittyvistä kysymyksistä kansallisen verkostoyksikön järjestämissä koulutustilaisuuksissa koko ohjelmakauden ajan. Tarvittaessa maa- ja metsätalousministeriö järjestää myös itse koulutustilaisuuksia paikallisille toimintaryhmille.

8.2 Tiedottaminen viranomaisille, sidosryhmille ja suurelle yleisölle

Ennen LEADER+ -ohjelman toimittamista komission hyväksyttäväksi ohjelma-asiakirjaluonnos lähetettiin kommentoitavaksi alueviranomaisille ja sosiaalipartnereille (mm. Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto, luonnonsuojelujärjestöt, naisjärjestöt, palvelutyönantajat). Alueviranomaisia on myös informoitu LEADER+ -ohjelmasta muiden koulutustilaisuuksien yhteydessä.

Huhtikuussa 2000 maa- ja metsätalousministeriö julkaisi tiedotuslehden maaseudun rahoitusmahdollisuuksista ohjelmakaudella 2000 - 2006. Lehden sisältämä informaatio oli tarkoitettu maaseudun asukkaille ja se julkaistiin Maaseudun tulevaisuuden välissä. Lehti sisälsi myös tietoa LEADER+ -ohjelmasta.

Tiedottaminen ohjelman toimeenpanon aikana

Sen jälkeen kun Suomen LEADER+ -ohjelma on hyväksytty ja ryhmät valittu, maa- ja metsätalousministeriö toimittaa maaseudun asukkaille tarkoitetun esitteen, jossa kerrotaan LEADER+ -ohjelman rahoitusmahdollisuuksista, toimenpiteistä ja toiminta-alueista. LEADER+ -ohjelmasta saa lisäksi tietoa maa- ja metsätalousministeriön Internet -sivuilta. Kaikista LEADER+ -

hankkeista tulee myös hakulomakkeessa oleva hankekuvaus Internet -sivuille. Näin kuka tahansa asiasta kiinnostunut voi käydä Internetistä katsomassa millaiset hankkeet ovat saanet rahoitusta LEADER+ -ohjelmasta.

LEADER+ -ryhmät ovat vastuussa ohjelman sisällön yksityiskohtaisesta tiedottamisesta toiminta-alueellaan. Monet ryhmät esittäytyvät omilla www -sivuillaan, josta löytyvät esimerkiksi yhteystiedot ja sähköpostiosoitteet. LEADER+ -ohjelmasta tiedottaa valtakunnan tasolla myös kansallinen verkostoyksikkö Internet -sivujen ja toimittamansa lehden välityksellä. Ohjelmasta ja hankkeista tiedottamisessa noudatetaan komission rakennerahastojen tukitoimien tiedotus- ja julkistamistoimintaa koskevassa asetuksessa 1159/2000 annettuja ohjeita.

9 LEADER+ -ohjelman hallinto

9.1 LEADER+ -ohjelman hallinnointi

9.1.1 Keskushallinto

Maa- ja metsätalousministeriö toimii LEADER+ -ohjelman hallinto- ja maksuviranomaisena. Hallinto- ja maksuviranomaisen yhteystiedot:

Maa- ja metsätalousministeriö, PL 30, 00023 VALTIONEUVOSTO

Maa- ja metsätalousministeriö määrittelee kullekin paikalliselle toimintaryhmälle vuotuiset rahoituskehykset, johon sisältyy myös käytettävissä olevan hallintorahan osuus.

Keskushallinnon tasolla kumppanuusperiaatteen toteutumisen varmistaa maa- ja metsätalousministeriön asettama toimintaryhmätyöryhmä (Kokoonpano kappaleessa 7.2) Eri alueiden tasapuolinen edustus taataan siten, että aluehallinnon ja paikallisten toimintaryhmien edustajat toimivat kukin työryhmässä vuoden kerrallaan ja edustajat valitaan vuorotellen eri osista maata.

Toimintaryhmätyöryhmän tehtävät ovat seuraavat:

- LEADER+ -ryhmien kansallisten valintakriteerien valmistelu ja niistä tiedottaminen
- LEADER+ -ohjelman valmistelu
- LEADER+ -ryhmien valinnan valmistelu ja päätösesitys MMM:lle
- LEADER+ -ohjelman seurantakomiteassa päätettävien asioiden valmistelu.

Tämän lisäksi työryhmä avustaa kaikkien paikallisten toimintaryhmien (sekä LEADER+ -ryhmien että muista ohjelmista rahoitettavien ryhmien) työtä koulutuksella ja tiedottamisella. Työryhmässä myös käsitellään ja etsitään ratkaisuja toimintaryhmätyössä esiin tuleviin ongelmiin.

9.1.2. Aluehallinto

LEADER+ -ohjelmassa lopullinen edunsaaja on paikallinen toimintaryhmä. Hankerahoituksen hyödynsaajina ovat yksi tai useampi luonnollinen henkilö tai yksityis- tai julkisoikeudellinen yhteisö sekä säätiö.

Hankkeiden rahoitustukipäätökset tehdään työvoima- ja elinkeinokeskuksen maaseutuosastolla paikallisen toimintaryhmän esitettyä hanketta rahoitettavaksi. Maa- ja metsätalousministeriö siirtää kunkin TE -keskuksen maaseutuosaston käytettäväksi vuosittain myöntövaltuuden, joka vastaa suuruudeltaan kyseisen TE -keskuksen alueella toimiville LEADER+ -ryhmille myönnettyjen rahoituskehysten yhteenlaskettua määrää. TE -keskuksen maaseutuosasto voi tehdä hankepäätöksiä kullekin paikalliselle toimintaryhmälle korkeintaan sen käytettävissä olevien rahoituskehysten markkamäärää vastaavasti.

9.1.3 Ohjelman hallintomallin valmistelu

Maa- ja metsätalousministeriö asetti 2.6.1999 työryhmän suunnittelemaan toimintaryhmään perustuvaa kehittämistyötä ohjelmakaudelle 2000-2006. Työryhmän jäseniksi kutsuttiin maa- ja metsätalousministeriön, kauppa- ja teollisuusministeriön, sisäasiainministeriön, opetusministeriön, työministeriön TE-keskusten, LEADER -ryhmien ja POMO -ryhmien edustajat. Työryhmä kokosi Leader- ja Pomo-toiminnasta saadut kokemukset, samoin se analysoi muiden maiden käytäntöjä. Näin työryhmä pystyi kehittämään ohjelmakauden 2000-2006 menettelyjä. Työryhmän muistio jaettiin kaikille tiedossa oleville toimintaryhmille ja laajasti alue- ja keskushallintoon marraskuussa 1999. Raportti tuki toimintaryhmien muodostumista ja organisoitumista sekä LEADER+ -ohjelman valmistelua.

9.2 Tuen myöntäminen ja maksatus hakijalle

9.2.1 Hakumenettely

Hanketoimintaan liittyviä hakulomakkeita liitteineen ja hakuohjeineen on saatavissa sekä paikallisista toimintaryhmistä että ao. työvoima- ja elinkeinokeskuksista. Lomakkeet suunnitellaan yhteistyössä ryhmien ja maa- ja metsätalousministeriön kanssa ja maa- ja metsätalousministeriö vahvistaa ne. Lomakkeet ovat hakijan saatavissa sekä konekielisinä että paperiversioina.

LEADER+ -ohjelmaan liittyviä tukia saa hakea ympäri vuoden, mutta paikallisella LEADER+ -toimintaryhmällä on oikeus halutessaan kilpailuttaa hankkeita jaksottamalla hakemusten vastaanottoa vähintään neljään jaksoon vuodessa. Paikallisella LEADER+ -toimintaryhmällä on velvollisuus tiedottaa toiminta -alueellaan LEADER+ -ohjelman mahdollisuuksista.

Yksittäisen hankkeen tukihakemus toimitetaan siihen toimintaryhmään, jonka alueella kehittämishanke tullaan toteuttamaan tai jonka alueella yritys sijaitsee. Tukea on haettava ennen hankkeen aloittamista.

Paikallinen toimintaryhmä merkitsee hakemukseen päivämäärän, jolloin hakemus on saapunut paikalliselle toimintaryhmälle. Toimintaryhmä tarkastaa hakemuksen vastaanottamisen yhteydessä, että hakemuksessa on kaikki tarpeelliset tiedot ja tarvittavat liitteet ja pyytää tarvittaessa hakijaa täydentämään hakemustaan sekä opastaa hakijaa hakemukseen liittyvissä asioissa. Paikallisen toimintaryhmän hallituksen jäsenillä, varajäsenillä, alatyöryhmien jäsenillä ja ryhmän työntekijöillä on salassapitovelvollisuus hakemuksen käsittelyn yhteydessä saamistaan tiedoista.

Hakemus käsitellään paikallisen toimintaryhmän hallituksessa ja hallitus tekee päätöksen siitä, esittääkö se hanketta rahoitettavaksi. Paikallisen toimintaryhmän hallituksen käsitellessä hakemuksia hallituksen jäsenten tulee noudattaa hallintomenettelylain (598/1982) esteellisyyssäännöksiä. Näitä esteellisyyssäädöksiä tullaan noudattamaan soveltuvin osin myös toimintaryhmän palkkaamiin työntekijöihin sekä hankehakemuksia alatyöryhmissä käsiteltäessä.

Ryhmä toimittaa hakemuksen sekä sitä koskevan perustellun lausuntonsa alueensa työvoima- ja elinkeinokeskukselle. Hakemus tulee vireille sinä päivänä, kun hakemus merkitään työvoima- ja elinkeinokeskuksen diaariin.

Paikallisen toimintaryhmän on käsiteltävä hakemus viipymättä.

9.2.2 Päätöksenteko

Maa- ja metsätalousministeriö määrittelee paikalliselle LEADER+ -toimintaryhmälle vuosittaisen rahoituskehyksen. Paikallisella LEADER+ -toimintaryhmällä on yksinoikeus esittää hankkeita rahoitettavaksi sille osoitetusta kehyksestä. Työvoima- ja elinkeinokeskus päättää avustuksen myöntämisestä toimintaryhmän lausunnon perusteella. Myöntöpäätös tehdään sekä Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahaston ohjausosaston osuudesta että valtion rahoitusosuudesta. Rahoituspäätöksen tekee se TE -keskuksen maaseutuosasto, jonka alueella paikallisen toimintaryhmän toimialue sijaitsee. Jos ryhmän toimialue ulottuu useamman TE -keskuksen alueelle päätöksen tekee se viranomainen, jonka alueella suurin osa ryhmän toimialueen kunnista sijaitsee. Täydentävyyden varmistamiseksi hankkeet tulee käsitellä alueella tehtävän päätöksen mukaisesti joko TE -keskuksen hanketyöryhmässä, maakunnan yhteistyöryhmän sihteeristössä tai maakunnan yhteistyöryhmän maaseutujaostossa. Hankkeiden käsittelyssä kyseisissä elimissä on noudatettava LEADER+ -ohjelman mukaista päätöksentekomallia.

Ei-maatilakytkentäisissä yrityshankkeissa viranomaisen päätös tehdään yritystukilain mukaisen valmistelun perusteella maaseutuosastolla. Maaseutuosasto vastaa LEADER+ -yhteisöaloitteen edellyttämän hallintomenettelyn toteutumisesta maaseutuelinkeinojen rahoituslain (329/ 1999) mukaisesti. Ei -maatilakytkentäisten yrityshankkeiden rahoituspäätökset tekee maaseutuosasto. Tuen myöntämisen perusteena on paikallisen toimintaryhmän ja yritysosaston puoltavat lausunnot.

Muuhun kuin maa- ja metsätalouteen sekä maaseutuyrittäjyyteen kohdistuvista koulutushankkeista maaseutuosasto pyytää ennen päätöksentekoaan lausunnon työvoimaosastolta. Lääninhallitukselta pyydetään sitova lausunto perus- ja tutkintoon johtavissa koulutushankkeissa sekä olennaisesti kulttuuriperintöä tai ammatillisia taide- tai kulttuurilaitoksia koskevissa hankkeissa.

Lausuntomenettelytavasta voidaan sopia alueella.

Työvoima- ja elinkeinokeskuksella on oikeus poiketa paikallisen toimintaryhmän esityksestä vain erittäin perustellusta syystä. Erittäin perusteltuna syynä on pidettävä esitetyn toiminnan säädöstenvastaisuutta tai ohjelmanvastaisuutta. Tämä periaate koskee myös eri viranomaisten antamien lausuntojen perusteluja.

Tukea myöntäessään viranomaisen on otettava huomioon kansallinen ja yhteisön lainsäädäntö, myöntövaltuus sekä käytettävissä oleva ryhmän rahoituskehys. Tuen myöntämispäätöstä tehtäessä on otettava huomioon myös kansallinen LEADER+ -ohjelma ja ao. paikallisen LEADER + -toimintaryhmän kehittämissuunnitelma. Viranomaisen on käsiteltävä hakemus viipymättä. Tavoitteena on, että päätöksentekomenettely kestäisi työvoima- ja elinkeinokeskuksessa korkeintaan kaksi kuukautta. Edellisen kauden kokemusten perusteella voidaan arvioida, että kun ryhmät saavat kokemusta, niin ryhmien esittämien hanke-esitysten valmiusaste nousee ja päätöksenteko viranomaisessa nopeutuu.

Kehittämishankkeissa myöntämispäätös tehdään joko kutakin hankkeen toteuttamisvuotta kohden erikseen tai enintään kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Yrityshankkeissa myöntämispäätös tehdään koko hankkeen toteuttamisajalle tai enintään kolmeksi vuodeksi. Päätös on perusteltava. Perusteina käytetään ryhmän lausunnossaan esittämiä perusteita tai viranomaisen oman harkintavaltansa (laillisuusharkinta) rajoissa käyttämiä hylkäysperusteita.

Teknisen tuen käytöstä päätökset tekevät maa- ja metsätalousministeriö ja TE - keskukset.

Myös paikallisten toimintaryhmien on mahdollisuuksiensa mukaan otettava huomioon lainsäädännössä esitetyt tuen myöntämisen edellytykset. Erityisesti ryhmien on huolehdittava siitä, että niiden esittämät hankkeet ovat sekä kansallisen LEADER+ -ohjelman että ryhmän oman kehittämissuunnitelman mukaisia.

Tukipäätös lähetetään hakulomakkeen mukaiselle hakijalle sekä tiedoksi paikalliselle toimintaryhmälle.

9.2.3 Valitusoikeus

Työvoima- ja elinkeinokeskuksen tuen myöntämis- ja maksatuspäätöksestä päätöksestä voi valittaa maaseutuelinkeinojen valituslautakuntaan. Ennen ratkaisuaan valituslautakunta pyytää asiasta lausunnon TE -keskukselta. TE -keskuksen tulee pyytää tarvittaessa asiasta lausunto asianomaiselta toimintaryhmältä ja toimittaa se lausuntonsa liitteenä valituslautakuntaan.

9.2.4 Tuen maksaminen

Tuen maksatusta haetaan maa- ja metsätalousministeriön vahvistamalla lomakkeella. Hakija toimittaa lomakkeen paikalliselle toimintaryhmälle, joka esikäsittelee hakemuksen ja varmistaa, että

hakemus on asianmukaisesti täytetty ja siinä on mukana vaadittavat selvitykset. Paikallinen toimintaryhmä valmistelee maksatuspäätöksen ja toimittaa sen lausuntonaan työvoima- ja elinkeinokeskukselle. Tavoitteena on, että maksatushakemusta käsitellään ryhmässä korkeintaan yksi kuukausi. Tuen maksamista koskevat päätökset tekee työvoima- ja elinkeinokeskuksen maaseutuosasto. Viranomainen vastaa virkavastuullaan siitä, että maksatuksen edellytykset täyttyvät. Erityisesti varmistetaan, että noudatetaan 28.7.2000 hyväksyttyä komission asetusta (EY) N:o 1685/2000 neuvoston asetuksen (EY) N:o 1260/1999 soveltamista koskevista yksityiskohtaisista säännöistä rakennerahastoista yhteisrahoitettujen toimien tukikelpoisuuden osalta.

Tuki maksetaan hyväksyttävien, toteutuneiden kustannusten mukaan tai ennakon ollessa kyseessä kustannusarvion mukaan. Paikallisen toimintaryhmän hallituksen jäsenillä, varajäsenillä, alatyöryhmien jäsenillä ja ryhmän työntekijöillä on salassapitovelvollisuus maksatushakemuksen käsittelyn yhteydessä saamistaan tiedoista.

Tuen myöntänyt viranomainen maksaa tuen hakemuksesta tuen saajan esittämän hyväksyttävän selvityksen perusteella. Tavoitteena on, että maksu on tuensaajalla kolmen viikon kuluttua maksatushakemuksen saapumisesta.

Tuen maksun teknisestä välittämisestä huolehtii maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus saatuaan tuen maksavalta viranomaiselta maksumääräyksen.

Maksatusta on haettava viimeistään kolmen kuukauden kuluessa kehittämishankkeen tai yrityshankkeen toteuttamiselle myönnetyn määräajan päättymisestä. Avustusta voidaan maksaa enintään kaksi vuotta ohjelman voimassaoloajan päättymisestä

Kehittämishankkeelle myönnetty tuki maksetaan osoitettujen, hyväksyttävien kustannusten mukaan vuosittain enintään neljässä erässä mahdollinen ennakko mukaan lukien. Ennakkona voidaan maksaa enintään 30 prosenttia avustuksesta. Ennakkoa voidaan maksaa yksityisoikeudelliselle yleishyödylliselle yhteisölle, jos ennakon maksamiseksi esitetään erityisiä perusteita. TE -keskus voi vaatia tarvittaessa vakuuden ennakon käytön takeeksi. Vakuus tulee vaatia, jos paikallinen toimintaryhmä tai TE -keskus katsoo, että se on tarpeellinen. Mahdollisista väärinkäytöksistä on vastuussa ensisijaisesti ennakon saaja, mutta jos takaisinperintämenettelyn yhteydessä tukea ei saada perityksi, on ennakosta vastuussa Suomen valtio. Ennakot eivät ole mukana komissiolle toimitettavissa maksupyynnöissä.

Mikäli hankkeelle on maksettu ennakkoa seuraavaa maksatusta voidaan hakea vasta, kun ensimmäistä (ennakkoa) ja toista erää vastaava osuus hankkeesta on toteutettu ja kustannuksia kertynyt ennakkoa ja toista erää vastaavasti. Maksatushakemuksen yhteydessä saaja toimittaa selonteon varojen käytöstä.

Kaikkien maksatuserien hakemisen yhteydessä on esitettävä myös kuntarahoituksen, muun julkisen ja yksityisen rahoituksen (ml. luontoissuoritukset) toteutuminen. Viimeisen erän maksamisen edellytyksenä on, että tuen saaja toimittaa määräajassa toiminastaan, varojen käytöstä ja hankkeen toteutumisesta selvityksen tukipäätöksen ehtojen mukaisesti.

Kehittämishankkeisiin liittyvissä rakentamisinvestoinneissa maksetaan myönnetty avustus enintään viidessä erässä mahdollinen ennakko mukaan lukien. Ennakkoa voidaan maksaa enintään 20 prosenttia avustuksesta. Viimeinen erä maksetaan kuitenkin vasta rakennuksen valmistuttua kokonaan. Valmiusasteesta on esitettävä todistus. Todistuksen antaa joko tukipäätöksessä hyväksytty tarkastaja tai maa- ja metsätalousministeriön asetuksessa säädetty viranomainen.

Yritystoimintaan liittyvään rakentamiseen liittyvä tuki maksetaan enintään viidessä erässä ra-

kennuksen valmiusasteen mukaan. Todistuksen valmiusasteesta antaa viranomainen, josta säädetään maa- ja metsätalousministeriön asetuksella tai muu työvoima- ja elinkeinokeskuksen tukipäätöksessä hyväksytty tarkastaja. Yritystoiminnan rakennusinvestointeihin ei makseta ennakkoa. Viimeinen erä maksetaan rakennuksen valmistuttua kokonaan.

Muihin investointeihin kuin rakentamiseen myönnetty tuki maksetaan toteutuneisiin kustannuksiin perustuen enintään kahdessa erässä, kun omaisuus on kokonaan maksettu ja omistusoikeus siirtynyt hakijalle.

Valtioneuvoston ja maa- ja metsätalousministeriön asetuksilla voidaan maksatusmenettelystä antaa tarkempia ohjeita.

Luontoissuoritukset

Hankkeen yksityiseksi rahoitusosuudeksi voidaan hyväksyä luontoissuorituksia.

Hakijan on esitettävä hakemuksen yhteydessä suunnitelma luontoissuoritusten käytöstä. Paikallisen toimintatyhmän on osaltaan harkittava onko hakijalla valmiuksia ja mahdollisuuksia toteuttaa suunnitelmassa esitetyt luontoissuoritukset. Tuen myöntämispäätöksen tekevä viranomainen hyväksyy suunnitelman luontoissuoritusten käytöstä. Luontoissuoritusten on täytettävä tukikelpoisuutta koskevat yleiset määräykset. Luontoissuorituksiksi voidaan maan ja kiinteistöjen, laitteiden tai raaka-aineiden luovuttaminen, tutkimus- ja ammattitoiminta sekä palkaton vapaaehtoistyö. Vapaaehtoistyö eli talkootyö hyväksytään hankkeen kustannuksiin ja yksityiseen rahoitukseen laskettavaksi vain ns. yleishyödyllisissä hankkeissa. Yrityksissä tehtävä palkatonkaan työ ei voi olla talkootyötä. Luontoissuorituksista tulee pitää erillistä kirjanpitoa, josta ilmenee suoritteen laatu, yksikkö- ja kokonaishinta, suorituksen aika ja suorittaja. Talkootyön tekijän tulee varmentaa allekirjoituksellaan työsuorituksesta pidettävä kirjanpito ja muun luontoissuorituksen luovutus on todistettava luovuttajan allekirjoituksen lisäksi ulkopuolisen allekirjoituksella. Maa- ja metsätalousministeriön asetuksella tullaan tarkemmin määrittelemään hyväksyttävän talkootyön käsite, hyväksyttävän työn enimmäisyksikköhinnat sekä enimmäismäärä/hanke sekä talkootyön enimmäisosuus yksityisestä rahoituksesta.

9.2.5 Kirjanpito ja kirjanpidollinen seuranta

Tuki myönnetään ehdolla, että tuen saaja pitää tämän päätöksen mukaisesta tuettavasta toiminnastaan erillistä kirjanpitoa. Erillistä kirjanpitoa ei kuitenkaan vaadita, jos tuettava toiminta liittyy tuen saajan liiketoimintaan tai muuhun toimintaan ja hankkeen toteuttaminen ja sen rahoitus on mahdollista esittää kyseisen elinkeinonharjoittajan, yrityksen tai muun yhteisön kirjanpidossa omalla tilillään siten, että kirjanpidon valvominen on vaikeudetta mahdollista.

Tuen saajan on säilytettävä kaikki tuettavan toiminnan toteuttamiseen liittyvät tositteet niin, että niiden tutkiminen on vaikeudetta mahdollista. Kirjanpitoa on pidettävä ja siihen liittyvä aineisto on säilytettävä niin, että niiden tutkiminen on vaikeudetta mahdollista. Kirjanpitoa on pidettävä siten, kuin kirjanpitolaissa (1336/1997) säädetään. Jos elinkeinonharjoittaja tai yhtiö ei ole kirjanpitolain mukaan kirjanpitovelvollinen eikä muualla laissa säädetä erikseen siitä, miten asianomaisessa tapauksessa kirjanpito on pidettävä, kirjanpidossa on soveltuvin osin noudatettava kirjanpitolain mukaisia periaatteita. Kirjanpito ja siihen liittyvä aineisto on säilytettävä siten kuin kirjanpitolain 9 ja 10§:ssä säädetään, kuitenkin vähintään kolmen vuoden ajan Euroopan yhteisöjen komission suorittamasta ohjelmakauden loppuerän maksusta.

Valtion kirjanpidossa olevien määrärahojen hallinnollinen kirjanpito hoidetaan maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskuksen kirjanpitojärjestelmän kautta.

Suomen LEADER+ -hallintomalli

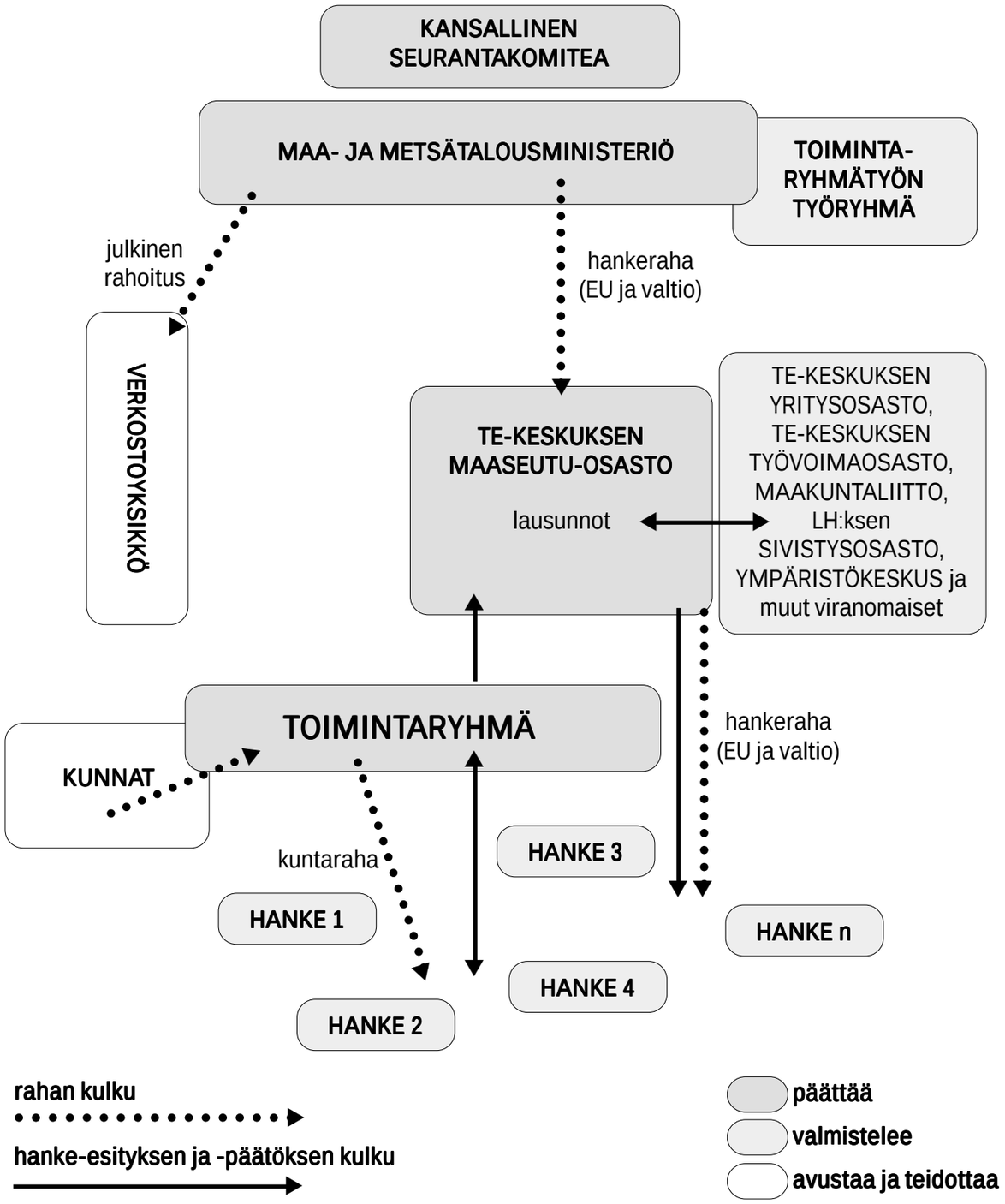

Kuva 12. Suomen LEADER+ -ohjelman hallintomalli

9.3 LEADER -ryhmien rahoituskehykset

Paikallisille toimintaryhmille myönnetään vuosittain rahoituskehykset, joiden puitteissa ryhmät voivat esittää hankkeita rahoitettavaksi. Rahoituskehykset sisältävät myös ryhmän hallinnon sekä mahdolliset taitojen hankkimiseen tarkoitetut varat.

Määritettäessä ryhmän ensimmäisen toimintavuoden rahoituskehykset otetaan huomioon ryhmän kehittämissuunnitelman laatu ja siinä esitetyt toimenpiteet, ryhmän arvio vuoden rahoituksen tarpeestaan sekä osittain ryhmän toiminta-alueen asukasluku. Seuraavien vuosien rahoituskehyksiä määritettäessä katsotaan lisäksi kunkin ryhmän toteutunut toiminta: sidottujen ja maksettujen varojen osuus ryhmän edellisten vuosien kiintiöstä, valvonnoista saadut tiedot sekä LEADER -periaatteiden toteutuminen.

Ainoastaan paikallinen toimintaryhmä voi päättää sille myönnettyjen rahoituskehysten käytöstä. Käytettävissä oleva hallintorahan ja uusille ryhmille taitojen hankkimiseen tarkoitettujen varojen enimmäismäärät ryhmän vuotuisesta rahoituskiintiöstä määritellään kuitenkin rahoituskehysten jaon yhteydessä, eikä ryhmä voi ylittää niitä. Näin varmistetaan, että varoista suurin osa kohdistuu hankkeiden rahoittamiseen.

Jos ryhmän rahoituskehyksistä osa jää vuoden aikana sitomatta, voidaan varat siirtää käytettäväksi seuraavana vuonna.

9.4. Kansallinen verkostoyksikkö

Kansallisen verkostoyksikön tehtävät ja velvollisuudet LEADER+ -ryhmille kohdistuvien palveluiden osalta on määritelty tässä ohjelma-asiakirjassa (luvut 5.3 ja 9.4). Tehtävät ovat samat riippumatta siitä, mistä lähteestä verkostoyksikkö rahoitetaan ja onko sillä LEADER+ -ryhmien palvelujen lisäksi myös muita tehtäviä.

Suomen kansallinen verkostoyksikkö toimii kansallisin varoin ja palvelee kaikkia eri ohjelmista (mm. LEADER+, tavoite 1 , ALMA) rahoituksensa saavia paikallisia toimintaryhmiä. Mahdollisuuksien mukaan kaikille paikallisille toimintaryhmille yhteisen verkostoyksikön toiminta jatkuu koko ohjelmakauden 2000 - 2006 ajan. Verkostoyksikön hallinnoijasta järjestetään avoin tarjouskilpailu vuoden 2001 loppupuolella.

Verkostoyksikkö toimittaa maa- ja metsätalousministeriöön raportin varojensa käytöstä ja toimintansa etenemisestä kahdesti vuodessa. Verkostoyksikön toiminnan loputtua, ennen viimeisen maksuerän hakemista, verkostoyksikkö toimittaa loppuraportin toiminnastaan ja varojen käytöstä koko ohjelmakauden ajalta.

Verkostoyksikön toimintaa seuraa ja ohjaa myös sille asetettu ohjausryhmä, jossa on mukana maa- ja metsätalousministeriön edustaja.

Verkostoyksikköön tehdään hallinnollinen tarkastus vähintään kerran ohjelmakauden aikana.

9.5. Seuranta

Seurannan avulla saadaan tietoa sekä yksittäisten hankkeiden, kunkin paikallisen toimintaryhmän kehittämissuunnitelman että koko LEADER+ -ohjelman etenemisestä ja tavoitteiden toteutumisesta. Toimintaa näillä kolmella tasolla seurataan kahdesti vuodessa laadittavien seurantaraporttien ja hankerekisteriin tallennettavien seurantatietojen avulla. Seurantatoimet ovat yhdenmukaisia asetuksen 1260/99, sen 34 - 37 artiklassa annettujen säännösten kanssa.

Hanketoteuttajat raportoivat hankkeen edistymisestä kahdesti vuodessa. Lisäksi hankkeen päättymisen jälkeen viimeisen maksatushakemuksen yhteydessä hanketoteuttaja toimittaa hankkeesta loppuraportin. Viimeistä maksuerää ei suoriteta ennen kuin loppuraportti on toimitettu. Raportit sisältävät varojen käyttöön ja

määrällisten tavoitteiden toteutumiseen liittyvän tiedon lisäksi hankkeen edistymisen ja toteutumisen laadullisen kuvauksen. Hankeraportit toimitetaan sekä paikalliselle toimintaryhmälle että TE -keskuksen maaseutuosastolle.

Paikallinen toimintaryhmä raportoi toimintansa edistymisestä kahdesti vuodessa sen jälkeen, kun hanketoteuttajat ovat toimittaneet omat puolivuotisraporttinsa. Hallintorahan käytön lisäksi ryhmä raportoi kehittämissuunnitelmansa ja sen tavoitteiden määrällisestä ja laadullisesta toteutumisesta. Lisäksi ryhmä raportoi LEADER -periaatteiden toteutumisesta, mm. hallituksen kokoonpanosta ja yhdistyksen tai osuuskunnan jäsenmäärän kehittymisestä. Paikallinen toimintaryhmä toimittaa raportit maa- ja metsätalousministeriöön ja TE -keskuksen maaseutuosastolle.

Paikalliselle toimintaryhmälle myönnettyjen taitojen hankkimiseen tarkoitettujen varojen käytöstä raportoidaan samojen periaatteiden mukaan. Taitojen hankkimista koskevat raportit toimitetaan maa- ja metsätalousministeriöön.

Myös kansallinen LEADER+ -verkostoyksikkö raportoi kahdesti vuodessa varojen käytöstään ja toimintansa edistymisestä.

Seurantaraporttien laatimisesta annetaan tarkemmat ohjeet hanketoteuttajille ja paikallisille toimintaryhmille sen jälkeen kun LEADER+ -ohjelma on hyväksytty.

Maa- ja metsätalousministeriö ylläpitää hallinnonalallaan rahoitettavia hankkeita koskevaa Hanke 2000 -rekisteriä. Viranomainen syöttää rekisteriin LEADER+ -hankkeiden tiedot hankepäätöksen valmistelun, sekä tuen myöntämis- ja maksamispäätösten yhteydessä. Myös LEADER -ryhmän kunkin vuoden hallintoraha katsotaan yhdeksi hankkeeksi. LEADER+ -ohjelmasta rahoitettujen toimenpiteiden toteutumisen seuranta (mm. sidottujen ja maksettujen varojen määrä, tavoitteiden toteutuminen) tapahtuu Hanke2000 -rekisterin ja kirjanpitojärjestelmän kautta. Varojen myöntöpäätöksen yhteydessä syötetään rekisteriin myös lähtötilanne esim. työpaikkojen osalta, jotta hankkeen vaikutuksesta syntyneitä tuloksia on myöhemmin helppo tarkastella.

Sisäasiainministeriö ylläpitää kaikille ministeriöille yhteistä FIMOS2000 -tietojärjestelmää, johon ohjelman rahoitukseen osallistuvat viranomaiset toimittavat varaus-, sitoumus-, maksatus- ja seurantaindikaattoritiedot EU -ohjelmilla toteutettavista hankkeista. LEADER+ -ohjelman toteutumisesta toimitetaan FIMOS2000 -rekisteriin yhteenveto yllämainituista tiedoista.

Seurantakomitea

LEADER+ -ohjelman seurantakomitea perustetaan korkeintaan kolme kuukautta sen jälkeen, kun komissio on hyväksynyt Suomen LEADER+ -ohjelma-asiakirjan.

Seurantakomitean tehtävänä on valvoa ohjelman toimeenpanon tehokkuutta ja laatua. Se mm. hyväksyy LEADER+ -ohjelman vuosi- ja puolivuotisraportit ennen niiden toimittamista komissioon. Lisäksi seurantakomitea hyväksyy ohjelman rahoitusrakennetta koskevat ja muut mahdolliset ohjelman muutokset ennen komission päätöstä.

Maa- ja metsätalousministeriö laatii LEADER+ -ohjelman toimeenpanoa koskevat vuosi- ja puolivuotisraportit. Toimintaryhmätyöryhmä käsittelee ja seurantakomitea hyväksyy raportit ennen niiden toimittamista komissiolle.

10 Valvontasäännökset

10.1. Valvonta

LEADER +- yhteisöaloiteohjelman valvonta sisältää hallinnolliset tarkastukset sekä paikan päällä tehtävät tarkastukset. Lisäksi tarkastetaan tukien toimeenpanoa sekä hallinnollisten tarkastusten ja valvontojen toteutumista sen selvittämiseksi, vastaako tuen toimeenpano ja valvonta varainhoidon kansallisia ja EU:n vaatimuksia. Tarkastuksilla todennetaan toiminnassa olevien hallintojärjestelmien tehokkuutta sekä menoilmoitusten oikeellisuutta.

Maa- ja metsätalousministeriö toimii LEADER+ -yhteisöaloiteohjelman hallinto- ja maksuviranomaisena. Hallintoviranomaisena se vastaa komissiolle rakennerahastovarojen käytöstä. Maa- ja metsätalousministeriön velvollisuutena on järjestää varojen käytön valvonta siten, että varmistetaan tuen myöntämiselle ja maksamiselle annettujen edellytysten olemassa olo sekä varmistetaan tuen myöntämiselle että maksamiselle annettujen ehtojen noudattaminen. Toimeenpanovastuusta tullaan säätämään valtioneuvoston asetuksessa ja ministeriön työjärjestyksessä. Tarkoituksena on jakaa toimeenpanovastuu valvonnan osalta niin, että vastuu LEADER+ -yhteisöaloiteohjelman paikan päällä tehtävistä tarkastuksista on valvontayksiköllä. Muu ohjelman toimeenpanoon liittyvä vastuu on maaseutu- ja rakenneyksiköllä.

LEADER+ -yhteisöaloiteohjelmassa paikalliset toimintaryhmät seuraavat osaltaan hankkeiden etenemistä sekä varojen käyttöä. Ryhmien velvollisuutena on ilmoittaa havaitsemistaan säännönvastaisuuksista tuen myöntäneelle työvoima- ja elinkeinokeskukselle.

10.1.1 Hallinnolliset tarkastukset

Hallinnolliset tarkastukset käsittävät jokaisen tukihakemuksen ja maksatushakemuksen yhteydessä suoritettavat tarkastukset ja tarvittaessa tähän liittyvät paikalla tapahtuvat katselmukset tuen myöntämisen ja maksamisen edellytysten täyttymisen todentamiseksi. Työvoima- ja elinkeinokeskusten maaseutuosastot suorittavat hallinnolliset tarkastukset maa- ja metsätalousministeriön tukia hallinnoivan yksikön ohjeistuksen perusteella.

Tukia hallinnoiva yksikkö tekee lisäksi työvoima- ja elinkeinokeskuksiin hallinnollisia tarkastuksia.

10.1.2 Paikan päällä tehtävät tarkastukset

Paikan päällä tehtävät komission asetukseen (EY) N:o 2064/*97*) perustuvat 5 prosentin tarkastukset tehdään vuosittaisen valvontasuunnitelman mukaan. Maa- ja metsätalousministeriö ohjeistaa ja vastaa ohjelmassa esitettyjen hankkeiden paikan päällä tapahtuvien tarkastusten järjestämisestä. Maa- ja metsätalousministeriö voi asetuksella säätää, että valvonnassa käytetään apuna työvoima- ja elinkeinokeskuksia tai muita viranomaisia. Maa- ja metsätalousministeriö voi asetuksella antaa valvontaan liittyviä asiantuntijatehtäviä myös muille elimille. Paikan päällä tehtävät hankkeiden tarkastukset suoritetaan joko riskianalyysiin perustuvan satunnaisotannan perusteella tai lisävalvontana harkinnan mukaan muun erityisen syyn perusteella. Valittaessa otosta tarkastettaviksi hankkeiksi otetaan erityisesti huomioon, että tarkastettavaksi tulee eri tyyppisiä ja kokoisia hankkeita. Otantoihin perustuvat paikan päällä tehtävät tarkastukset kattavat kaikki ohjelmassa esitetyt maaseudun kehittämistoimenpiteet. Tarkastukset jakautuvat tasaisesti koko ohjelmakaudelle. Myös paikallisten toimintaryhmien hallintorahasta tehdyt hankepäätökset ovat mukana satunnaisotannassa. Otannan määrittelyssä on lisäksi huomioitava kansallisten tai yhteisön suorittamien tarkastusten yhteydessä havaitut tai

muutoin toimeenpanon yhteydessä havaitut riskitekijät.

Kaikki paikalliset toimintaryhmät tarkastetaan ohjelmakauden aikana aina kuitenkin vähintään kerran.

Paikan päällä tehtävillä tarkastuksilla tarkastetaan hankkeen toiminta, tulokset, kirjanpito, rahoituksen toteutuminen ja raportointi sekä kustannusten tukikelpoisuus. Lisäksi tarkastetaan tukipäätösten ja maksatuspäätösten oikeellisuutta tarkastamalla työvoima- ja elinkeinokeskusten tekemien hallinnollisten tarkastusten laatua ja todennetaan tällä tavoin myös hallintojärjestelmän toimivuutta ja tehokkuutta.

10.2 Seuraamukset

Maaseutuelinkeinojen rahoituslain 46§:n mukaan kyseisen lain nojalla myönnetyn tuen maksaminen lakkautetaan ja tuki määrätään kokonaan tai osaksi takaisinperittäväksi, jos tuki on käytetty muuhun tarkoitukseen kuin mihin se on myönnetty tai tuen saaja on antanut tuen myöntämiseen tai maksamiseen vaikuttaneita virheellisiä tietoja tai menetellyt muutoin vilpillisesti. Maaseutuelinkeinojen rahoituslain 50§:n mukaan jos tuen saaja on menetellyt 46§:n 1 momentissa säädettävällä tavalla, voidaan takaisin perittävää määrää korottaa enintään 20 prosentilla taikka. jos menettely on törkeätä, enintään 100 prosentilla.

Tuen maksaminen voidaan myös lakkauttaa ja tuki määrätä osaksi tai kokonaan heti takaisin maksettavaksi, jos:

a) tuki on myönnetty tai maksettu väärin perustein.

b) tuen saaja on viiden vuoden kuluessa tuen viimeisen erän maksamisesta ilman pakottavaa syytä lopettanut tuen myöntämisen perusteena olevan toimintansa tai olennaisesti supistanut sitä

c) tuen saaja on avustuksen viimeisen erän maksamista seuraavien viiden vuoden aikana ilman työvoima- ja elinkeinokeskuksen suostumusta luovuttanut tuen kohteena olevaa omaisuutta muun kuin perintöoikeudellisen saannon kautta henkilölle, joka ei täytä tuen myöntämisen edellytyksiä

d) maatilataloutta tai yritystoimintaa harjoittavan tukea saaneen avoimen yhtiön, kommandiittiyhtiön, osuuskunnan tai osakeyhtiön omistussuhteet muuttuvat muun kuin perintöoikeudellisen saannon kautta siten, että yritystä ei voida enää pitää tukikelpoisena.

e) tukipäätöksessä tai tuen perusteena olleessa asiakirjassa asetettuja ehtoja ei ole noudatettu

f) tuen saaja kieltäytyy antamasta tarkastajille tuen käyttöön tai valvontaan liittyviä tietoja taikka tili- tai muita asiakirjoja tai avustamassa tarpeellisessa määrin tarkastuksen suorittamisessa

g) tuen lakkauttamiseen tai takaisinperimiseen on näihin verrattava painava syy

Maa- ja metsätalousministeriö vastaa myöntämiensä avustusten takaisinperimisestä ja maksatusten lakkauttamisesta. Muutoin takaisinperimisestä ja maksatusten lakkauttamisesta päättää tuen myöntänyt työvoima- ja elinkeinokeskus. Tukea hallinnoiva yksikkö vastaa tarkastusten tulosten edellyttämien maaseutuosastojen vastuulla olevien jatkotoimenpiteiden ohjeistamisesta ja vastaa vaadittavien jatkotoimenpiteiden toteuttamisen seurannasta. Tukea hallinnoiva yksikkö vastaa väärinkäytösilmoituksen kokoamisesta työvoima- ja elinkeinokeskusten antamien tietojen perusteella ja toimittamisesta edelleen valvontayksikölle UCLAF:lle raportointia varten.

11 Arviointi

LEADER+ -ohjelman arviointi koostuu ohjelman ja paikallisten toimintaryhmien kehittämissuunnitelmien ennakkoarvioinnista, ohjelman väli- ja loppuarvioinneista sekä ryhmien suorittamasta vapaaehtoisesta itsearvioinnista. Ennakkoarvioinnit on kuvattu tarkemmin luvussa 3, tässä luvussa keskitytään erityisesti ohjelman väli- ja loppuarviointiin.

LEADER+ -ohjelman arvioinnin tavoitteena on tutkia, miten hyvin Suomen LEADER+ -ohjelma, paikalliset toimintaryhmät ja yksittäiset paikallisten toimintaryhmien avustamat hankkeet tarjoavat ratkaisuja maaseudun elinvoimaisuuden vahvistamiseksi. Arvioinnin toisena tavoitteena on tutkia sitä, miten LEADER+ -ohjelman toteuttamisessa on toteutunut kokonaisvaltainen, yhteen sovitettu lähestymistapa, ohjelman pilottiluonteisuutta edistävät toimet sekä alhaalta ylöspäin -toimintaperiaate. Arvioinnissa myös tarkastellaan, miten paikallisten toimintaryhmien päätöksenteko käytännössä toimii.

Arvioinnissa tulee tarkastella Suomen LEADER+ -ohjelman laadullisten ja määrällisten tavoitteiden saavuttamista eri toimenpidekokonaisuuksittain, hallinnollinen, taloudellinen ja verkostoitumisnäkökulma mukaan lukien sekä ohjelman vaikutuksia eri alueille. Arvioinnissa tarkastellaan myös sitä, miten hyvin paikallisten toimintaryhmien toiminta on toteutunut suhteessa niiden kehittämissuunnitelmiin sekä Suomen LEADER+ -ohjelmaan ja komission yleisiin LEADER+ -tavoitteisiin.

Ohjelman vastuuviranomainen (maa- ja metsätalousministeriö) järjestää LEADER+ -ohjelman arvioinnin komission antamien suuntaviivojen mukaisesti. Arviointisuunnitelma toimitetaan komissioon ennen kuin se hyväksytään seurantakomiteassa.

Ulkopuolisen arvioinnin tekijän tehtävänä on avustaa LEADER+ -seurantakomiteaa ja ohjelmaa toimeenpanevaa viranomaistahoa ohjelman toteuttamisessa. Arvioitsijaa voidaan tarvittaessa pyytää osallistumaan seurantakomitean kokouksiin.

LEADER+ -ohjelman arvioinnit tullaan suorittamaan tarkoituksenmukaisilla arviointitekniikoilla. Arviointien suorittajiksi tullaan valitsemaan riippumattomat ulkopuoliset evaluoitsijat, joilla tulee olla riittävästi tietoa LEADER+ -ohjelmasta ja sen erityisluonteesta suhteessa tavoite 1 ja 2 -ohjelmiin sekä alueelliseen maaseudun kehittämisohjelmaan. Väliarvioinnin suorittava riippumaton evaluoitsija tullaan valitsemaan Suomen LEADER+ -ohjelman hyväksymisen ja paikallisten toimintaryhmien valinnan jälkeen vuonna 2001 julkisen tarjouskilpailun perusteella. Valinnasta päättää maa- ja metsätalousministeriö LEADER+ -työryhmän esityksestä. LEADER+ -ohjelman loppuarvioinnin suorittaja valitaan ohjelmakauden loppupuolella vuonna 2006 julkisen tarjouskilpailun perusteella.

Ohjelman seurantaindikaattoreiden määrää on vähennetty edelliseen ohjelmakauteen verrattuna vain sellaisiin indikaattoreihin, jotka ovat erityisen tärkeitä ohjelman etenemisen seurannan kannalta. Tämä yksinkertaistaa seurantaa kansallisella tasolla ja vähentää myös aluetason työtaakkaa. Suomen LEADER+ -ohjelman toteuttamista seuraavien indikaattoreiden lisäksi paikallisten toimintaryhmien on valittava tarkoituksenmukaisimmat indikaattorit oman kehittämissuunnitelmansa seurantaan. Arvioinnissa käytetään virallisia seurantaindikaattoritietoja, jotka saadaan Hanke2000 -seurantajärjestelmästä. Näitä tietoja täydennetään komission myöhemmin mahdollisesti määrittelemillä arviointi-indikaattoreilla sekä muun muassa paikallisten toimintaryhmien itse määrittelemil-

lä ja keräämillä seurantaindikaattoritiedoilla, tilastoilla sekä muilla selvityksillä kuten kyselyillä. Suomen kansallisten ja alueellisten viranomaisten sekä paikallisten toimintaryhmien tehtävänä on huolehtia, että arvioinnin tekijöillä on käytettävissään kaikki keskeisimmät LEADER+ -asiakirjat sekä hankkeiden seurantaindikaattoritiedot.

Esimerkkejä LEADER+ -ohjelman toteuttamista kuvaavista seurantaindikaattoreista:

- uudet / uudistetut työpaikat
- uudet yritykset
- koulutukseen osallistuneiden henkilöiden määrä ja oppilastyöpäivien lukumäärä
- investointien arvo
- aktivointitilaisuuksien osanottajamäärä.

LEADER -periaatteiden toteutumista arvioidaan erityisesti toimintaryhmien antamien laadullisten kuvausten kautta. Lisäksi tarkastellaan muun muassa paikallisten asukkaiden osuutta paikallisen toimintaryhmän hallinnossa.

Arvioinnissa tulee selvittää sitä, miten LEADER+ -ohjelmassa korostettu pilottiluonteisuus on toteutunut. Pilottiluonteisuutta arvioidaan muun muassa seuraavien seikkojen perusteella:

- uusien, luonteeltaan paikallisten tuotteiden ja palveluiden kehittäminen
- uudet menetelmät, joissa pystytään yhdistämään alueen inhimilliset, luonnon ja/tai taloudelliset voimavarat ja jotka johtavat alueen omien mahdollisuuksien parempaan hyödyntämiseen
- sellaisten taloussektoreiden yhdistäminen ja yhteistoiminta, jotka ovat perinteisesti olleet erillään toisistaan (esimerkiksi ns. kolmas sektori ja yritykset)
- uudet keinot paikallisväestön osallistumiseksi päätöksentekomenettelyyn ja hankkeen täytäntöönpanoon.

Arvioinnissa on huomioitava erikseen myös kansallisen verkostoyksikön toimivuutta Suomen LEADER+ -ohjelmatason ja paikallisen toimintaryhmätason lisäksi.

Arvioinnissa tulee kiinnittää huomiota myös Suomen LEADER+ -ohjelman, paikallisten toimintaryhmien laatimien kehittämissuunnitelmien ja yksittäisten hankkeiden ympäristövaikutuksiin. Arvioinnissa huomioidaan niin myönteiset kuin mahdolliset kielteiset vaikutukset sekä se, miten hyvin YVA (ympäristövaikutusten arviointi) -menettelyä on sovellettu eri tasoilla. Arvioinnissa kiinnitetään huomiota lisäksi siihen, miten hyvin ympäristöarvoja kuten puhdas luonto on elinkeinollistettu luonnon monimuotoisuuden säilyttämistä kunnioittaen.

Arvioinnissa on kiinnitettävä huomiota tasa-arvotavoitteiden toteutumiseen. Nais-miesnäkökulman lisäksi arvioidaan toimenpiteiden vaikutusta erityisesti maaseudun nuorten elinolosuhteiden kehittämiseen. Arvioinnissa tarkastellaan toimenpiteiden kohdistumista myös maaseudun työttömiin ja muun syrjäytymisuhan alla oleviin maaseudun asukkaisiin.

Arvioinnissa huomioidaan myös LEADER+ -rahoitteisten toimenpiteiden soveltuvuus yhteisön kilpailulainsäädäntöön.

Väliarviointien tarkemmat vaatimukset vahvistaa LEADER+ -seurantakomitea. Väliarvioinnissa on huomioitava komission mahdollisesti ohjelmakauden aikana antamat suuntaviivat LEADER+ -ohjelman väliarvioinnin suorittamisesta. LEADER+ -ohjelman ensimmäisen väliarvioinnin tulokset tulee yleisasetuksen 42 artiklan 2 momentin mukaisesti toimittaa komissiolle vii-

meistään 31.12.2003. Tätä ennen väliarviointi on käsiteltävä LEADER+ -ohjelman seurantakomiteassa. Väliarvioinnin perusteella paikallisten toimintaryhmien rahoituskehyksiä voidaan muuttaa tarvittaessa riippuen siitä, miten hyvin paikalliset toimintaryhmät ovat toteuttaneet kehittämissuunnitelmaansa suhteessa asetettuihin tavoitteisiin. Toisen, ajantasaistetun väliarvioinnin tulee valmistua yleisasetuksen 42 artiklan 4 momentin mukaisesti viimeistään 31.12.2005.

LEADER+ -ohjelman loppuarvioinnin suorittaja valitaan ohjelmakauden loppupuolella vuonna 2006 julkisen tarjouskilpailun perusteella. Loppuarvioinnissa huomioidaan komission mahdollisesti ohjelmakauden aikana antamat suuntaviivat LEADER+ -ohjelman loppuarvioinnin suorittamisesta.

Väli- ja loppuarviointien kustannukset maksetaan LEADER+ -ohjelman teknisestä tuesta.

Virallisen seurannan lisäksi paikallisten toimintaryhmien on hyvä arvioida heti kehittämissuunnitelman alusta lähtien itse omaa toimintaansa. Itsearvioinnin avulla ryhmät pystyvät seuraamaan oman toimintansa tuloksellisuutta. Itsearvioinnissa kiinnitetään huomiota ryhmän kaikkiin eri toimintalohkoihin. Ryhmä esimerkiksi arvioi, miten hyvin sen päivittäiset toimintaprosessit eli alueelle ja hankkeille annettava neuvonta, hankehakemusten käsittely ja maksuliikenteen seuraaminen toimii, miten toimintaryhmän hallitus osallistuu kehittämissuunnitelman eteenpäin viemiseen, miten hyvin toimintaryhmän rahoittamat hankkeet toteuttavat kehittämissuunnitelman tavoitteiden saavuttamista ja minkälaiset suhteet toimintaryhmä on luonut eri toimijoihin kuten hankkeiden toteuttajiin, alueen eri koulutus- ja kehittäjäorganisaatioihin, muihin toimintaryhmiin, rahoittajaviranomaisiin ja muihin viranomaisiin. Itsearviointi antaa jatkuvasti toimintaryhmälle tietoa oman toimintansa tuloksellisuudesta ja kehittämiskohteista.

Itsearvioinnin merkitystä korostettiin jo LEADER II -ohjelmassa ja aiheesta on annettu koulutusta myös uusille toimintaryhmille järjestetyissä neuvontatilaisuuksissa. Maa- ja metsätalousministeriö ei määrää ryhmille mitään tiettyä itsearviointimenetelmää vaan ryhmä saa itse valita tarkoituksenmukaisimman tavan itsearvioinnilleen. Ryhmä voi toteuttaa itsearviointia esimerkiksi hankkeiden toteuttajille ja alueen asukkaille tehdyillä asiakaskyselyillä ja asennemittauksilla, järjestämällä palautetilaisuuksia ja hankevetäjien tapaamisia tai teettämällä ulkopuolisia arvioita toiminnastaan.

12 Eri osapuolten kuuleminen ja osallistuminen seurantakomiteaan

Eri osapuolten kuuleminen

LEADER+ -suuntaviivojen mukaisesti kaikkia tärkeimpiä eri osapuolia on kuultu ennen kuin tämä ohjelma-asiakirja on toimitettu komission käsiteltäväksi. Ohjelma -asiakirjaluonnos lähetettiin eri ministeriöille (kauppa- ja teollisuusministeriö, sisäasiainministeriö, työministeriö, opetusministeriö, ympäristöministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, valtiovarainministeriö), työvoima- ja elinkeinokeskusten kaikille osastoille (maaseutuosasto, yritysosasto, työvoimaosasto), maakuntien liitoille, alueellisille ympäristökeskuksille, lääninhallitusten sivistysosastoille ja Suomen Kuntaliitolle sekä ohjelmaan hakeneille paikallisille toimintaryhmille.

LEADER+ -ohjelmaan liittyvistä eri intressiryhmistä ohjelma-asiakirja lähetettiin kommentoitavaksi seuraaville: Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto, Svenska Lantbruksproducenternas Centralförbund, Maaseutukeskusten Liitto, Helsingin yliopiston maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskukset, Suomen Yrittäjät ry, 5 kuntien elinkeinoyhtiötä, Suomen Kylätoiminta SYTY ry, Suomen luonnonsuojeluliitto, NYTKIS (naisjärjestöt yhteistyössä), Palvelutyönantajat ry, Suomen 4H -liitto, Maa- ja kotitalousnaiset, Martta-liitto sekä Käsi- ja taideteollisuusliitto. Lisäksi alueellisilta ympäristökeskuksilta edellytettiin, että ne informoivat alueellisia ympäristöjärjestöjä ohjelma-asiakirjaluonnoksesta.

Kuulemisen tulokset/ tärkeimpiä huomioita

Yleisesti ottaen lausunnon antajat olivat tyytyväisiä LEADER+ -ohjelman rakenteeseen ja sisältöön. Erityisesti oltiin tyytyväisiä siihen, että ohjelman sisältö on laadittu paikallisten toimintaryhmien kehittämissuunnitelmien perusteella. Samoin positiivisena pidettiin ohjelman yleisluonteisuutta, mikä mahdollistaa erilaisten kehittämissuunnitelmien toteuttamisen sen sisällä.

Useat paikalliset toimintaryhmät ja jonkin verran myös aluehallinto olivat erittäin huolissaan siitä, ettei ryhmien hallintoon varata riittävästi resursseja, etenkin kun ryhmien työmäärä nousee. Useat tahot olivat sitä mieltä, että tavoite 35 % rahoituksesta kohdistumisesta yrityshankkeisiin on liian kunnianhimoinen. Toisaalta monet lausunnonantajat pitivät hyvänä asiana sitä, että elinkeinollisuutta on voimakkaasti painotettu. Monet olivat myös sitä mieltä, että ohjelman määrälliset tavoitteet ovat liian kunnianhimoiset ja niitä tulisi tarkistaa alaspäin. Myös täydentävyydestä muihin ohjelmiin toivottiin täsmennystä. Useat ryhmät ja TE -keskukset halusivat myös porrastusta hanketoteuttajien ja toimintaryhmien raportointiaikatauluun. Mm. näitä seikkoja on ohjelmassa tarkistettu lausuntojen jälkeen.

Osa muutosehdotuksista oli ristiriidassa mm. komission suuntaviivojen kanssa, joten niitä ei voitu ottaa huomioon.

Seurantakomitean kokoonpano

Seurantakomitea koostuu kolmikantaperiaatteen mukaisesti tasapuolisesti kansallisten ja alueellisten viranomaisten sekä sosiaalipartnereiden edustajista. Molempien sukupuolien tasapuolinen edustus varmistetaan siten, että seurantakomitean jäsenistä sekä miehiä että naisia on oltava 40 - 60 prosenttia. Seurantakomitean puheenjohtajana ja sihteerinä toimii maa- ja metsätalousministeriön edustaja.

Seurantakomitean jäseninä ovat keskushallinnosta maa- ja metsätalousministeriön, sisäasiainministeriön, kauppa- ja teollisuusministeri-

ön, työministeriön, ympäristöministeriön ja opetusministeriön edustajat. Aluehallinnosta jäsenet edustavat työvoima- ja elinkeinokeskusten maaseutu-, yritys- ja työvoimaosastoja sekä maakuntien liittoja, alueellisia ympäristökeskuksia ja lääninhallituksen sivistysosastoa. Sidosryhmistä jäsenistöön kutsutaan Suomen Yrittäjien, Suomen Kuntien, kuntien elinkeinoyhtiöiden, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliiton, Suomen 4H -liiton, Maaseutukeskusten liiton, Käsi- ja taideteollisuusliiton, maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän nuorisoteemaryhmän ja Suomen Kylätoiminta, SYTY ry:n edustajat. Lisäksi seurantakomiteaan kutsutaan edustus paikallisista toimintaryhmistä.

Komission edustaja on seurantakomiteassa neuvoa-antavana jäsenenä.

13 Yhdenmukaisuus muiden yhteisön ohjelmien ja politiikkojen kanssa

LEADER+ -ohjelma täydentää ja vahvistaa muita maaseudun kehittämisohjelmia. Yleisesti LEADER+ -ohjelma eroaa muista ohjelmista pienimuotoisuudellaan ja paikallislähtöisellä toimintatavallaan. LEADER -toimintatapa kokoaa yhteen voimavaroja paikallistasolla ja aktivoi alueen asukkaita. Tämä antaa maaseudun asukkaille uskoa ja rohkeutta vaikuttaa omiin asioihinsa. LEADER+ -ohjelma antaa myös uuden vaikutuskanavan paikallislähtöisellä päätöksentekomallillaan. Paikallislähtöinen päätöksenteko puolestaan vaikuttaa siihen, millaisia hankkeita rahoitetaan.

Toimintaryhmät hakevat aktiivisesti uusia käytännön yhteistyötapoja alueviranomaisten ja muiden kehittäjätahojen kanssa päällekkäisyyksien välttämiseksi. LEADER+ -ohjelman hankerahoitus painottuu eri tavoin kuin pääohjelmista rahoitetut hankkeet juuri tämän erilaisen näkökulman vuoksi. LEADER+ -ohjelman mahdollistaman EMOTR:n käyttöalan laajennuksen vuoksi tavoite 1- ja 2 -ohjelma-alueiden ulkopuolella voidaan rahoittaa sellaisiakin hankkeita, joita ei muuten ole mahdollista rahoittaa. Yritysrahoitus painottuu pieniin, useimmiten vain 1 - 2 henkilöä työllistäviin yrityksiin. LEADER+ -ohjelmasta rahoitetaan myös kansainvälisiä yhteishankkeita muiden maiden vastaavanlaisten ryhmien kanssa. Tätä mahdollisuutta ei ole pääohjelmissa.

Paikallisia toimintaryhmiä voidaan rahoittaa myös muista kuin LEADER+ -ohjelmasta, esimerkiksi Alueellisesta maaseudun kehittämisohjelmasta (ALMA) tai tavoite 1 -ohjelmasta. Tätä kutsutaan LEADER -toimintatavan valtavirtaistamiseksi. Samalla alueella ei kuitenkaan voi koskaan toimia enempää kuin yksi paikallinen toimintaryhmä. Näin ollen eri ohjelmista rahoitusta saavien paikallisten toimintaryhmien toiminta ei ole päällekkäistä. Myös hallintomallilla varmistetaan, ettei päällekkäistä rahoitusta tapahdu.

LEADER+ on osa maaseudun kehittämistoiminnan ohjelmakokonaisuutta, johon kuuluvat alueelliset maaseudun kehittämisohjelmat sekä horisontaalinen maaseudun kehittämisohjelma, jota toteutetaan koko maassa. Näitä täydentävät mm. kansallinen metsästrategia ja -lainsäädäntö, joka säätelee metsien käyttöä sekä kansalliset tukitoimet. Ohjelmat on suunniteltu täydentämään toisiaan siten, että horisontaalinen maaseudun kehittämisohjelma keskittyy maaseudun ympäristötoimenpiteisiin. Tähän kuuluvat myös maataloustuotantoon liittyvien perinnebiotooppien vaalinta ja ylläpito.

LEADER+ -ohjelmassa on otettu huomioon yhteisestä maatalouspolitiikasta ja erityisesti markkinajärjestelyjen toteuttamisesta aiheutuvat rajoitukset. Suunnitelmaan sisältyvillä tukitoimilla edistetään sellaisia hankkeita ja toimenpiteitä, joiden avulla vahvistetaan markkinajärjestelyjen vaikutusta ja niiden tehokkuutta tai jotka suuntaavat tuotantoa pois sellaisilta aloilta, joilla myös markkinajärjestelyt asettavat tuotantorajoituksia.

Tuettavat yritykset ja tuettava elinkeinotoiminta ei aiheuta sellaisia kilpailun vääristymiä, joita tarkoitetaan perustamissopimuksen 80-85 artiklassa. Merkittävää osaa tuettavasta toiminnasta koskee tiettyjen kilpailusääntöjen soveltamisesta maataloustuotteiden tuotantoon ja kauppaan annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 26 2 artiklan poikkeussäännöt perustamissopimuksen 80-85 soveltamisesta. Tuettavassa toiminnassa ei ole edes hakijoina odotettavissa sellaisia yrityksiä, joilla olisi kiellettyjä sopimuksia muissa jäsenvaltioissa sijaitsevien yritysten kanssa ja jotka täyttäisivät muut kiellettyä toimintaa koskevat säännöt, tai jotka harjoittaisivat vientiä tai

tuontia sellaisin sopimusjärjestelyin, että se rikkoisi kilpailupolitiikan sääntöjä.

13.1 Horisontaalinen maaseudun kehittämisohjelma

Horisontaalinen maaseudun kehittämisohjelma sisältää toimenpiteitä, jotka vaikuttavat suoraan peltoihin ja niiden ympäristöön. Sen sijaan LEADER+ -ohjelmasta rahoitetaan mm. toimenpiteitä, jotka edistävät pienimuotoista alkutuotannon tuotteiden jalostusta tai jotka tukevat maaseudun sosiaalista ja taloudellista hyvinvointia. Siten ohjelmien toiminta ei ole päällekkäistä. LEADER+ -ohjelman tavoitteena on ennen kaikkea monipuolistaa maaseudun elinkeinorakennetta ja edistää toimeentulomahdollisuuksia muista elinkeinoista kuin maatalous.

13.2 Tavoite 1 -ohjelma

Suomessa toteutetaan vuosina 2000 - 2006 kahta tavoite 1 -ohjelmaa, jotka ovat Itä-Suomen ja Pohjois-Suomen tavoite 1 -ohjelmat. Itä-Suomen ohjelma-alueeseen kuuluvat Etelä-Savon, Kainuun, Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon maakunnat, kun taas Pohjois-Suomen tavoite 1 -ohjelma sisältää yhden kokonaisen maakunnan, Lapin, ja osia Pohjois-Pohjanmaasta, Keski-Pohjanmaasta ja Keski-Suomesta. Alueilla asuu yhteensä hieman yli miljoona henkilöä.

Tavoite 1 -ohjelmaa rahoittaa neljä rahastoa: EMOTR, EAKR, ESR ja KOR. Pohjois-Suomen tavoite 1 -ohjelman julkinen rahoitus on yhteensä 642,81 miljoonaa euroa, josta EU:n rahoitusosuus on 321,40 meuroa. Itä-Suomen tavoite 1 -ohjelman julkinen rahoitus on 1253, 19 miljoonaa euroa, josta EU:n rahoitusosuus on 626,60 meuroa. Sekä Pohjois- että Itä-Suomen tavoite 1 -ohjelmassa on oma toimintalinja maaseututoimenpiteille, jotka rahoitetaan pääosin Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahaston ohjausosastosta.

Itä-Suomessa tavoitteena on maaseudun taloudellisen perustan laajentaminen ja vahvistaminen monipuolistamalla maaseudun elinkeinoja, parantamalla niiden kilpailukykyä ja kehittämällä maaseutuyritysten toimintaympäristöä. Omaan raaka-ainetuotantoon sekä alueen luonnonvaroihin ja luontoarvoihin perustuvia tuotantoketjuja, erityisesti niiden heikkoja lenkkejä, vahvistetaan. Maaseudun yritystoimintaa kehitetään klusteri-/ tuotantoketjuajattelun pohjalta. Kylien ja kyläläisten tietoyhteiskuntavalmiuksien luomiseen kiinnitetään erityistä huomiota. Tietoliikenne- ja viestintävalmiuksia kehitetään kansalaislähtöisesti. Työpaikkarakennetta muokataan siten, että erityisesti maaseudun naisten itsensä työllistämismahdollisuudet lisääntyvät. Maaseudun toimintalinja jakautuu maatalouden investointeja, nuorten viljelijöiden tilanpidon aloittamista, maaseudun kehittämistä ja sopeutumista, metsätaloutta ja koulutusta edistäviin toimenpidekokonaisuuksiin.

Pohjois-Suomessa maaseutustrategian tavoitteena on hillitä maaseudulta poismuuttoa turvaamalla erityisesti maaseudun nuorille riittävät toimeentulomahdollisuudet ja hyvä elinympäristö. Näistä tavoitteista lähtien ohjelman toimenpiteet kohdistuvat ensisijaisesti perustuotannon jatkuvuuden turvaamiseen ja kilpailukyvyn parantamiseen, maatilojen rakenteen sekä elin-, työ- ja tuotanto-olosuhteiden parantamiseen, maaseudun elinkeinopohjan monipuolistamiseen, toimintaympäristön kehittämiseen, maaseudun ja taajamien vuorovaikutuksen edistämiseen, osaamistason parantamiseen ja paikalliseen aloitteellisuuteen sekä palveluiden ja infrastruktuurin parantamiseen. Kaikki neljä rahastoa ovat mukana tämän toimintalinjan tavoitteiden toteuttamisessa.

13.3 Alueellinen maaseudun kehittämisohjelma

Alueellinen maaseudun kehittämisohjelma (ALMA) rahoitetaan kokonaan Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahaston tukiosastosta (EMOTR-T). Ohjelman julkinen rahoitus on yhteensä 387,77 miljoonaa euroa, josta Euroopan unionin osuus on 116,33 miljoonaa euroa.

Alueellisen maaseutuohjelman tavoitteena on pysäyttää harvaan asutun ja ydinmaaseudun väkiluvun aleneminen ja saada näin aikaan suunnitelma-alueella tasapainoinen väestökehitys ja -rakenne (*väestötavoite*). Alatavoitteita ja osin keinoja ovat maaseutukylien säilyttäminen toimivina asuin-, työ- ja yrittämisen ympäristönä (*asumistavoite*), elinkeinorakenteen monipuolistaminen vastaamaan kysyntää, yritystoiminnan ja työmahdollisuuksien lisääminen sekä maatilojen toimeentuloperustan vahvistaminen (*työpaikka- ja elinkeinotavoite*), muita tavoitteita tukeva laaja-alainen osaamisen lisääminen *(osaamisen vahvistamistavoite)* sekä ympäristön tilaan myönteisesti vaikuttavien toimenpiteiden tukeminen (ympäristötavoite).

Alueellisen maaseudun kehittämisohjelman toimintalinjat ovat:

1. Maa- ja metsätalouden kehittäminen

2. Maaseutuelinkeinojen monipuolistaminen

3. Maaseutuyhteisöjen kehittäminen

13.4 Tavoite 2 -ohjelma

Vuosina 2000 - 2006 toteutetaan kahta tavoite 2 -ohjelmaa, joiden tavoitteena on rakennemuutoksesta kärsivien maaseutu- ja kaupunkialueiden kehittäminen. Nämä ohjelmat ovat Etelä-Suomen ja Länsi-Suomen tavoite 2 -ohjelmat. Ohjelma-alueeseen kuuluu maakuntia tai niiden osia Etelä-Suomessa: Etelä-Karjala, Kymenlaakso, Itä-Uusimaa, Päijät-Häme, Kanta-Häme, Uusimaa ja Varsinais-Suomi ja Länsi-Suomessa Satakunta, Pirkanmaa, Keski-Suomi, Etelä-Pohjanmaa, Keski-Pohjanmaa, Pohjanmaa ja Pohjois-Pohjanmaa. Alueilla asuu yhteensä noin 1,6 miljoonaa henkilöä eli noin 31 prosenttia suomalaisista.

Tavoite 2 -ohjelmat rahoitetaan Euroopan aluekehitysrahastosta (EAKR) ja Euroopan sosiaalirahastosta (ESR). Länsi-Suomen tavoite 2 -ohjelman julkinen rahoitus on yhteensä 710,3 miljoonaa euroa, josta Euroopan unionin osuus on 284,1 miljoonaa euroa. Etelä-Suomen tavoite 2 -ohjelman julkinen rahoitus on yhteensä 545,9 miljoonaa euroa, josta EU:n osuus on 218,3 miljoonaa euroa

Tavoite 2 -ohjelman tavoite maaseutualueiden osalta on turvata yritystoiminnan yleiset toimintaedellytykset. Maaseudun aluerakennetta ja ympäristöä parantavat toimet, kuten vesihuoltohankkeet, tiestö, energiahuolto ja tietoliikenneyhteydet sekä ympäristönhoitohankkeet kuuluvat tavoite 2 -ohjelman piiriin. Myös peruspalvelut sekä esimerkiksi kulttuuripalvelujen turvaaminen on ensiarvoisen tärkeää, jotta korkeasti koulutettu väestö sijoittuisi asumaan maaseudulle.

Kaupunkien ja maaseudun vuorovaikutuksen kehittäminen on toinen kärkitavoite. Kaupunkien ja maaseudun yhteistyöllä voidaan edistää työllistymistä kumppanuuteen perustuvalla yhteistyöllä. Yritystoiminnan kehittämisen toimiala- ja klusteritoiminnassa ja osaamista kasvattavissa toimissa kaupunkien ja maaseudun vuorovaikutuksen lisäämiseen on hyvät mahdollisuudet.

13.5 Tavoite 3-ohjelma

Tavoite 3-ohjelman toteutuksen perustana on ohjelmakaudelle 2000-2006 laadittu ESR-viitekehys. Viitekehys perustuu Euroopan unionin rakennerahastoista antamaan yleisasetukseen sekä Euroopan sosiaalirahastosta annettuun asetukseen. Lisäksi viitekehys on yhteydessä EU:n työllisyyssuuntaviivojen mukaiseen Suomen työllisyyspolitiikan toimintasuunnitelmaan (=NAP – National Action Plan).

ESR-viitekehyksen horisontaalisia painotuksia ovat tietoyhteiskunta, tasa-arvo, paikallinen kumppanuus, kestävä kehitys ja ennakointi. Nämä painotukset tulee ottaa läpäisyperiaatteella huomioon kaikessa ESR-toiminnassa.

Viitekehyksen varsinaisia painopistealueita ovat:

- pitkäaikaistyöttömien aseman parantaminen ja työvoiman kysynnän hyödyntäminen
- yhtäläisten mahdollisuuksien edistäminen työelämässä ja syrjäytymisen ehkäiseminen
- koulutuksen laadun ja vaikuttavuuden parantaminen sekä koulutuksen ja työelämän suhteiden vahvistaminen
- yrittäjyyden edistäminen, ammatillisen liikkuvuuden ja työelämän sekä työorganisaatioiden innovatiivinen kehittäminen

Tavoite 3 -ohjelman julkinen kokonaisrahoitus on 1039,4 miljoonaa euroa, josta EU:n (ESR) osuus on 415,8 miljoonaa euroa.

13.6 EQUAL

Yhteisöaloite EQUAL:n tavoite on edistää uusia keinoja torjua kaikenlaista syrjintää ja eriarvoisuutta työmarkkinoilla kansainvälisen yhteistyön avulla. Aloitteessa tarkastellaan myös turvapaikanhakijoiden yhteiskunnallista ja ammatillista integroitumista. Yhteisöaloitetta rahoittaa Euroopan sosiaalirahasto.

EQUAL toteutetaan toimintalinjoilla, jotka on määritelty suhteessa Euroopan työllisyysstrategian neljään pilariin. Suomi on alustavasti valinnut seuraavat toimintalinjat ja toimenpidekokonaisuudet sen lisäksi, että turvapaikanhakijoiden integrointi sisältyy toimintalinjoihin jo yleislainsäädännön nojalla.

1. Työllistyvyys

Työmarkkinoille pääsemisen ja paluun helpottaminen kaikille avointen työmarkkinoiden luomiseksi myös niille, joilla on työmarkkinoille pääsemiseen tai niille palaamiseen liittyviä integroitumisvaikeuksia.

Rasismin ja muukalaisvihan torjunta työmarkkinoilla.

2. Yrittäjyys

Sosiaalitalouden (kolmannen sektorin) ja erityisesti yleishyödyllisten palvelujen vahvistaminen korostaen työpaikkojen laadun parantamista.

3. Sopeutumiskyky

Tuetaan yritysten ja työntekijöiden sopeutumista talouden rakennemuutokseen sekä informaatioteknologioiden ja muiden uusien teknologioiden käyttämistä.

4. Naisten ja miesten yhtäläiset mahdollisuudet

Sukupuolten välisen kuilun kaventaminen ja töiden perinteisen sukupuolijaon hälventäminen.

Laajempien hankekokonaisuuksien aikaansaamiseksi EQUAL:n käytännön toteutus perustuu alueellisiin tai tietyllä sektorilla luotuihin kokonaisvaltaisiin, laajapohjaisiin kehittämiskumppanuuksiin (Development Partnersihip, DP). Osallistuvat tahot määrittelevät kehittämisen kohteen ja sopivat noudatettavan strategian ja sitä varten tarvittavat innovatiivisiin lähestymistapoihin perustuvat keinot. DP:t käynnistävät kansainvälisen yhteistyön ja osallistuvat temaattiseen yhteistyöhön sekä hyvien käytäntöjen levittämiseen ja valtavirtaistamiseen.

DP vastaa työohjelmaansa sisältyvien toimien etenemisestä, toteutukseen osallistuvien kumppanuusprojektien ja muiden tahojen yhteistyön organisoinnista, tiedottamisesta, rahoituksen asianmukaisesta käytöstä, yksityisen ja julkisen rahoituksen seurannasta ja toteutumatietojen toimittamisesta, muiden seurantatietojen keräämisestä ja toimittamisesta, loppuraportoinnista sekä hanketta koskevien asiakirjojen säilyttämisestä. DP:n hallinnosta ja taloudesta huolehtii yksi kumppaneista.

DP:n käynnistäjien on varmistettava, että kaikki ongelman ratkaisun kannalta olennaiset toimijat, kuten esimerkiksi kansalaisjärjestöt, työelämän osapuolet, yritykset (erityisesti pk -yritykset), alue- ja paikallisviranomaiset, koulutusinstituutiot ja tutkimuslaitokset osallistuvat toimintaan. Erityistä huolta on pidettävä innovatiivisia ideoita kehittävien pienten ja uusien toimijoiden, samoin kuin kohderyhmien ja heidän edustajiensa osallistumisesta ja todellisista vaikutusmahdollisuuksista. EQUAL - ja LEADER -yhteisöaloitteissa on menetelmällistä yhdenmukaisuutta. Paikalliset toimintaryhmät voivat mahdollisuuksien mukaan osallistua yhteistyöhön kehittämiskumppanuuksien kanssa.

EQUAL-aloitteessa keskeisiä lisäarvoa tuottavia strategisia menetelmiä ja keinoja kansallisiin strategioihin nähden ovat erityisesti

- mahdollisuus uudenlaisten kokonaisvaltaisten ratkaisumallien kokeilemiselle syrjinnän ja syrjäytymisen torjumiseksi
- tarkka kohdentuminen kaikkein heikoimmassa työmarkkina-asemassa oleviin ja syrjäytyneisiin;
- lisäarvo kansainvälisestä yhteistyöstä, joka on saatavissa joko uudenlaisilla kumppanuuksilla, muiden maiden kokemuksista tai strategioista, joita Suomessa ei ole vielä rakennettu;
- vaatimus kohderyhmien osallistamisesta ja voimavaraistamisesta;
- järjestelmä hyvien käytäntöjen levittämiselle ja valtavirtaistamiselle eri tasoilla, myös eurooppalaisella ja
- sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ja yhtäläisten mahdollisuuksien edistäminen erityistoimin.

EQUAL -yhteisöaloitteen julkinen rahoitus on 144,6 miljoonaa euroa, josta Euroopan unionin (ESR) osuus on 72,3 miljoonaa euroa.

13.7 INTERREG III

Interreg-aloitteen tavoitteena on vahvistaa yhteisön taloudellista ja sosiaalista koheesiota edistämällä rajat ylittävää, valtioiden välistä kuin myös alueiden välistä yhteistyötä ja tasapainoista kehittämistä yhteisön alueella.

Interreg-aloitetta rahoitetaan vain EAKR:stä, mutta sen soveltamisalaa on laajennettu kattamaan myös toimia, joita normaalisti rahoitetaan ESR:n ja EMOTRin kautta. INTERREG III -yhteisöaloitteen julkinen rahoitus on yhteensä 276,6 miljoonaa euroa, josta Euroopan unionin (EAKR) -rahoitusosuus on yhteensä 137,2 miljoonaa euroa.

Suomi on mukana yhteensä seitsemässä Interreg III A-ohjelmassa, joista kolme on Suomen ja Ruotsin välisiä (Saaristo, Merenkurkku-Mitt-Skandia, Pohjoiskalotti), kolme Suomen ja Venäjän välisiä (Kolarctic, Karjala, Kaakkois-Suomi) ja yksi Suomen ja Viron välinen (Etelä-Suomen rannikkoseutu). Kokonaan A-ohjelmien ulkopuolella ovat vain Satakunnan, Pirkanmaan ja Keski-Suomen maakunnat. Kaikkiin ohjelmiin sisältyy maaseudun kehittämiseen liittyviä elementtejä, mutta ne eivät ole missään ohjelmassa keskeisenä omana toimintalinjana tai toimenpidekokonaisuutena.

Suomi osallistuu myös kahteen Interreg III B -ohjelmaan. Itämeren ohjelmassa koko maa on määritelty tukikelpoiseksi. Yhteistyökumppaneita ovat jäsenmaista Ruotsi, Tanska ja Saksa sekä seitsemän ei-jäsenmaata. Pohjoisen Periferian ohjelmassa ovat mukana Suomen, Ruotsin, Norjan ja Skotlannin pohjoisosat (pääosin ao. tavoite 1 -alueet) sekä Islanti, Färsaaret ja Grönlanti. Näihinkin ohjelmiin sisältyy maaseudun kehittämiseen liittyviä elementtejä.

Vaikka Interreg-ohjelmien kautta voidaan rahoittaa maaseudun kehittämistoimia, lähestymiskulma on toinen kuin Leader+ ohjelmassa. Interreg-hankkeissa keskeistä on rajan ylittävä yhteistyö. Kaikki rahoitettavat hankkeet ovat periaatteessa sellaisia, joissa on kumppaneita ainakin kahdesta maasta.

Yhteistyön hallinnollisista vaatimuksista johtuen yhteistyökumppanit ovat usein julkishallinnon organisaatioita. Joissakin ohjelmissa (esim. Saariston A-ohjelma) painottuu myös pienimuotoisempi yhteistyö. Periaatteessa kuitenkin kaikki Interreg-ohjelmat antavat mahdollisuuksia verkosto- ja kokemusten vaihtohankkeille, jotka voivat osaltaan täydentää Leader-toimintaa.

13.8 URBAN

Euroopan unionin URBAN -yhteisöaloitteen tavoitteena kaudella 2000 – 2006 on kriisissä olevien kaupunkialueiden taloudellinen ja sosiaalinen elvyttäminen sekä kestävän kehityksen edistäminen. Suomeen on tulossa kaudeksi 2000 – 2006 yksi URBAN -yhteisöaloiteohjelma. Sen laativat edellisen rakennerahastokauden tapaan Helsingin ja Vantaan kaupungit yhdessä. Julkinen rahoitus on yhteensä 20,1 miljoonaa euroa, josta 5,3 miljoonaa euroa EU:n (EAKR) rahoitusta.

Suomen LEADER+ -ohjelmaa toteuttavat paikalliset toimintaryhmät

1. Elävät jokivarret, maaseudun toimintaohjelma 2000-2006/ Peräpohjolan kehitys ry
2. Kainuun naisyrittäjyys LEADER Plus/ Kainuun naisyrittäjyys LEADER ry
3. Oulujärvi LEADER+ -kehittämisohjelma 2000-2006/ Oulujärvi LEADER ry
4. Nousevan rannikkoseudun kehittämissuunnitelma vuosille 2000-2001/ Nouseva rannikkoseutu ry
5. Kotikylä+ LEADER+ -kehittämisohjelma vuosille 2000 - 2006/ Pirityiset ry
6. NHS Pohjanmaan Jokilatvat kehittämisohjelma 2001 - 2006/ NHS -LEADER II ry
7. Rieska LEADER -kehittämissuunnitelma, Rieska-LEADER ry
8. Kehittämissuunnitelma 2000-2006 Aisapari/ Härmänmaan ja Järviseudun Kehittämisyhdistys ry
9. Suupohjan LEADER+ kehittämissuunnitelma vuosille 2000-2006/ Suupohjan kehittämisyhdistys ry
10. Kehittämissuunnitelma vuosille 2000-2006/ Kalakukko 2006 ry
11. Viisari maaseudun kehittämissuunnitelma 2001-2006/ Maaseudun kehittämisyhdistys VIISARI ry
12. RaJuPuSu -LEADER+ -ohjelma/ RaJuPuSu LEADER ry
13. KASKYNKKÄÄ 2000-2006, Keski-Karjalan LEADER+ -ohjelma/ Maaseudun kehittämisyhdistys Keski-Karjalan Jetina ry
14. Joensuun seudun LEADER+ -ohjelma 2000-2006, moniarvoinen ja aktiivinen kansalaisyhteiskunta/ Joensuun seudun LEADER -yhdistys ry
15. Vaara-Karjalan kehittämissuunnitelma v. 2000-2006/ Vaara-Karjalan LEADER ry
16. Pomoottori kehittämissuunnitelma 2000-2006/ Pomoottori ry
17. Ykkösmaaseudun kehittämissuunnitelma v. 2000-2006/ Kantri ry
18. Pohjois-Satakunta LEADER+ -kehittämisohjelma/ Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry
19. MEHU -ohjelma vuosille 2000-2006/ Karhuseutu ry
20. Kestävän elinvoimaisuuden tie - Varsinais-Suomen jokivarsikumppanit ry:n kehittämissuunnitelma 2001-2006
21. Med fulla segel framåt - Taysin purjein eteenpäin/ I samma båt - Samassa veneessä rf
22. Etelä-Karjalan LEADER ry
23. SEPRA KEHITTÄMISOHJELMA, Asukaslähtöinen kehittämisohjelma vuosille 2000-2006/ Kehittämisyhdistys Sepra ry
24. Etelä-Päijänteen LEADER+ -ohjelma/ Päijät-Hämeen maaseudun kehittämisyhdistys ry
25. Vår västnyländska Saga, lokalt utvecklingsprogram för Västnyland 2000-2006/ Pomoväst rf

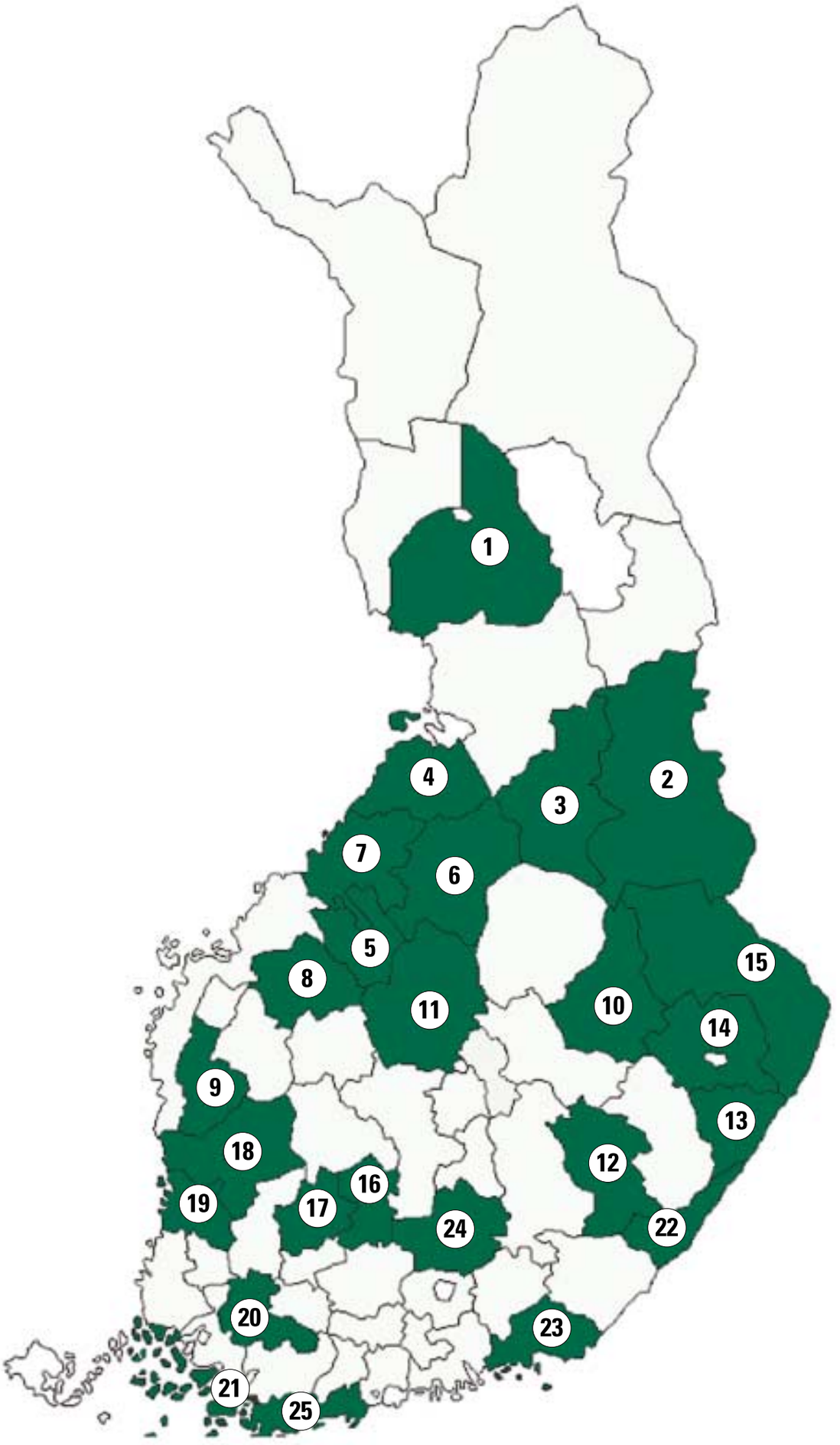
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25

Julkaisusarjassa aiemmin ilmestyneitä julkaisuja:

1/2001 Elintarvikeklusterin laatuselvitys
ISBN 952-453-028-7

2/2001 Puhdistamolietteen ja lietevalmisteiden käyttö maataloudessa, hygienia- ja riskitutkimus
ISBN 952-453-029-5

3/2001 Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan paikkatietostrategia – seuranta ja suuntaus 1.1.2001
ISBN 952-453-031-7

4/2001 Kansallinen metsäohjelma 2010, seurantaraportti 2000
ISBN 952-453-034-1

5/2001 Cadmium in Woodash used as Fertilizer in Forestry
ISBN 952-453-043-0

6/2001 Vesi- ja viemärilaitosten taloudellinen vertailu
ISBN 952-453-044-9

7/2001 Kasvintuotannon tarkastuskeskuksen arviointiraportti 2001
ISBN 952-453-045-7

8/2001 Maa- ja metsätalousministeriön luonnonvarastrategia, uusiutuvien luonnonvarojen kestävä käyttö
ISBN 952-453-054-6

MAA- JA METSÄTALOUSMINISTERIÖ

PL 30, 00023 VALTIONEUVOSTO

ISSN 1238-2531
ISBN 952-453-056-2

www.mmm.fi